

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Koldingbogen 1997

Koldingbogen

1997

**Koldingbogen 1997 udgives af Kulturudvalget
med støtte fra følgende sponsorer:**

ABC-Kolding
Burcharth's Farve- og Lakfabrik A/S
P.W. Christiansen A/S
Danka Infotec A/S
Den Danske Bank
A/S Georg Jensen Damaskvæveriet
Excellent Wine
Hotel Scanticon
Munk Bog & Idé
Nordisk Solar Compagni A/S
Nykredit A/S
OptiKjær
Sparekassen Bikuben Koldings Fond
Jørn Thomsen Offset

Engagerede mennesker overbringer deres viden og interesse.

Koldingere, koldingensere og efterkommere fortæller en bys historier.

Lokalhistorien lever i fortællingen.

Koldingbogen 1997 er den 27. i rækken af Koldingbøger. Den bringer ni nye beretninger om personer, steder, slægter og bevægelser og supplerer dermed lokalområdets åbne historiebog.

Den trofaste læser glæder sig over gensynet.

Den nye læser forundres over, hvor levende den lokale historie kan blive.

Nye brikker til det store puslespil "Kolding bys historie" er leveret: værsgo' og brug dem!

Godt, at fortællingen lever. Der skal lyde en stor tak til forfatterne til årets Koldingbog.

Også tak til rækken af sponsorer, som støtter udgivelsen.

Margit Vestbjerg
Kulturudvalgsformand

SIDE	INDHOLD
5	Fjordbådene i Kolding Af Martin Gubi
16	Livet i Låsbygade for 50 år siden Af Ingemann Bager
31	En smedeslægt på Koldingegnen Anna Marie Lebech-Sørensen
45	Det socialdemokratiske oprør i Kolding 1956 Af Helge Lorenzen
57	Trapholtfondens 25-årige virke Af K. E. Reddersen
81	Visesangeren og skuespilleren Søren Kjær Af Søren Mulvad
88	Eltang-Vilstrup Kommunes sidste år Af Jørgen Fønsskov
97	Møller H. Merrild og Merrild Kaffe Af N. E. Thrane
107	Elev på Kolding Realskole Af Else Severinsen
119	Koldingbegivenheder 1. september 1996 til 31. august 1997 Af Søren Flø Sørensen

Koldingbogen
27. årgang
Udgivet af Kulturudvalget i Kolding
Redigeret af Birgitte Dedenroth-Schou
Sats og tryk: Jørn Thomsen Offset A/S, Kolding
ISSN 0901-8077
Forsidebillede: Fjordbåden "Freja" ved Løverodde.

Fjordbådene i Kolding

Af Martin Gubi

Fjordbådssejladens oprindelse er lidt dunkel, men ligger før stiftelsen af det første fjordbådsselskab. Det vides, at en bådbygger Jacobsen i begyndelsen af 1870'erne sejlede med passagerer på Kolding Fjord. Dengang var der ingen faste sejlplaner, men Jacobsen sejlede en tur på fjorden, når der meldte sig et passende antal passagerer.

Fjordbådsselskaberne

I 1880 stiftedes det første selskab med det formål at drive fjordsejlads. Det hed Dampskibsselskabet Koldinghus.

Selskabets formål var ifølge lovenes § 3 anskaffelse af en dampbåd kaldet "Koldinghus" til lystfart og bugsering på Kolding Fjord og nærliggende punkter. Selskabet blev grundlagt med en kapital på 20.000 kr, tilvejebragt ved tegning af 40 aktier á 500 kr. Aktierne lød på navn, men kunne sælges til alle og enhver mod omgående anmeldelse til bestyrelsen. Der skulle afholdes ordinær generalforsamling hvert år i marts måned, hvortil skulle foreligge årsregnskab og beretning for det forløbne år. Der foretoges valg til bestyrelsen og valg af 2 revisorer. Aktionærerne havde stemmeret i forhold til deres aktier, idet 1-2 aktier gav 1 stemme, 3-4 aktier 2 stemmer, 5-7 aktier 3 stemmer, 8-14 aktier 4 stemmer og 15 aktier og derover 5 stemmer. Bestyrelsen var på 5

medlemmer. Det var bestyrelsens opgave at antage og afskedige dampbådens fører, maskinmester og evt. øvrig besætning og fastsætte disses løn. Ligeledes skulle bestyrelsen udarbejde sejlplan og fastsætte takster.

Blandt selskabets stiftere var fremtrædende personer i byen – mægler P. A. Halbye, vinhandler Chr. Friis, farvehandler A. D. Burcharth og købmand M. W. Meyer.

I Oscarshavn købtes en båd, der fik samme navn som selskabet: "Koldinghus". 1888 måtte man imidlertid stoppe driften på grund af økonomiske vanskeligheder. Måske var man for tidligt ude med at lancere ideen med passagersejlads på fjorden. I hvert fald levede driften ikke op til de forventninger, man havde haft ved selskabets oprettelse. "Koldinghus" solgtes i 1888 til Svendborg for 12.600 kr. Ved selskabets sidste bestyrelsesmøde den 24. juli 1891 opløstes selskabet.

I 1894 stiftedes et nyt selskab *Kolding Fjords Dampskibsselskab*. Sejladsen foregik med bådene "Kolding" og "Dan". Som selskabets redere valgtes kaptajn P. Hansen og dennes svigersøn kaptajn Bay. Speditionsfirmaet Hansen & Bay var den lokale agent for Det Forenede Dampskibsselskab. "Kolding" var bygget i 1886 og var på 30 BRT. "Dan" var bygget i 1893 i Neuhof i Tyskland og ombygget i 1894 i Helsingør og var på 32 BRT.

Selskabet indførte den første faste fartplan med anløb af Christiansminde, Løverodde og Fænø. Det kan i den forbindelse nævnes, at skovrider Falkenberg i Sdr. Stenderup nogle år i forvejen havde sørget for tilladelse til anlæg af Løveroddepavillionen med tilhørende restauration samt anløbsbro på stedet.

I slutningen af 1890'erne købte selskabet damperen "Frigga" af Det Forenede Dampskibsselskab. "Frigga" solgtes imidlertid efter nogle års forløb. Endvidere erhvervedes af

Sønderborg Dampskibsselskab en damper, der døbt "Freja". Det var den første "Freja", der sejlede på Kolding Fjord som udflugtsbåd. Efter nogle års forløb skulle "Freja" gennemgå en omfattende reparation, som man skønnede blev for kostbar, hvorfor man valgte at lade den ophugge.

I stedet for købte man en ny båd af Københavns Flydedok kort efter år 1900. Båden, der kostede 108.000 kr., døbt "P. Hansen". Det viste sig imidlertid, at denne båd var for stor til

Fjordbådene i Kolding Havn ca. 1920.

formålet, hvorfor den efter nogle års forløb blev solgt til Norge for 160.000 kr. Salget skete formentlig under 1. verdenskrig.

Den daglige drift blev fra 1913 forestået af dampskibsspeditør H. Daugaard. Driften var en blandet forretning, der ud over passagersejladsen om sommeren bestod i bugsering af muddermaskiner og mudderpramme, afhentning af sukker og melasse på sukkerfabrikken i Assens, befordring af post til Julemærkesanatoriet samt isbrydning i havnen og sejlrenden om vinteren.

1918 købte skibsmægler Damkier-Petersen *Kolding Fjords Dampskibsselskab* med en aktiekapital på 137.000 kr. Selskabet blev opløst som aktieselskab, og Damkier-Petersen blev ene-ejer af fjordbådene og samtidig reder.

I 1921 omdannedes firmaet igen til et aktieselskab *Kolding Fjorddampere* under ledelse af konsul A. Gjørding med en aktiekapital på 60.000 kr., men allerede samme år blev selskabets aktiekapital nedskrevet til 24.000 kr., fordelt på 120 aktier á 200 kr. Damkier-Petersen fortsatte som reder af selskabet til sin død i 1926. Efter Damkier-Petersens død blev A. Gjørding reder for selskabet.

1922 købtes båden "Möwe" af Flensburg-Ekernsunder Dampfschiff Gesellschaft, Flensburg. Den var på 24 BRT og bygget 1876 på Eriksbergs Mekaniska Verkstad i Göteborg. Båden døbt "Freja", men solgtes igen i januar 1925.

I stedet for indkøbtes i september 1926 fra Sydflenske Dampskibsselskab A/S, Svendborg en båd "Faaborg" på 83 BRT, som var bygget 1876 på Flensburger Schiffbau-Gesellschaft. Denne båd blev også døbt "Freja". Denne

"Freja" solgtes i april 1960 til L.B. Grau, Snekersten.

"Dan" solgtes i 1934 og i stedet købtes en ny båd S/S "Frigga". Båden var 31 m lang, havde en tonnage på 97 BRT og 36 NRT og en motor på 205 hk. Den blev beslaglagt af tyskerne under krigen og efter krigen beslaglagt som krigsbytte.

Anløbssteder

Der har i årenes løb været mange forskellige anløbssteder for fjordbådene. Fjordbådernes anløbsplads i inderhavnen var i mange år en bro, der stak ud fra det nord-sydgående bolværk, men ved ombygningen af bolværket i inderhavnen sidst i 1930'erne blev anløbspladsen flyttet til nordsiden af inderhavnen.

I følge en avisartikel fra 1943 i anledning af havnens 100-års jubilæum var det første anløbssted *Petersminde*, et badested, der lå omtrent der, hvor Jens Holmsvej nu føres over statsbanen. I sidste halvdel af forrige århundrede drev en mand ved navn Hans Nielsen restauration i forbindelse med badestedet. Det synes dog lidt usikkert, om og hvor længe Petersminde var fast anløbssted.

Det næste anløbssted var *Strandhuse*, hvor bådene lagde til ved restaurationen, der efter avisartiklen fra 1943 skulle være anlagt og drevet af en mand ved navn Møller. Møller solgte senere restauratørstedet til Grün, og efter hans død fortsatte enken driften af restaurationen.

Derefter gik man ind til *Louisehøj*, hvor der også lå en restauration, bygget på det sted, hvor senere Julemærkesanatoriet, der blev indviet 1911, lå, og hvor nu Hotel Kolding-

fjord ligger. Restaurationen blev drevet af en forhenværende købmand Frederik Jensen. Imidlertid syntes beboerne i Nr. Bjert ikke om restaurationen eller værten, og det lykkedes dem på et ikke nærmere bekendt tidspunkt ved en beboerafstemning at få restaurationen lukket.

Det næste anløbssted var *Christiansminde* på sydsiden af fjorden. Christiansminde blev opført af gårdejer Victor Petersen på egen grund omkring 1890. Han opkaldte etablissementet efter kong Christian den IX. Det lå jo lige over for Louisehøj, hvorfor man syntes, at

Christiansminde var et passende navn. Victor Petersen solgte Christiansminde til kroejner Schmidt fra Ødis omtrent samtidig med, at Løverodde blev åbnet.

En senere restauratør var Nielsen, en tidligere hovmester, som var vidt berømt for sine lækre og samtidig billige åleanretninger. En gang ål kostede dengang 1 krone. Den første snaps til ålene kostede 5 øre, de følgende var gratis, så der er vist ingen tvivl om, at ålene blev skyllet godt ned. På Christiansminde holdt Ålestangernes Fagforenings Sangforening til. For at blive optaget i foreningen

skulle man spise så mange stykker ål, at benene kunne nå tallerkenen rundt to gange.

Christiansminde eksisterede som restaurations til 1955, hvor den blev nedlagt. Den sidste vært var fru Dorthea Nissen fra Markdannershus. I midten af 1960erne anvendtes bygningen som hønseri. Herefter forfaldt den mere og mere, indtil den brændte i 1977.

Næste anløb skete ved *Elvighøj* på nordsiden af fjorden. Den var oprindeligt blevet anlagt af gårdejer og skipper Erik Madsen. Efter ham var der flere ejere, bl.a. restauratør Carl Møller, der senere drev *Løverodde*, og som endnu senere omkring 1940 havde Rutebilcafeen i Kolding.

Derefter fulgte *Løverodde*, som vel nok var det mest kendte og mest søgte udflugtsmål ved fjorden.

Den første *Løveroddepavillon* blev opført ca. 1896 og derefter drevet af Victor Petersen, der som nævnt også havde drevet Christiansminde. Han lejede på *Løverodde* et passende areal af statsskovvæsenet. Petersen rejste selv til København og fik forhandlet sagen på plads i ministeriet. Sagen gik hurtigt igennem, sandsynligvis bl.a. fordi han havde en anbefaling med fra skovrider Falkenberg.

Victor Petersen solgte omkring 1907 pavillonen til et konsortium med direktør Lundgren, Hotel Kolding, som vært. Senere har bl.a. Bertram Knudsen drevet pavillonen. I 1946 overtog Kolding Kommune etableringen og har siden drevet det ved forpagter. Der blev derfor indgået en lejekontrakt vedr. arealet mellem Kolding Kommune og statsskovvæsenet. Lejen blev fastsat dels til et fast

Den gamle Løveroddepavillon. Postkort ca. 1920.

beløb og dels et variabelt beløb afhængig af bruttoomsætningen i pavillonen. Desuden skulle der betales et beløb i bidrag til vedligeholdelse af adgangsvejen gennem skoven.

I juli 1955 nedbrændte pavillonen til grunden. I forbindelse med tanken om en evt. genopførelse førtes en række drøftelser med statskovrider Lassen om den nye pavillons placering på arealet og om en forlængelse af lejemalet, idet man fra kommunens side gerne så

en løbetid på et nyt lejemål på 49 eller i det mindste 40 år. Vedr. placeringen så statsskovri-
deren gerne, at bygningen placeredes noget
tilbagetrukket på grunden og så tæt på skov-
kanten som muligt. Udvalget ønskede imid-
lertid udarbejdet et projekt, hvor den nye pa-
villon opførtes, hvor den gamle havde ligget,
idet man mente, at det ville billiggøre projek-
tet. Arkitekterne Holm og Andersen udarbej-
dede et projekt, som godkendtes efter nogle
ændringer, og den 10. juli 1956 indviedes pa-
villonen. Den samlede udgift med anskaffelse
af inventar m.v. udgjorde ca. 151.000 kr. I dag
arbejder man med tanken om at opføre en ny
pavillon i forbindelse med en forskønnelse af
hele området.

Fjordbådene fortsatte på en del af turene vi-
dere til *Skærbæk, Fænø, Kongebrogården og Snog-
høj.*

Sejlplaner

Af en sejlplan for 1934 fremgår, at fjordbå-
dene da havde følgende anløbssteder: Christi-
ansminde, Julemærkesanatoriet, Løverodde,
Fænø, Kongebrogården og Snoghøj. Dog blev
sanatoriet kun anløbet på nogle af turene, og
"kun når flaget i sådanne tilfælde er hejst".
Dengang kostede en enkelt tur fra Kolding til
Løverodde 80 øre, og en tur-retur 1,30 kr.
Børn under 4 år sejlede gratis. Børn mellem 4
og 10 år kom med for halv voksenpris. Man
kunne få en cykel med for 50 øre og en motor-
cykel for 2 kr. Hver fredag aften kl. 20 var der
en aftentur til Kongebrogården med hjemtur
kl. 23, og på disse aftenture var der restaurati-
on ombord. Billetprisen for selve sejlturen var
1 kr.

En tilsvarende sejlplan for 1953 viser, at
fjordbåden da kun havde Løverodde som fast
anløbssted. Der var på hverdage tre og på søn-
og helligdage fire afgang. Desuden var der
på faste hverdage udflugtsture til henholds-
vis Kongebrogården, Hindsgavl og "Fænø
rundt". En enkeltbillet til Løverodde kostede
1,70 kr. og en tur-retur 2,50 kr., så det var sta-
dig en ret billig fornøjelse at sejle med fjord-
båden.

Tilskud fra havn og kommune

Fjordbådene var fritaget for havnepenge og
modtog desuden tilskud fra Kolding Kommune
og fra Kolding Havn for bugsering og
isbrydning. Havneudvalget vedtog i 1932 at
medvirke til anskaffelse af en større båd, der
var velegnet til isbrydning og bugsering ved at
forhøje det årlige tilskud til bugsering og
isbrydning fra 3.000 til 6.000 kr. og at betale
isbrydning med 50 kr. pr. time. Endvidere stil-
lede havnen en kautionforpligtigelse for et
lån på 15.000 kr. mod sikkerhed i den nye båd
"Frigga".

Under krigen var havnens tilskud inddraget
som følge af, at S/S "Frigga" ikke var til rådigh-
ed for havnen. Selskabet havde meddelt hav-
nen, at man under den foreliggende situati-
on, hvor kun S/S "Freja" var til rådighed for
evt. isbrydning i havnen, ville afstå fra havnens
tilskud på 6.000 kr. årligt mod, at dette for-
højedes til 8.000 kr., når S/S "Frigga" igen
måtte være til rådighed.

Helt frem til 1960 udbetalte kommune og
havn et stadig større tilskud til fjorddamper-
nes drift, men da Kolding Havn i april 1959
selv anskaffede en slæbebåd "Caspar" var for

Besætningen på "Freja" 1936. Fra venstre maskinmester Kaj Beck, servitrice Jenny Strøhus, styrmand Madsen, fyrbøder Munniche, Fuglsang og Chr. Andersen. Kaptajn Holm er ikke med på billedet.

udsætningen for tilskuddet bortfaldet. Baggrunden for købet af "Caspar" var indsættelse af DFDS's nye rutebåd "Koldinghus" på ruten København – Kolding. "Koldinghus" havde en længde på 70 m og kunne derfor ikke svaje i inderhavnen, hvorfor det var nødvendigt at anvende slæbebåd.

Sommeren 1959 blev den sidste sæson, hvor A/S Kolding Fjorddampere sejlede med pas-

sagerer på Kolding Fjord med S/S "Freja", der derpå afhændedes.

Der blev herefter indgået overenskomst mellem bådfører H. J. Henriksen Middelfart og Koldings Havneudvalg om passagersejls mellem Kolding Havn og Løverodde for sæsonen 1960. Havnen skulle stille anløbsplads samt billetskur til rådighed på havnen samt vedligeholde anløbsbroen på Løverodde.

Henriksen blev fritaget for at betale havnepenge af sine to både "Ellen Margrethe" og "Fænø", men sejladsen skulle iøvrigt ske for Henriksens regning og risiko. Henriksen sejlede også i sæsonerne 1961 og 1962.

Isbrydning i havnen og sejlrenden

Som tidligere nævnt fungerede selskabets både i mange år som isbrydere. Et indtryk af behovet for isbrydning og vintrenes streghed får man i Kolding Havns statistik og beretning, der udkom første gang i 1922.

I vinteren 1922-23 var der behov for isbrydning i 28½ time, herudover blev der brudt is i den dybe rende i Agtrupvig en hel dag. Vinteren 1923-24 var hård og krævede 425½ times isbrydning. I 1924-25 var fjorden isfri hele vinteren, i 1925-26 var man oppe på 57½ time, men i 1926-27 var der kun brug for 9 timer. 1927-28 var Freja i gang 141½ time og i vinteren 1928-29 var havnen fuldstændig lukket af is fra 7. februar til 16. marts 1929. Fjorddamperne var igang som isbrydere fra 2. januar til 7. februar og igen fra 11. til 26. marts 1929, ialt 215 timer á 35 kr. Den efterfølgende vinter 1929-30 var langt mildere, da foretog fjordbåden "Dan" isbrydning fra 9. til 24. februar, ialt 15½ time.

1930-31 omfattede isbrydningen ialt 28½, og 1931-32 brødes der is af fjordbådene i 11½ time. I vinteren 1932-33 foretog fjordbådene isbrydning i tidsrummet fra 19. januar til 2. februar og igen fra 21. februar til 2. marts 1933, ialt 21 dage à 1 time og 4 dage à 2 timer. Taksten var nu 50 kr. pr. time, dog 75 kr. for den 1. time ved isbrydning på 2 timer og derunder i døgnet. I 1933-34 blev der af fjordbåden

"Caspar" i let is, 1965. Foto: P. Thastum.

kun brudt is 2 dage à 1 time i december 1933, i vinteren 1934-35 4 dage og i 1935-36 7 dage. 1936-37 blev der med fjordbådene brudt is i sammenlagt 73 timer og i 1937-38 og 1938-39 blev der ikke brug for fjordbådene til isbrydning.

I den hårde vinter 1939-40 var havnen lukket på grund af is fra den 27. januar til den 19. marts 1940. Man forsøgte herefter at holde sejlrenden åben med "Frigga", men måtte den 27. marts tilkalde statsisbryderen "Isbjørn". Fjorden var først isfri den 10. april 1940. Der blev ialt brudt is af "Frigga" i 98 timer.

I vinteren 1940-41 begyndte frosten allerede at genere sejladsen i de danske farvande i december måned. Da der fra den 21. januar 1941 ikke længere var åbent vand i Lillebælt, lod man sejlrenden fryse til, og først den 15.

marts 1941 blev sejlrenden åbnet af statsisbryderen "Isbjørn". "Freja" foretog isbrydning i sejlrenden fra 16. december 1940 til 21. januar 1941 og igen fra 18. til 21. marts 1941. I alt blev det til 120 timer, og udgiften androg 11.440 kr.

I vinteren 1941-42 begyndtes isbrydningen i havnen den 12. januar 1942. Den 23. januar indstilledes isbrydningen i sejlrenden, da ingen skibe kunne forcere isen i Lillebælt. Først den 8. april 1942 var der åbent vand til Drejens Odde, og samme dag påbegyndtes isbrydningen med "Freja", således at både havnen og inderfjorden var isfri samme dags aften. Der brødes is med "Freja" fra den 12. til den 23. januar og igen den 8. april med ialt 87 timer. I årene 1942-43, 1943-44, 1944-45 og 1945-46 var havnen og fjorden uhindret sejlbar hele året, hvorfor der ikke eller kun i ganske ringe omfang blev foretaget isbrydning med fjordbådene. 1946-47 påbegyndtes isbrydningen den 22. december 1946. Brydningen blev foretaget af "Freja" og den engelske ferielejrs udflugtsskib M/S "Förde". Isbrydningen fortsatte indtil den 7. februar 1947, da sejladsen ophørte i Lillebælt. Havnen var derefter lukket indtil den 9. april 1947. Ialt blev der af "Freja" foretaget isbrydning i 75½ time og af M/S "Förde" i 142 timer. Den samlede udgift til isbrydning blev på 25.420 kr.

I årene 1947-48, 1948-49, 1949-50, 1950-51 og 1951-52 var havnen og fjorden uhindret sejlbar hele året, men man kan hverken af havnens statistik og beretning eller af regnskabet se timetal eller udgift til isbrydning med "Freja". Også i året 1952-53 var havnen uhindret sejlbar hele året, udgiften til isbryd-

ning med "Freja" beløb sig til 9.806 kr. I vinteren 1953-54 var havnen lukket på grund af is fra den 19. februar til den 5. marts 1954, da sejlrenden blev åbnet af statsisbryderen "Elbjørn". 1954-55 udgjorde havnens udgift til isbrydning med "Freja" 24.905 kr. I 1955-56 var havnen lukket for sejlads på grund af is-situationen i de danske farvande fra den 13. februar til den 6. marts 1956, da "Freja" brød en rende, så kreaturbådene som de første igen kunne besejle havnen. I 1956-57 var fjorden og havnen uhindret sejlbar hele året, og

der var ikke brug for isbrydning. I vinteren 1957-58 var havnens udgift til isbrydning med "Freja" 10.893 kr og i 1959-60 7.898 kr.

Fra og med regnskabsåret 1959 skete isbrydningen med havnens nyanskaffede bugserbåd "Caspar".

Da fjordbådsselskabets officielle papirer ikke eksisterer længere, er passagertallet i hele perioden umuligt at gøre op, men vi er så heldige, at vi har nogle ca.-tal, der stammer fra havnens statistik og beretning for årene fra og med 1932 til og med 1959:

År	Fjordbådene ialt	Heraf A/S Kolding Fjorddampere	Heraf båden Christiansminde	Heraf Bjergegårdsbåden
	Passagerer	Passagerer	Passagerer	Passagerer
1932	19.800			
1933	18.000			
1934	18.000			
1935	18.300			
1936	43.000	24.800	16.700	1.500
1937	44.030	23.670	18.860	1.500
1938	37.600	20.130	16.970	500
1939	34.650	20.090	12.370	2.190
1940	31.100	8.100	23.000	
1941	15.700	12.200	3.500	
1942	10.200	6.700	3.500	
1943	17.300	12.800	4.500	
1944	38.500	31.100	7.400	
1945	39.000	30.400	8.600	
1946	38.400	29.200	9.200	
1947	37.800	28.200	9.600	
1948	21.800	13.800	8.000	
1949	20.800	13.200	7.600	
1950	19.870	13.870	6.000	
1951	12.200	8.550	3.650	
1952	18.900	11.800	7.100	
1953	23.200	16.300	6.900	
1954	19.600	12.800	6.800	
1955	19.200			
1956	12.120			
1957	16.500			
1958	12.000			
1959	14.280			

Slutning

Denne fremstilling af historien om fjordbådssejladser på Kolding Fjord er noget springende og kalajdoskopisk. Dette skyldes først og fremmest, at fjordbådsselskabets papirer og bøger ikke eksisterer længere. Da det blev besluttet at ophøre med fjordbådssejladser og opløse selskabet, blev de afleveret til et sagførerfirma, hvorfra de senere er forsvundet.

En anden grund til den lidt løse fremstilling er, at det materiale, det har været muligt at fremskaffe, for en stor del består af meget spredte oplysninger.

Arkivmateriale:

Kolding Stadsarkiv:

Kolding Kommune:

Diverse sager vedr. havnen (H-sager)

Markudvalgets forhandlingsprotokoller

Litteratur:

Havnens statistik og beretning

Havnens regnskab

Kolding Havn 1843 -1993.

P. Eliassen: Kolding fra Middelalderen til Nutiden, 1910

Kolding i det 20. århundrede udgivet af Vejle Amts

Historiske Samfund,1978-1982.

Jørgen Nielsen: Fra Lille Bælt, Kolding Fjord og dens strande, 1983.

Vor by – Kolding omkring 1930, 1929-1930.

Otto Wang: Kolding anno 1900, 1956

Kolding Folkeblads havneavis 1943

Kolding Avis den 24. oktober 1943.

Læserbrev i Kolding Folkeblad 30.07.1955.

Mundtlig beretning ved Poul D. Klaaborg, 1997.

Livet i Låsbygade for 50 år siden

Af Ingemann Bager

Vi skriver året 1944. I fire år havde den ødelæggende verdenskrig raset. Selv om de ellers sejrsvante tyske armeer nu omsider var på retræte, var det endnu umuligt at få øje på, hvornår den længe ventede fred ville indtræffe. Nød, elendighed og tomme butikker var fremtrædende overalt, selv om vi hidtil var sluppet billigt her i landet.

Låsbygade hører til blandt Koldings ældste gader, men i 1944, da jeg flyttede til byen og overtog en gammel ejendomsmæglerforretning, havde Låsbygade stort set udspillet sin rolle som hovedfærdselsåre mellem land og by. Det var dog stadig en vigtig indfaldsvej. Mange ejendomme var på grund af krigen dårligt holdte, og de mange butikker var enten tomme for varer eller også halvfylde med erstatningsvarer. Pengemangel var der ikke, bl.a. på grund af mangel på varer, man kunne næsten ikke købe noget for sine penge. Når en pantebitor ville indfri et pantebrev, var det lige ved, at pantekreditor nægtede at lukke ham ind. For han kunne jo ikke anbringe pengene til blot en rimelig rente nogen steder.

Der var naturligvis heller ingen biler på gaden, bortset fra hyrevogne og enkelte lastvogne på gasgenerator og så nogle tyske biler. Til gengæld var der mange cyklister. Cyklen var under hele krigen det vigtigste transportmiddel for landets befolkning. Men også her kneb det efterhånden som krigen skred frem.

Til sidst var gummi næsten umuligt at opdrive, og det var nødvendigt at finde på nye former for erstatninger.

Gaden var belagt med ujævne brosten. Gadelys fandtes ikke, hvilket ikke betød så meget, da alle danske byer var mørkelagte under krigen. Men der var også lyspunkter. I sommerhalvåret kunne den almindelige færdsel blive afbrudt af en spilletrup, som drog gennem gaden med fuld musik, nogle endda med dansende abekatte. Der var jævnlige musik af gårdmusikanter og forskellig optræden, hvor de udøvende naturligvis ventede en skilling lagt i hatten.

Man hørte også flere gange om ugen gadesælgere drage råbende gennem gaderne for at faldbyde deres varer, f. eks. fisk. Navnlig en som blev kaldt "Amerikaneren", havde en gevaldig røst, og så kunne han snakke med kørerne, som flokkedes om hans 3-hjulede cykel med fiskekasser. Det var dengang, man endnu kunne købe hele og levende fisk for en klat-skillings. Og det var dengang, mennesker havde tid til at snakke sammen. Og så var der jo heller ikke så mange love og cirkulærer, man skulle tage hensyn til.

Det blev mig fortalt, at Låsbygade næppe kunne regnes til det bedste strøg i byen. Gaden havde lidt af et "uldent" omdømme. Men skulle man more sig ud på de små timer, var det her, man søgte hen.

Den første del af gaden, fra Låsbybanke til Hospitalsgade, blev almindeligvis regnet til den fineste del. Her kunne man også prale af at huse et par af byens største skatteydere, samt to konsulater. Der var ret stor social forskel mellem gadens beboere dengang. Den vestlige del af gaden var overvejende bolig-

kvarter. Cykelhandler Stæchmann ejede gården nr. 93-95. Her var 12 små leligheder, og her kunne man på en almindelig hverdag tælle mellem 60-70 legende børn i gården.

Jeg var endnu ungarl, da jeg den 1. marts 1944 overtog ejendomsmæglerforretningen,

Luftfoto af Låsbygade fra slutningen af 1940'erne. Foto: Aage Petersen.

som lå i det gamle Hotel Astoria, Låsbygade 12, altså i den finere del. Senere blev forretningen flyttet til nr. 51, da daværende sagfører Hans Pedersen flyttede længere ned mod centrum.

Jeg fik et værelse med kost hos en tidligere slagter Iversen, Langelinie 1, pris alt inklusive 50 kr. pr. måned. Det var et hyggeligt og elskværdigt værtspar. Fru Iversen, som havde bragt 17 børn til verden, så lidt kuet ud. Til gengæld var Hans Iversen en meget glad og gemytlig mand.

Slagter Iversen.

Værelset lå i en sidebygning, nærmest et udhus, men sengen var god nok. Den første nat blev jeg vækket ved at høre grise grynte i mørket. Jeg tændte lys og erfarede, at vi dog ikke boede i samme værelse. Jeg fortalte det til slagteren næste morgen. Han slog en stor latter op: "Jamen mutter og mig ska' sku' da have noget at leve af, det kan du da nok forstå". Næste morgen vågnede jeg ved, at en hane galede. Jeg blev senere klar over, hvad hønsegårdens æg gik til, for en aften bankede det hårdt på døren og ind trådte 3 tyske soldater i fuld uniform. Soldaterne satte sig og bestilte en skål kogte æg, som de grådigt satte til livs, alt medens de pludrede dels på dansk og dels på tysk sammen med mine værtsfolk. Da de havde spist, delte de smilende cigaretter ud, og alle satte sig til at spille kort. Næste morgen fortalte min vært mig grunden – deres yngste søn Holger var taget af Gestapo og sad som fange på Koldinghus Staldgård. Disse tyske soldater var altså forældrenes bindeled til deres dreng. Her var altså forklaringen.

Da jeg senere bosatte mig på hjørnet af Låsbygade og Hospitalsgade (nr. 1) i en 2-værelses lejlighed med lokum i gården, mødte jeg ret ofte min gamle vært fra Langelinie. Han gik fra hus til hus og solgte røgede ål. Iversen havde en kolonihave ved Olympia, og om sommeren cyklede han derud kl. 4 om morgenen, og når han kom hjem ved 7-tiden fløjtede han næsten altid. Han var en glad mand, selv om han var fattig.

På Låsbybanke boede der i 1944 en cykelhandler, Immanuel Jørgensen og hans kone. De ejede både nr. 15 på Låsbybanke og den

Ejendomshandler Ingemann Bager. Foto fra 1984.

nyere forretningsejendom, Låsbygade 1-3. Han ville sælge den gamle ejendom og flytte ind i naboejendommen, og jeg solgte den til en marskandiser Anton Andersen, tidligere slagteriarbejder, som havde fundet ud af, at der var lettere penge at tjene ved at handle

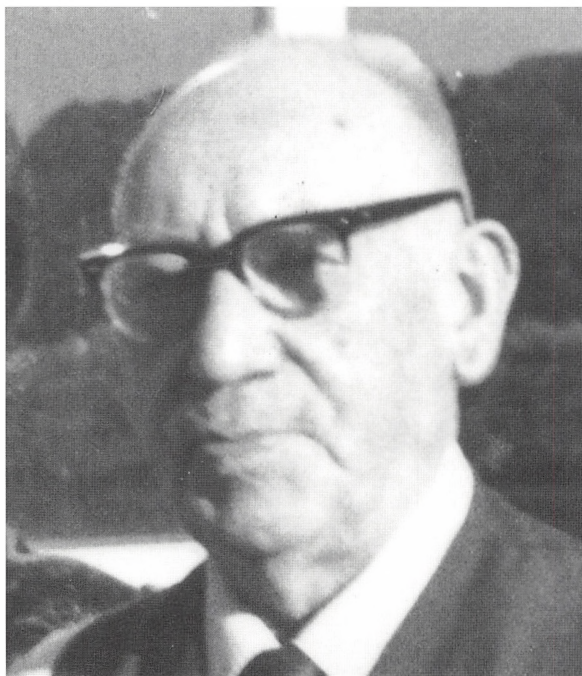
med gammelt tøj – førkrigstøj – end ved at slæbe på slagteriet. Da vi om aftenen havde handlet, trak køberen straks en tegnebog frem, der var ligeså tyk som den var bred af pengesedler, og han betalte kontant. Immanuel Jørgensen glippede lidt med øjnene, da

han så de mange kontanter, men det var altså helt typisk for den tids handel. Køberne gik rundt med bugnende tegnebøger, bankerne ville jo ikke forrente pengene, for der var varemangel og derfor pengerigelighed.

Lige overfor i nogle ruiner eller noget, som lignede ruiner, havde ægteparret Christensen etableret en grøntbod. Butikslokalet var nærmest en jordhule, men varerne var friske, og folkene var flinke. Inde i gården havde budcentralen "Lynet" til huse. Mange budcentraler opstod under krigen, "Lynet" var en af dem og af den finere slags, idet man også havde hest og vogn til transport udover de 3-hjulede cykler, som var lette at smutte rundt på i gaderne.

I en baggård stod to mindre heste, dem vi kaldte cementheste eller lithauere. Vi solgte før krigen cement til Lithauen, derfor navnet. Ejeren hed Skjold, han var en lidt smart københavner, og da han havde banket forretningen godt op, solgte jeg den til en tidligere overtjener Holm, som mente, at han kunne tjene mere ved at køre rundt med gammelt skrammel end ved at gå i smoking og servere surrogatmiddage for sure gæster.

Et par numre lidt længere oppe ad gaden havde urmager Nyborg forretning. Også i urmagerbranchen var der naturligvis stor varemangel efter fire års krig. Urmageren havde den vane med passende mellemrum at lægge en "godbid" ud i udstillingsvinduet. En dag, jeg kom forbi, så jeg pludselig en arm lægge et ur ud i vinduet. Jeg standsede og så, at det drejede sig om et rigtigt schweizisk Junghans-ur, og da jeg netop manglede et nyt ur, tog jeg mod til mig og gik ind i forretningen. Det var

Immanuel Jørgensen. Foto fra 1965.

første gang jeg så urmageren, som var af middelhøjde, tør, skarpskåren og med en krum høgenæse. Han stirrede på mig over sine briller, som hang ude på næsetippen, og da jeg havde forrettet mit ærinde, spurgte han: "Har De flæsk?". Min svigerfar havde en gård, og vi blev så enige om, at urmageren skulle have en god, fyldig, røget skinke – og han ville så nådigst reservere uret til mig. Da jeg en uges tid derefter entrede med den røgede skinke, holdt han et helt videnskabeligt foredrag for mig om urets mange fortræffeligheder, bl.a. var det vandtæt, støvtæt og antimagnetisk. "De kan have det ur i det meste af Deres tid", sagde urmageren," hvor længe tror De skinken

varer?”, men uret kunne han jo ikke spise. Jeg havde uret i 35 år, så det var en ganske god handel.

En af de nærmeste naboer til vort kontor var møbelhandler Charles Andersen. Han havde ord for at handle med byens bedste og fineste møbler. Lige overfor havde købmand N. A. Nielsen “Losbygades Kolonial- og Delikatessforretning”. Han var købmand af den gamle slags, høflig og korrekt i sin optræden, men med tilbøjelighed til at blive hidsig, når nogen sagde ham imod. Han havde altid en stol stående i forretningen til de gode kunder. En dag kom en handelsrejsende for at prøve at sælge en udregningsvægt til Nielsen, som naturligvis brugte balancevægte med lodder. Samtalen endte med noget, der lignede et væddemål, for lige pludselig så man købmanden lynhurtigt give sig til at veje diverse poser af på sine vægte samtidig med, at repræsentanten forsøgte at følge med ved hjælp af den moderne udregningsvægt. Man vejede hver 10 kg af. Nielsen vandt.

Ved siden af i nr. 17 huserede fru Sørensen, også kaldet “Hattekonen”. Hun havde byens førende forretning indenfor damehatter og Randers handsker. Hun var en sælger af guds nåde, jeg tror aldrig, jeg har set fru galant lukke døren efter en kunde, der ikke havde købt noget. Fru Sørensen beskæftigede 4-5 unge damer i forretningen. Hun var gift med maskinhandler Johannes Sørensen. På det tidspunkt af krigen var der vist ikke megen omsætning i landbrugsmaskiner, man sagde da også om ham, at han om morgenen gik hen på sit kontor, som lå lidt længere oppe i gaden, læste sine aviser og talte med enkelte

Fru Sørensens modemagasin. Foto fra 1943.

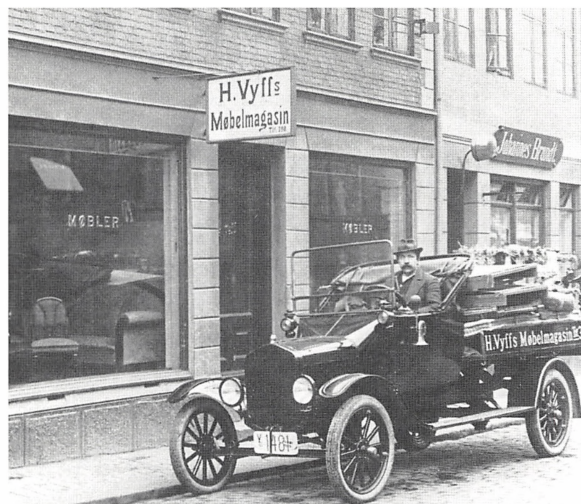
kunder, hvorefter han ved lukketid kom hjem til mutter og var med til at gøre den bugnende kasse op. Damehatter var der tilsyneladende ingen mangel på. Jo, Sørensen var virkelig blevet godt gift.

I nr. 35 boede Emil Jensen, der handlede med huder og skind, så man kaldte ham i daglig tale kun “Huder- og Skind-Jensen”. Han fik vognlæs med huder fra slagteriet, tog dem med hjem og saltede dem til videre garvning. Han købte også alle slags skind fra landmænd og jægere. Han fortalte mig en dag, at han havde haft besøg af en landmand fra oplandet, der kom med et kalveskind, som han ville sælge. De tingede om prisen, det gjorde man gerne dengang, for at kunden kunne føle, at han ikke var blevet snydt. Jensen vurderede kyndigt skindet og sagde så til sælgeren: “Ja, det er jo kun et lille skind, må du vide”. Bonden, som var af den lune slags, bakkede et par

gange på sin pipe og sagde så; "Nå ja, det var jo da heller kun li' te, det ku' nå!" Svaret blev takseret til 15 kr. Emil Jensens ejendom med byens smukkeste gadedør havde et betydeligt antal m² og blev senere solgt til en udenbys køber, som bl.a. ville opføre et nyt Føtex varehus. Det blev dog ikke til noget. Den gode skindhandler flyttede derefter ud på "Peterbjerggaards" udstykning, fik den første grund og byggede sig en flot villa. Men hans kone længtes så frygteligt tilbage til det gamle hyggelige Låsbygadekvarter, at hun ikke helmede, før hun var tilbage i de gamle vante omgivelser. Emil Jensen havde også en landejendom ved Donssøerne, hvor han vaskede svinebørster, som han fik fra slagteriet. Børsterne solgtes til børstefabrikker.

Fra vort kontorvindue under Hotel Astoria kunne vi se over til andre små forretninger. Den ene indehavedes af Hans Vyff, snedker og tapetsermester, som det hed dengang. Han var en lidt ældre trind mand, som man ikke så så meget til, udover at han med passende mel-

Ingemann Bager stående ved sin ejendomsmæglerforretning under "Astoria". Foto fra 1944.

Vyffs møbelmagasin. Foto fra ca 1920.

lemrum kom ud på ejendommens trappe og stod et par minutter og så sig lidt omkring, som om han ville følge med i, hvad der rørte sig i gaden. Jeg har dog en anelse om, at hans hyppige indåndinger af frisk luft formentlig var foranlediget af de ofte giftige cellulosedampe, som opstod i et møbelværksted og snedkeri. Dengang var der jo ikke udluftning og arbejdstilsyn. Hans Vyff solgte sin ejendom til P. W. Waltorp.

I nr. 14-16 havde fru Hass skotøjsforretning. Ejendommen bestod af et forhus og en bagbygning med flere lejligheder. Endvidere var der ned mod søen et ældre 3-etagers pakhuis, hvor møbelhandler Christiansen huserede. I den øverste etage havde pensionatsejer Sørensen masser af duer, som han kom og fodrede hver dag.

Det var en oplevelse at gå rundt i Christiansens møbellager, som hovedsagelig omfattede

brugte møbler lige fra Christian IVs tid. På grund af krigen var der selvsagt mangel på nye møbler, og dem der var i produktion, var af en elendig kvalitet. F.eks. var gardiner og gulvtæpper, da jeg blev gift i 1944, udelukkende af papir. Christiansen var en interessant mand at besøge. Han havde sin egen mening om mange ting. Bl.a. var han kommet i tanke om, at han ikke ville betale ejendomsskat, hvorfor han solgte sit hus på Carl Plougsvej og tog bolig nede i sin tyske hurtigbåd, som han havde købt på "Parkkommandoen", hvorfra man i 1945, efter krigens afslutning, bortsolgte diverse tyske krigsefterladenskaber. Han boede ganske komfortabelt i den store båd og godtede sig gevaldigt over, at pantefogeden forgæves måtte blive inde på kajen. Han var en fiffig fyr den møbelhandler.

Et par numre længere oppe i gaden boede farver Schrøder. Før krigen havde han påbegyndt et renseri i ejendommens butik, senere farvede han damestrømper. Forretningen gik godt, han byggede til og opnåede at blive byens største skatteyder. Han var en reel forretningsmand, men bestemt og temmelig hidsig, når han ikke fik sin vilje. Således fortalte en af hans medarbejdere mig, at firmaet en dag averterede en brugt maskine til salg. Bl.a. henvendte der sig en mand fra Teglgaardsvej. Han gik rundt om maskinen et par gange og sagde så til Schrøder, at de 5.000 kr., han forlangte, var helt hen i vejret for den bunke gammelt jern, hvorefter Schrøder hurtigt snurrede om på hælen og bare gik sin vej ind på sit kontor, den mand ville han ikke spille sin tid på. Næste morgen beordrede Schrøder maskinen læsset og kørt op på mandens adres-

se på Teglgårdsvej. Et kvarter efter ringede telefonen på Schrøders kontor, og en opbragt stemme sagde "Men jeg har da ikke købt den maskine af Dem, Hr. Schrøder!" "Købt", sagde Schrøder iskoldt. "Næ, for De har jo ingen penge, maskinen vil jeg derfor forære Dem, farvel..." Sådan var farvehandleren, han var lidt af en diktator og tålte ingen modsigelse. Han fik altid det sidste ord, og han havde råd til at hovere. Han byggede senere en flot ny villa på Gl. Strandvej.

Ejendommen Låsbygade 29 havde facade til både Låsbygade og Blæsbjerggade, og der var gennemgang for kvarterets beboere gennem gården til de to gader. I forbygningen var der to butikker, en mælkeforretning og en cigarforretning. I gården havde den tidligere bestyrer på det gamle bymejeri, Hans Beck, indrettet en mindre flødefabrik, "Kolding Exportflødefabrik", efter at han var fratrådt som mejeribestyrer.

I Blæsbjerggade boede slagter Christensen. Hestslagteren blev han kaldt. Hans butik var ikke stor, men han havde mange kunder blandt byens restaurationer og hoteller. Han gik altid reglementeret påklædt. En slagter, som med værdighed repræsenterede sin stand, havde altid hvid toradet jakke, forklæde og sort bowlerhat. På sine ture til kunderne bar han normalt et slagtetrug på den ene skulder, hvorpå varerne lå fint indpakket. Christensen var en nydelig mand med et lille mørkt Hitler-overskæg og som regel altid med cigar i munden. Han var en gemytlig mand, som morede sig kosteligt, dersom det lykkedes ham at "sætte et par personer lidt op mod hin-

anden", altså lidt af en Knagsted-type. Engang faldt den skikkelige, stovte gamle mejeribestyrer, som hældede til det missionske, i en af slagter Christensens fælder. Det var sommer og sol og meget varmt en lørdag eftermiddag. Der var stille i gaden, dog ikke hos restaurant "Laura", hvor adskillige kunder fandt ind for at slukke tørsten. Fru Beck og hendes datter var taget i sommerhus, og aftalen var, at Hans Beck skulle hente de to damer kl. 6, men også han gik ind hos Laura, et sted han ellers aldrig kom, for at få slukket sin tørst. Tilfældigvis sad slagter Christensen også i restaurationen, han satte sig over til Becks bord, snakken kom i gang, det ene glas efter det andet blev tømt, og Beck blev efterhånden lidt bedugget, i hvert fald så meget, at damerne ventede for-gæves i sommerhuset på at komme hjem.

Senere flyttede ægteparret Beck til en villa på Strandvejen, men her kunne de ikke trives, de længtes hjem til det gamle kvarter i Låsbygade. Og kom det også senere.

I Låsbygade nr. 30 boede vinhandler Friis. I bagbygningen var der stort vinlager, med store tønder vin til lagring. Her har der i nogle år været danseskole, efter at vinimporten stoppede engang i 1960erne.

I nr. 32 havde der før krigen været jernstøberi, men De Danske Mejeriers Maskinfabrik var flyttet til Olaf Ryesgade. Ejendommen ejedes under krigen af byens borgmester, landsretssagfører V. Juhl og direktør Bech i Landmandsbanken. Den Apostolske Kirke havde til huse i ejendommen. Når man gik forbi om aftenen, kunne man høre salmesang og orgelspil.

Foto fra Låsbygade ca. 1960.

I nr. 34 havde det store, gamle, velrenommerede kolonial engros-firma Oscar Christensen til huse. Indehaveren var norsk konsul med privatadresse på Strandvejen. De gamle Låsbygadebeboere kan sikkert erindre den høje, stovte mand, når han hver morgen, præcis til kontortid, kørte sin store Buick ind gennem porten.

Alle tre ovennævnte ejendomme havde store grundarealer ned mod Slotssøen. Disse bagarealer er senere blevet bebygget.

I nr. 36 boede købmand Th. Simonsen. Simonsen & Co. stod der over den lille butiks indgang. Købmand Th. Simonsen var allerede i 1944 en ældre mand. Han var far til tre døtre, og købmanden havde, efter hvad der blev sagt, sit hyr med at styre familiens kvinder. Om det var derfor, man kunne finde den gamle købmand nede i forretningen til langt ud på aftenen, skal være usagt. Simonsens butik var et studium værd. Det var ganske utroligt, hvad han havde fyldt forretningen med, lige fra kanel til gamle cykelhjul, barnevogne, hestesadler m.v. og lidt kolonialvarer. Men jeg husker den gamle købmand som et venligt og rart menneske, som var meget taknemmelig for blot en ganske lille handel. Ejendommen, som familien havde beboet i mange år, havde som de fleste ejendomme på den tid hverken indlagt toilet, bad eller centralvarme. Men de havde i mange år høns og gæs, som fik lov til at leve, indtil de døde af alderdom. Ejendommen havde Simonsens far bygget i 1872, lige hjemkommet fra Amerika. Faderen ernærede sig bl.a. ved i 32 år at køre post med hest og vogn til Egtved.

Skråt overfor lå ejendommen Låsbygade

51. Den tilhørte i 1930erne onkel Hans, d.v.s. de tre søstres morbroder. Onkel Hans, som var en meget sparsommelig mand, var sagfører og drev i mange år forretning fra stueetagen i ejendommen. Hans privatbolig bestod af et lille bagværelse på ca. 12 m², endvidere var der et køkken og to kontorlokaler mod gaden og gården. Onkel Hans efterlod sig en efter den tids forhold betydelig formue, som pigerne arvede. Karen Simonsen, en af købmandens døtre, fik skøde på nr. 51, som hun flyttede ind i, da forældrene og søstre var døde. Stueetagen, som tyskerne havde lagt deres klamme hånd på under krigen, blev efter krigen udlejet til sagfører Hans Pedersen, og jeg overtog lejemålet i 1955. Karen Simonsen var min værtinde indtil 1984, da jeg solgte forretningen.

Karen Simonsen, som blev meget gammel, var et barn af Låsbygade og havde en god hukommelse. Hun huskede tydeligt livet i de gamle købmandsgårde, de store hestemarker i gaden, og hvordan beboerne styrtede ud på gaden, da de første biler kørte forbi omkring 1920. Der var dengang livlig handel og stor omsætning mellem land og by. Hun huskede tydeligt alle de gamle koryfæer, farver Boesen, vinhandler Friis, fabrikant Konstantin-Hansen, pottemager Hansen, Kul-Schmidt, hestehandler Larsen, konsulens familie, bagermester Hansen, kancelliråd Roose m.fl. Det var alle folk, man så op til. Lidt senere kom konsul Grønberg og ejeren af Motorkompagniet S. A. Christensen. Sidstnævnte etablerede lige efter krigen fabrikation af mallemaskiner nede ved havnen.

Karen Simonsens far havde i 1933 købt en

Karen Simonsen. Foto: Knudsen og Jochumsen.

ny Chevrolet, som var familiens et og alt. Den blev passet og plejet som et lille barn. Det var Karen, som havde kørekortet. Bilen blev bl.a. brugt, når familien tog til Fanø, hvor de havde et sommerhus. Men såfremt det trak op til regnvejr, søgte de hurtigst muligt hen til den nærmeste kro eller gæstgivergård, idet bilen

ikke måtte blive våd. Så vidt jeg har erfaret, blev bilen solgt på en auktion i Vejle sidst i 1960'erne til en ret betydelig sum. Den havde da, blev der sagt, kun kørt ca. 18.000 km.

Karen Simonsen, som var et rart og venligt menneske, solgte senere sit gamle hjem på den anden side af gaden til Kolding Brugsforening. Kommunen havde ejendommen i kikkerten i adskillige år, idet grunden skulle anvendes i forbindelse med anlæg af Slotsøvejen, der skulle have gået langs med Koldinghus slotsbanke til Låsbygade. Men den blev som bekendt aldrig til noget.

Ca. 25 m fra Låsbygade, hen ad Blæsbjerggade, lå det gamle Svendehjem, hvor gadens og landevejens farende svende kunne få en nødtørftig forplejning. Det var før folkepen-sionens tid. Når jeg sad på mit kontor lidt ud på aftenen og arbejdede, bankede det ikke så sjældent på døren af en af hjemmets beboere, som gik rundt i kvarteret for at samle lidt penge sammen til natlogi, øl, m.v. Det var ofte kamme og barberblade, som var adgangskort til kunden. Jeg gav mig tid til at tale med disse mennesker, som efterhånden tøede op og fortalte deres livshistorie, som ofte var ganske spændene.

Under og lige efter krigen traf man jævnligt i gaden handelsfolk og klunsere. Det var ofte mennesker som "levede på en sten" men desuagtet samlede penge sammen. De levede fattigt, men nogle døde rige. Deres job bestod i at finde noget af værdi på skraldemøddinger o.lign. og så prøve at sælge det til en af byens produkthandlere, F. W. Schrøder i Låsbygade

eller Stagis ved havnen. Det drejede sig bl.a. om Marinus, Hans Thomsen, Valde og "Filosoffen". Senere bosatte vore dages "Klunser-Martin" sig i gaden.

Marinus, en ældre ungkarl, boede i et lille værelse i Borns Gård. Han var nærmest familøst og havde tidligere været beskæftiget ved landbrug, og nu levede han af at klunse. Den eneste luksus, han tillod sig, var at skrå. Marinus var en sat og rund mand med et lunt glimt i øjet. Man havde indtryk af, at han havde fundet sin rette plads i tilværelsen, når han stolt kom kørende på sin 3-hjulede cykel godt belæst med alskens rare sager på vej til produkthandleren for at få et par kroner ud af dagens slid og møje. Han betalte sikkert ingen skatter og havde et så lavt privatforbrug, at vore dages ligningsmyndigheder sikkert ville sige, at så lidt kunne et menneske ikke eksistere for. Lige uden for Kolding boede en gård-ejer, som også handlede med landbrugsejendomme. Det hændte, at han, når han havde købt en gård med fuld besætning, manglede en midlertidig bestyrer, indtil der blev fundet en ny køber. Marinus var denne mands faste gårdbestyrer i kortere perioder. Han var jordens ærligste menneske – og meget nøjsom.

Min forretning bestod bl.a. i at formidle køb og salg af præmieobligationer. Hvor mærkeligt det end lyder, så blev klunseren *Hans Thomsen* en af mine bedste kunder. Da han første gang trådte ind på mit kontor, troede jeg bestemt, at det var en af rigsvåbnets vildmænd, som jeg havde besøg af. Der stod han, let skrævende på sine solide ben, iført et gammelt fedtet jakkesæt. Det bare bryst – det var midt om vinteren – kunne man lige skimte

bag det store, fyldige, rødlige fuldskæg. Øjnene var blå, blikket stærkt, stolt, men alligevel mildt og venligt. Så lød hans kraftige røst: "Har vi præmieobligationer til salg i dag? Og til hvilken kurs?" Jeg havde i min tid talt med adskillige personer af Thomsens slags, men det usædvanlige bestod i, at han havde så stor en udstråling, og at denne mand stod med en fyldt tegnebog og ville købe, ikke låne! Han fortalte, at han i nogle år havde boet i en gammel hytte nede ved Sjølund, men nu boede i en gammel jernbanevogn på byens skraldemødding i Dalby. Der var jo hverken lys eller vand, men han holdt varmen om vinteren, takket være sine tre store hunde, der også holdt tyve væk. Han led af sklerose, sagde han. Og det var han ked af, for hans sygdom gjorde, at han slingrede lidt i gangen. Man kunne derfor ikke fortænke folk på gaden i at tro, at han var spirituspåvirket, men han nød aldrig spiritus. Han havde en bankboks i Diskontokassen, og når han så skulle ned i kælderen til sin helligdom med et nyt supplement til beholdningen, skulle en af personalet med for at låse boksen op, selv om de nødvendig ville. Og det morede ham meget.

Johan Lange, kreaturtrækker af profession, havde meget til fælles med Thomsen. Han ejede et hus i Fredericia, hvori jeg havde et pantebrev, derfor kom han to gange årligt til vort kontor med terminspenge, som hans bank havde sendt for ham i forvejen. Denne Lange, som levede af at trække med kreaturer for handelsmændene på Kolding Eksportmarked, lærte jeg efterhånden også godt at kende og at sætte pris på. Også han var en ærlig mand, som var stolt af, at han kunne klare sig

uden økonomisk hjælp fra det offentlige eller andre. Præcis den 11. juni og 11. december bankede han på min kontordør, stod et øjeblik i døren og spurgte så, om pengene var kommet. Det var de altid. Jeg bad ham sætte sig og tog som sædvanligt cigarkassen frem. Han nød, at han fik af den store kasse, som var beregnet til firmaets bedste kunder. Lange var en høj, slank mand, gik altid i den samme sorte kappe eller overfrakke. Han var ret usoigneret og lugtede langt væk af sit daglige arbejde blandt køer. Jeg skyndte mig derfor altid at nøde ham til at få ild på cigaren. Lange var en formuende mand og købte et ældre hus i Søgade for nogle af sine penge. Nabokonen, fru Rasmussen, som i øvrigt var vores rengøringskone, fortalte mig en dag, at det dog var en mærkelig person, som var blevet deres nabo, "Tænk", sagde hun, "han har slet ingen møbler og ligger på gulvet om natten og sover i nogle gamle klude. Jeg har virkelig ondt af ham." Hendes udtalelse undrede mig ikke, for det var jo blandt andet derfor, han var velstående.

Holm var hverken klunser eller kreaturtrækker, men gårdejer. Han ejede en mindre gård, "Enggård", ved Bramdrup. Og når jeg tager ham med i min beretning om personer der "afveg" fra det normale, er det fordi de havde det til fælles, at penge var blevet deres afgud. Vi skulle sælge gården for Holm, og vi byttede med en gård ved Egtved, hvor han skulle give 10.000 kr. kontant i byttesum. Da skødet skulle underskrives, mødtes vi på overretssagfører Hertz's kontor. Dengang mødtes køber, sælger og mægler hos sagføreren, som skrev skødet. Da vi kom til betalingen, sagde Hertz:

"Har de pengene med, Holm"? Han fremdrog så af sin inderlomme, en gammel avis og bredte den ud på sagføreren's kontorbord. Der lå kontanterne stablet fint i en stor bunke. Men de stank fælt af kostald. Han havde sin pengeboks ude i stalden i en kasse anbragt på en bjælke over køerne og godt camoufleret, således at ingen skulle stjæle den. Da Hertz havde snuset lidt til sine fingre efter optælling af de første to hundredkronesedler, udbrød han "Fy for fanden" og kaldte på sin sekretær, frøken Jensen. Hun lagde sedlerne i to bunke. Den største bunke var pengesedler fra før pengeombytningen (i 1946) – de var desværre værdiløse som betalingsmiddel. Det skulle jo se ud, som om han havde handlet i god tro ved skiftevis at lægge værdiløse pengesedler mellem de ægte og gyldige pengesedler. Det viste sig da også, at han for en sikkerheds skyld havde medtaget en sparekassebog i inderlommen. Holm var ikke dum. Da Holm døde, fandt man under gulvet i hans hus 3 store mælkejunger à 80 l nedgravet. De var alle fyldt med 1-2 kroner samt skillingsmønt. Pengene var fra før pengeombytningen, idet kun sedler skulle ombyttes. Skattemyndighederne var altså blevet taget godt og grundigt ved næsen.

Til slut vil jeg omtale min deltagelse i Låsbygades vagtværn. Der fandtes som bekendt ikke politi fra september 1944 til krigens slutning. I Kolding blev der oprettet et kommunalt vagtværn, som havde til opgave at opretholde ro og orden. I Låsbygade blev der også oprettet et vagtværn, hvor to mand to timer ad gangen gik på vagt om natten, Jeg glemmer aldrig de nætter i Låsbygade, der nærmest var ud-

Låsbybanke med beskyttelsesrum. Foto: Bøilesen.

ligt kunne vi høre den fjerne brummen af de allieredes maskiner på vej ned til Hitler med deres dødbringende last. Vi tænkte på, at det var godt, det ikke var vores hjem, som var målet.

En sen aften gik vi to mand op ad gaden. Vi hørte støvletramp og to tyske soldater nærmede sig os bagfra. De hilste høfligt og spurgte om vi kendte en natrestaurant i kvarteret. Vi viste dem hen til Polak-Marie. "Danke, danske" sagde tyskerne og traskede afsted hen til lastens hule. Det var måske lidt flabet af os to, for de to unge mennesker var jo i grunden høflige og flinke, og vi vidste, at Marie havde skyld for at have et iltert sind, særligt overfor tyskere. Vi vidste også, at hun var i besiddelse af en proper lige venstre samt to schæferhunde. Så vi fortrak i dækning i nærmeste port i tilpas afstand, så vi dog alligevel kunne følge slagets gang, dersom der blev et slag. Og det blev der. Ret hurtigt blev Maries dør slået op med et brag, og ud på hovedet kom de to tyskere med en schæferhund fast i Maries

hånd bagved. Hun turde vist ikke slippe den løs, hvad der nok også var klogt af hende. Bandende og svovlende skred de tyske soldater tilbage samme vej, de var kommet. Vi havde svært ved at undertrykke, hvad vi følte ved at overvære Maries angreb på den tyske værne-magt. Vi blev gudskelov ikke opdaget.

Når jeg med mellemrum går en tur i Låsbygade, kan jeg kun glæde mig over gadens udseende i dag. Aldrig har husenes facader set bedre ud, takket være byfornyelsen, som blev gennemført for nogle år siden. Vel er der ikke så mange forretninger, som der var lige efter krigen, men der er kommet mange pæne nye forretninger til, og der er foretaget omfattende moderniseringer og forbedringer.

Det har altid været kendetegnende for folk fra Låsbygade, at var man først en gang faldet til i det gamle miljø og rejste derfra, søgte man uvilkårligt tilbage igen.

En smedeslægt på Koldingegnen

Af Anna Marie Lebech-Sørensen

I Koldingbogen 1993 findes en artikel af Laura Meyer Hansen om smeden i Eltang, Niels Henriksen, og hans slægt. Udgangspunktet er dels Niels Henriksens farfar og farmor Jacob og Ane i Alminde, dels hans morfar og mormor Niels Jensen og Mette Christensdatter i Sdr. Vilstrup og Eltang. Ved studier i min slægts historie har jeg fundet ud af, at endnu flere smede på Koldingegnen var medlemmer af denne familie.

Fra Niels Henriksens morforældre stammer, selv om begge deres sønner Christen og Jens døde som små, endnu en smedeslægt, en slægt, der har virket inden for smedeb Branchen på Koldingegnen i et par århundreder, men som i takt med den tekniske udvikling har ændret uddannelsesmønster.

Niels Jensen og Mette Christensdatter blev viet i Sdr. Vilstrup kirke den 28. oktober 1775, og i hvert fald Mette var "af Sdr. Vilstrup", men deres herkomst kan endnu ikke bestemmes med sikkerhed. I Eltang blev en Niels Jensen døbt den 8. maj 1746, søn af Jens Sørensen, og en dreng af samme navn blev også konfirmeret her. Ligeledes findes der en Mette Christensdatter konfirmeret i Sdr. Vilstrup (1771), men hendes fødsel er ikke fundet. En Christen Hansen, der kunne være hendes far, blev begravet sammesteds den 9. februar 1772, 66 år gammel, men det eneste,

der vides med sikkerhed er, at Mettes mor har boet i Sdr. Vilstrup, for hun var fadder ved barnebarnet Christens dåb den 28. maj 1778, desværre kun omtalt som huskonens moder af Sdr. Vilstrup.

Som Laura Meyer Hansen anfører, flyttede familien til Eltang i 1785, og Niels Jensen blev selvstændig smed. Af skiftet efter ham den 22. december 1810 fremgår det, at han købte et hus af Hans Ravn i Eltang den 7. maj 1785 med hartkorn 1 album, og huset findes endnu på adressen Eltangvej 45.

Folketællingen fra 1801 viser, at nu er de fleste af børnene flyttet hjemmefra, og at der er fremmed hjælp i smedjen. Husstanden består af familiefaderen Niels Jensen, 53 år gammel, grovsmed. Huskonen er Mette Christensdatter, 45 år gammel ligesom manden i første ægteskab. Den yngste datter Cathrine på 15 år er endnu hjemme og går nok moderen til hånde, for en lille datterdatter Karen Pedersdatter er kommet til foruden svenden Jep Nielsen, der er 22 år.

Skiftet efter smed Niels Jensen i Eltang

I skiftet fra 1810 får man at vide, at datteren Maren er gift med Jens Sørensen, smed i Dons, mens de øvrige døtre alle bor i Kolding. Else er gift med Peder Thomsen, som andre kilder fortæller var brændevinsbrænder, Cathrine er i ægteskab med Sejer Sørensen, der

ifølge P. Eliassen udhyrede kareter. Marie, der senere blev gift med Henrik Andreasen, smedens søn fra Lilballe og faderens efterfølger, tjener i et af de største købmandshuse i Kolding hos stadshauptmand Andreas Wissing. Væрге for Mette Christensdatter er selvejer Niels Jordrup, Eltang, mens de gifte døtres mænd møder på deres vegne. For Marie er hr. Warberg på Eltanggård væрге.

Ejendommen i skiftet (stervbohuset) består af smedjen, en stald, dagligstue, kammer og nok en stue. Smedens værktøj sættes til en værdi af 50 daler, hvilket er den største post – til sammenligning kan nævnes, at en gammel rød ko sættes til 20 og en sorthjelmet til 40 daler, og disse to køer udgør hele besætningen! Indboet er meget sparsomt og spartansk. Over- og underdyner repræsenterer den største værdi, mens bohavet i dagligstuen består af et fyrrebord og en fyrreslagbænk med skab, 4 gamle stole og et stueur. I den anden stue står der et egebord, et fyrreskab og et fyrreskrin foruden en gammel tekande, en messinghåndkedel og en kærne. Der er også en spinderok og en hørhaspe, så denne stue har tjent til “værksted” for Mette Christendatter og hendes døtre. Udenfor har der også været arbejde nok til dem, for til huset hører en toft og en have.

Af skiftet kan man se, at familiens tilværelse bestemt ikke har været problemfri. I ejendommen, der vurderes til 250 daler, er der en førstprioritetsgæld til pastor Flensborg på 200 daler, og der er også en del anden gæld til omegnens bønder, så slutresultatet af boopgørelsen er negativ. Dog sikrer Mette sig 30 daler til sin egen begravelse, det samme beløb, som

Eltangvej 45, hvor slægten havde smedje 1785-1850. Foto fra 1974.

hun har lånt af svigersønnen, brændevinsbrænderen, til Niels Jensens begravelse. Selvom Peter Thomsen således nok har været den mest velbeslåede af svigersønnerne, ønsker han at nyde samme ret som de to andre, Donsmeden Jens Sørensen og Sejer Sørensen, nemlig at få en ko af boet.

Man kan godt have lidt ondt af smede-enken, der foruden et underskud på 25 daler – forøget med 10 til skifteforretningen – nu må love at opføde en kvie, som 4-6 uger før den kælver skal udleveres til Peder Thomsen, og ellers give ham 40 daler. Af fri vilje lover hun den ugifte datter Marie det samme foruden 50 daler, fordi hun i 4 år havde gået sine gamle og svage forældre til hånd.

Da Marie to år senere giftede sig, blev det som nævnt hendes mand, Henrik Andreasen, der overtog smedjen med Mette Christensdatter på aftægt, indtil hun døde den 29. oktober

1825. Det var som beskrevet af Laura Meyer Hansen Henrik Andreasen og Marie, der fortsatte smedeslægten i Eltang, men som skiftet viser, var Maren, den ældste af smededøtrene fra Sdr. Vilstrup-Eltang, også gift med en smed, smeden Jens Sørensen i Dons, og det er de to og deres efterkommere, der vil være hovedpersonerne i det efterfølgende.

Maren Nielsdatter og Jens Sørensen Krag

Maren, måske opkaldt efter sin ukendte mor, er i folketællingen 1787 11 år gammel. Hendes små søstre er 8, 4 og 1 år, så hun har nok haft ansvar for dem tidligt. Hun kom til verden i 1778 og blev døbt i Sdr. Vilstrup kirke den 22. maj. Også efter sin konfirmation blev hun sikkert boende hos forældrene, for hun opholdt sig i hvert fald i Eltang, da hun blev gift. Inden da fødte hun som 18-årig en datter, der fik navnet Karen ved en hjemmedåb den 10. januar 1795, så den lille 7-årige Karen Pedersdatter nævnt i folketællingen 1801 er Marens. Morforældrene blev hende i forældres sted – og de tog også pænt imod hende, da hun blev født, for de anføres begge som hendes faddere sammen med bl.a. gårdmand Peder Grundets kone Karen, en af familiens gode venner.

Ikke længe efter Karens fødsel fik Niels Jensen en smedesvend, der ikke var en almindelig landsbysmed. Han var nemlig rigtig smedelært, ind- og udskrevet af smedelære på behørig vis og med svendebrev udstedt af smedelavet. Det var ikke almindeligt med den slags svende på landet, hvor håndværkerne

ikke var organiserede i lav, og hvor uddannelsen ikke gik så formelt for sig. Og denne bybo, hvis baggrund var ganske usædvanlig, blev Maren gift med.

Jens Sørensen Krag hed svenden, eneste levende søn af avlsbruger Søren Hansen Krag, døbt den 16. september 1772 i Trinitatis kirke i Fredericia. Hans far døde tidligt, og et par små søskende levede kun kort tid, så Jens voksede op alene sammen med sin mor, præstedatteren Mette Scholastica Kellinghusen, som var barnebarn af provst Henrik Ludvigsen Pontoppidan ved Skt. Michaëlis Kirke i Fredericia. Hun forsørgede sig selv og Jens så godt, hun kunne, bl.a. var hun oldermandskone for vognmandslavet, og hun fik ham sat i smedelære, da han var 19 år gammel. Teksten i lavsprotokollen lyder: “Den 21. maj 1791 lod mester Simon Jensen, grovsmed, en dreng indskrive navnlig Jens Sørensen Krag, som skal lære det lovlige grovsmedehåndværk, og det udi 5 år, som tager sin begyndelse fra nytår 1791 og ender nytår 1796 samt at underholde drengen med klæder i hans lære og betale de pålignede skatter og give ham en svendeklædning”.

Efter knap 5 år blev drengen så udskrevet den 3. oktober 1795. Han havde “udstanden” sin lære rigtigt, så hans mester ikke havde noget at klage på ham, og man må forestille sig, at han efter svendeprøven, iført den nye svendeklædning, er draget ud i verden for at søge arbejde. Fredericia smedelavs protokol viser ikke, at han fik ansættelse dér i byen. To år senere dukkede han imidlertid op i Eltang, hvor han den 2. december 1797 benævnt “Jens Krag af Fredericia” blev gift med Maren

Nielsdatter, der kaldes pige, endskønt der jo var den lille 3-årige Karen.

Jens Sørensen og Maren flytter til Vester Nebel

Marens far Niels Jensen var endnu for ung til at gå på aftægt, så Jens og Maren flyttede til Vester Nebel umiddelbart efter brylluppet, hvor deres første barn, en pige, som blev stammomoder til slægten Tantholdt fra Seest, blev døbt Mette allerede i forsommeren 1798. Jens var byens smed i nogle år, og folketællingen fra 1801 omtaler familien således: Jens Sørensen, mand, 28, jordløst hus, smed, Maren Nielsdatter, kone, 24, begge i første ægteskab, Mette Jensdatter, barn, 2 år.

Hvor den smedje lå, som Jens (Sørensen) Krag, der nu altid i kilderne kaldes Jens Sørensen (Smed), kan ikke udpeges med sikkerhed – ældre folk i Vester Nebel fortæller, at der skal have ligget en smedje ca. 1 km fra byen på vejen mod Jordrup, men det var en landbrugsejendom. Der har også været en smedje på Ågårdvej, hvor nr. 7 nu ligger, og den blev omkring 1907 flyttet op på det nordlige hjørne af Ågårdvej og Koldingvej på adressen nr. 23. Denne smedje lod smedemester Ole Mortensen, da han ophørte med at arbejde for nogle år siden, flytte til Danebod Højskole på Als. Der var også tidligere smedje ved det stråtækte hus Koldingvej 39, hvor der sidst har været købmandsforretning, men den blev først oprettet ved begyndelsen af dette århundrede. Smed Hans Jørgensen ejede ifølge matriklen 1844 jord, hvor den i 1996 nedrevne kro blev bygget i 1852 – og måske var det også dér, midt i byen, Jens Sørensen Krag

havde sin smedje. Hans efterfølger hed Peder Pedersen, men heller ikke placeringen af dennes smedje kendes.

Familien flytter til Dons

Jens Sørensens tid i Vester Nebel blev imidlertid kort, for i 1805 flyttede familien, der nu var forøget med to små drenge: Søren, født i 1801, døbt den 9. august, og Niels, født i 1804 og døbt den 29. marts – begge vordende smede – til Dons, hvor Jens og Maren fik deres eget. De købte først ét kassehus, senere ét til på Dons Landevej, syd for landsbyen, med nuværende adresse Dons Landevej 184. Den hidtidige smed i Dons Anders Jepsen Knorborg afhændede i 1804 sin ejendom Mølkærhus på Alminde mark (nu nedrevet) til Iver Enevoldsen, der ikke var smed, og denne lejlighed til af blive selvstændig udnyttede Jens Sørensen. I øvrigt havde det ene af kassehusene tilhørt Anders Knorborg og før ham

Dons Landevej 184, hvor Jens Sørensen Krag og hans søn Niels havde smedje 1805-1886. Foto fra 1973.

hans far smed Jep Jochumsen Knorborg, så Donsboerne havde været vant til at køre til smed ud ad landevejen mod Kolding.

Jens Sørensen var en forsigtig mand, for i 1810 lod hans sit "sted" forsikre, og brandtaksationen beskriver det således:

- a. Et stuehus i sønder og nord, 9 fag, 7½ alen dyb og 3 fag fjæleloft og 2 fag med bræddegulve. En jern-bilæggerovn, en skorsten og en bageovn, deraf 3 fag indrettet til værelse, beboelse og husholdning og de øvrige 6 fag til lade og kostald. Ingen bindingsværk, murede og klinede vægge, strå- og lyngtag. Vurderet for 170 rigsdaler.
- b. Et hus vesten for: 3 fag, 7½ alen dyb med 2 fag loft til smedebud indrettet med en skorsten og blæsebælg samt øvrigt smedskab. Egebindingsværk, klinede vægge. Takseret for 80 rigsdaler.

Uden tvivl var Jens og Maren driftige mennesker, og Jens havde sikkert ikke glemt sin familiemæssige baggrund. Deres sociale opstigning ses nok bedst af, hvem der var faddere ved deres børns dåb. I Vester Nebel var det med enkelte undtagelser de andre håndværkere og husmænd, mens det i Alminde Kirke, hvortil Dons hører, var de store gårdmænd og deres koner, der stod frem på kirkegulvet sammen med smedefamilien. Der var f.eks. den kendte Christian Dons med sin unge kone, Marie Bertelsdatter, som stammede fra Landerupgård, foruden den tidligere præst hr. Friborg, der efter mange års ansættelse i Nr. Snede, havde købt Donsgård. Jomfru Helms, som tilhørte hr. Friborgs husstand, må heller

ikke glemmes. Hun hed efter al sandsynlighed Sophie Christine til fornavn og var i slægt med Jens Sørensen, idet hun ligesom han på mødrene side nedstammer fra provst Henrik Eriksen Pontoppidan i Vejle, død 1657. Men om de to har vidst noget om dette, er en anden sag.

I Dons fortsatte det med at gå godt for Jens Sørensen og familie. Der var arbejde nok til både Jens og sønnerne Niels og Søren, og en tid arbejdede også sønnen Hans, født i 1806, i smedjen. Senere bosatte han sig i Alminde by sammen med sin anden kone Karen Pedersdatter i et hus nu Vestergade nr. 14.

Folketællingen fra 1834 fortæller, at Maren og Jens Smed var godt hjulpne. I huset bor: Jens Sørensen, 62 år, smed, Maren Nielsdatter 60 år, hans kone, Hans Jensen, 28 år, Niels Jensen 30 år, Mette Cathrine 20 år, deres børn. (Der var flere børn, men de andre var næsten alle gift og flyttet hjemmefra på dette tidspunkt).

I 1833 opførte Jens Sørensen, som trods sin alder må have haft tiltro til fremtiden, et nyt stuehus, hvortil han lånte 50 rigsdaler af husmand Hans Christensen Stockholm i Eltang. Ifølge brandtaksationen fra 1834 så bygningerne da således ud:

- a. Et stuehus i nord, 6 fag, 10 alen dyb, 1 skorsten, 1 bageovn, 1 komfur, 2 stenovne, brandmur og stråtag. Forsikret for 320 rigsdaler.
- b. Det østre hus, 7 fag, 7 alen dyb, til kostald, lade og tørvehus, egebindingsværk, murede vægge og stråtag. Forsikret for 80 rigsdaler.

c. 1 smedehus, sydvest for forrige, 3 fag, 3½ alen dyb, med loft overalt, blæsebælg og esse, egebindingsværk, murede vægge og stråtag. Forsikret for 50 rigdaler.

Niels Jensen overtager Dons smedje

Allerede i 1835 gik Jens Sørensen ifølge P. Lindholms bog om landsbyen Dons på aftægt, og Niels overtog smedjen, men Jens og Maren blev boende i det nybyggede stuehus sammen med sønnen, der dette år blev gift med Cathrine Pedersdatter fra Ballesgård mark i Egtved sogn, en datter af Peder Andersen og Marie Nielsdatter. Jens Sørensen var dog stadig aktiv, ikke bare i smedjen, og så sent som i 1845 købte han en parcel nr. 5 af Hans Nielsen i Dons. Parcellen havde hartkorn 0-1-2-½, og der blev udstedt en obligation på 320 rigsbankdaler sølv. Maren Nielsdatter døde samme år den 2. oktober, mens Jens selv levede til den høje alder af 81 år. Et langt og usædvanligt liv havde nået sin afslutning, da barnebarnet af Jens Kellinghusen, sidst præst i Kippinge på Falster, og Fredericia-provstens datter Else Sophie Pontoppidan blev begravet på Alminde kirkegård en augustdag i 1853. Blandt hans aner og nære slægtninge findes adskillige rektorer og præster, så kendte mennesker som Erik Ludvigsen Pontoppidan, biskop i Bergen, universitetets prokansler samt forfatter af bl.a. det store topografiske værk "Danske Atlas", og biskop i Trondhjem Erik Eriksen Pontoppidan, som også var salmedigter.

For Jens Sørensens børn gik den slidsomme og hårde dagligdag videre. Næsten alle Niels' børn døde enten ved fødslen eller som ganske små, og Niels og Cathrine havde også andre

vanskeligheder. Jens Sørensen smed stod sig godt med bønderne, Niels derimod var noget ustadig, måske også vel ambitiøs, købte og solgte jord, vidste ikke rigtig, hvad han var, for han fungerede både som landmand, smed og høker på én gang. Værst blev det, da han lagde sig ud med den indflydelsesrige gårdejer Christian Dons, der ikke ville bruge ham som smed og byggede en ny smedje inde i Dons by i 1850'erne (bygningen ligger der endnu på adressen Dons Landevej 199, men smedjen er nedlagt). Selv byggede Niels en ny smedje på den anden side af vejen lige over for den gamle. Huset er nu nedbrudt og var ikke smedje i lang tid. Ved sin død den 13. januar 1886 kaldes Niels Jensen husmand, men da var han jo også 81 år gammel. To år senere solgte Cathrine Pedersdatter jord, huse og smedje, men der kom ingen smedje igen. Efter næsten 80 års forløb var slægtens rolle i Dons udspillet. Niels Jensen havde ingen sønner til at overtage smedjen, og der var nok heller ikke basis for to smede i Dons. Men på en måde havde Niels brudt ned, hvad hans far byggede op.

Søren Jensen bliver bysmed i Alminde

Smedjerne lå tæt dengang, for i Alminde var der også en smedje, i flere år drevet af Eltangsmeden Henrik Andreasens far og stedfar (se Laura Meyer Hansens artikel). I slutningen af 1820'erne blev Søren Jensen, Jens Sørensen Krag's ældste søn, smed her og derfor måske en konkurrent, først til sin far, siden til broderen. Han viedes den 24. april 1828 i Alminde Kirke til Else Kirstine Jørgensdatter, født i maj måned 1801 i Blåkærhus, Smidstrup sogn,

Huset i Alminde, Østergade 2, hvor Søren Jensen var smed 1828-1851. Foto fra 1973.

som datter af husmand Jørgen Nielsen Kusk og Marie Nielsdatter Dahl af gårdmandsslægten Dahl i Børkop.

Da vielsen fandt sted i Alminde, har Else Kirstine uden tvivl opholdt sig enten hos sin moster Maren og hendes mand Jacob Sørensen Krage på gård nr. II b (matrikel nr. 15) eller i Dons, hvor hendes moster Annas søn Niels Jensen Dahl fra Petersminde i Hastrup, Smidstrup sogn, boede på Seestgård, efter at han var blevet gift med enken dér i 1823.

Smedjen i Alminde beskrives i brandtaksationen 1797 efter den store brand i 1786, der

lagde mange huse og gårde i byen øde, således:

Smedehuset: Siderne i syd og nord 7 fag, 7 alen dyb, de 3 fag er stueværelser med fjæleloft, en skorsten, en bageovn, de øvrige 4 fag er stald og lade. Dels murstens-, dels lervægge. 100 rigsdaler.

Det var uden tvivl denne smedje, Søren Jensen overtog. Huset ligger endnu smukt med udsigt til den tidligere smededam på adressen Østergade 2 i Alminde.

Folketællingen i 1834 fortæller om smedefamilien: Søren Jensen, 33 år, byens smed, Else Kirstine Jørgensdatter, 33 år, kone. Deres børn: Maren Marie Sørensdatter, 4 år, Jørgen Sørensen, 2 år. Der er også en plejedatter på 12 år, der forsørgeres på Viuf Fattigvæsens bekostning.

I folketællingen 1845 beskrives familien således: Søren Jensen, 45 år, smed, født i Nebel sogn, Else Kirstine Jørgensdatter, 45 år, kone, født i Smidstrup sogn. Deres børn: Maren Marie Sørensdatter, 15 år, Jørgen Sørensen, 12 år, Mette Cathrine Sørensdatter, 10 år, Ane Marie Sørensdatter, 7 år, Jens Sørensen, 4 år. Desuden bor i huset: Ane Jepsdatter på 68, der nyder almisse sammen med sin søn Hans Andersen på 39, der er daglejer.

Søren Jensen giver op

Men så skete katastrofen. I en epidemi, der hærgede på egnen samme år, døde Else Kirstine Jørgensdatter ifølge kirkebogen "af hidsig feber" dagen efter sin dåbsdag, 45 år gammel, fra manden og de små børn. Søren smed gik af fortvivelse fra forstanden en tid og kunne ikke passe sit arbejde. Han kom sig dog igen og blev gift med pottemager Nikolaj Lagers datter Ane.

Senere blev hans hus udsat for brand, og han flyttede først til Harte, senere til Bøgvad mark i Egtved sogn i 1851 på grund af "overgangen ildsvåde". Her blev han jordbruger, og ikke smed igen. Allerede ved afrejsen fra Alminde den 21. maj 1851 benævnes han "forhen smed i Alminde". Hans smedeværktøj var sikkert gået tabt ved branden, og han har nok ikke haft råd til at anskaffe sig nye redskaber.

Kun Ane nævnes i afgangslisterne sammen med Søren. Nogle af hans børn var allerede kommet ud at tjene, og ingen af sønnerne lærte smedehåndværket.

Som så mange andre småårsfolk, der blev rigtig gamle, endte Søren Jensen sit liv på en fattiggård. Han døde som 80-årig på fattiggården Fuglsang i Egtved.

Jørgen Sørensens efterkommere

Søren Jensens børn, der blev spredt ved moderens død og hans flytning til Egtved, har muligvis flere efterkommere på Kolding-Egtved-egnen, men her skal kun sønnen Jørgen og hans efterslægt omtales, da det var ham, der blev far til den næste smed i rækken.

Jørgen blev født i Alminde den 1. januar 1833, og efter at han havde tjent på forskellige gårde på egnen, blev han som 27-årig gift i Vester Nebel kirke med Valborg Hansdatter, datter af husmand i Dons, senere gårdejer i Vester Nebel Hans Andersen Fitting og Maren Andreasdatter fra Anneksgården i Vester Nebel. Den 7. juni 1860 fødtes i Håstrup, Smidstrup sogn, deres første barn, som blev opkaldt efter Valborgs far, og han fortsatte familietraditionen og blev smed. En anden søn Jens, født 1864, udvandrede til Amerika som ganske ung.

Hans Sørensen bliver smed

Jørgen Sørensen, som det meste af sit liv arbejdede på Landerupgård – og som andre folk i små kår også var træskomager – boede i mange år sammen med Valborg i et lille hus i Vilstrup skov, der nu er forsvundet, og her voksede også deres barnebarn Jens, der var ældste

søn af Hans Sørensen, op, måske fordi savnet af en tidligt død datter og den udvandrede søn var stort.

Hans Sørensen kom ud at tjene som 8-årig, dog hos gode venner på en gård i nærheden, på Fiskersminde i Møsvrå, og efter konfirmationen kom han i smedelære hos Conrad Møller i Herslev, hvor den nu nedlagte smedje ligger på adressen Herslev Kirkevej nr. 56. Da han var blevet udlært, fik han arbejde i Sdr. Stenderup hos N. H. Schmidt i Stenholt, nuværende nr. 14, hvor bygningerne af smedjen stadig findes. Næsten lige over for i huset, der har nr. 3, boede urmager Jens Jacobsen sammen med sin kone Mette Andreasdatter Kjær og deres datter Andrea, der var en lille smule ældre end den nye smedesvend. De to blev gift kort efter. Deres første barn, føromtalte Jens, blev født den 13. december 1882, men blev som nævnt ret tidligt "erstatningsbarn" hos bedsteforældrene i Vilstrup skov.

Hans Sørensen og Andrea i Nr. Bramdrup

I 1882 var Hans Sørensen endnu smedesvend, men snart efter flyttede parret til Nr. Bramdrup, hvor Hans Sørensen som 23-årig blev bysmed. Datteren Maren Kirstine Helene blev født i smedehuset i Bramdrup den 9. august 1884.

Smedjen i Bramdrup lå ved smededammen et stykke vej fra beboelsen, men Hans Sørensen syntes, at det var upraktisk, og da smedjen samtidig var gammel, byggede han en ny smedje nogle år efter. Både beboelse – med årstallet 1868 på sydgavlen – stald og smedje er uforandrede og ligger på adressen

Hans Sørensen og Andrea, Sdr. Stenderup. Foto fra ca. 1882.

Nørregyde 6 lige ved kirken, og der har været drevet smedje her til 1. januar 1990.

Hans Sørensen var en meget driftig mand. Han fik skøde på hele ejendommen i Bramdrup den 19. december 1890, og foruden at

Smedjen i Bramdrup. Fra venstre mod højre ses: børnene Johannes og Valborg, Andrea og Hans Sørensen, tre ansatte og yderst sønnen Jens. Foto fra ca. 1898.

passe det almindelige smederi lavede han igennem årene en masse vogne, og "at det var solidt Arbejde, der blev udført den Gang", skriver Kolding Folkeblad den 5. juni 1930 i anledning af Hans Sørensen 70 års dag, "viser det, at Hans Sørensen endnu 25 Aar efter, at han er fraflyttet Bramdrup, engang imellem,

naar han fra sit Kontorvindue ser en Vogn køre forbi kan udbryde: "Der kører en af de Vogne, jeg har lavet".

Hans Sørensen var et "moderne" menneske, der forstod at følge med udviklingen, og foruden vognproduktionen reparerede han landbrugsmaskiner. Allerede omkring år-

Smedjen i Bramdrup. Foran porten ses Jens Sørensen. Foto fra 1912.

hundredskiftet begyndte han at forhandle landbrugsmaskiner fra firmaet Brdr. Bendix i København. I begyndelsen skete også dette sideløbende med smedevirksomheden, og de to ældste sønner Jens og den 6 år yngre Jørgen nåede begge at blive udlært i Bramdrup smedje, inden Hans Sørensen nogle få år inde

i det nye århundrede flyttede det meste af sin virksomhed til Kolding, da det var mest hensigtsmæssigt.

Hans Sørensen flytter til Låsbygade

Hans Sørensen løste borgerskab i Kolding den 3. marts 1905 som maskinfabrikant og

Hans Sørensens forretning i Låsbygade 48-50, der eksisterede hér 1908-1966. Fra venstre mod højre ses: datteren Valborg (g. m. Jens Jensen), Andrea og datteren Marie (g. m. fotohandler Hans Lauridsen, Fotomagasinet), Hans Sørensen og sønnen Johannes, svenden Jens Jensen. Foto fra ca. 1910.

lejede butikken på hjørnet ved siden af Landmandshotellet i Låsbygade nuværende nr. 59. Forholdene blev imidlertid hurtigt for trange, og i 1908 købte han ejendommen nr. 50 i samme gade. Familien boede i forhuset, hvor der også var forretning og kontor, mens der indrettedes værksted i gården (ejendommen er

nu nedrevet). Imidlertid blev endnu en udvidelse nødvendig, og i 1920 købte han naboejendommen nr. 48 med det gamle mejeri, hvor der nu er Tegnestuen Mejeriet. Stedet, hvor Hans Sørensen etablerede sig, var yderst velvalgt, for her mødtes egnens bønder på Landmandshotellet og på mejeriet, og Nord-

banegården lå i nærheden. Dog nøjedes han ikke med at lade kunderne komme til sig, han drev også opsøgende virksomhed, og selv om han døde i 1939, er der stadig mennesker på egnen, der husker, hvordan den driftige mand først kom cyklende, senere kørende i bil ud til gårdene i Koldings omegn for at sælge landbrugsmaskiner. Virksomheden voksede støt i årene efter Første Verdenskrig, og foruden fremmed hjælp var der ansat sønnen Jørgen, svigersønnen Jens Jensen gift med datteren Valborg (f. 1886) og på kontoret den yngste søn Johannes (f. 1894).

Jørgen Sørensens sønner blev maskinarbejdere, den ene udlært i Hans Sørensens virksomhed, og de blev begge senere teknikumingeniører – de fulgte med tiden ligesom deres farfar. Efter dennes død blev firmaet ført videre af de to sønner, og det ophørte først med at eksistere i 1966, da Johannes, den længstlevende af de tre, døde.

Jens Sørensen, smed i Nr. Bramdrup og Taulov

Den ældste søn Jens kom efter sin opvækst hos bedsteforældrene i lære hos faderen i Bramdrup i 1897 og blev således også smed. Han gav sig også i kast med landbrugsmaskinerne og arbejdede i begyndelsen en kort tid med reparation af dem for Brdr. Bendix i København. Han fik set sig om i landet – mest arbejdede han på Sjælland, hvor maskinparken på grund af de store godser var størst. Derefter kom han tilbage til Bramdrup, hvor han først bestyrede smedjen, og i 1909 overtog den. Ligesom sin far arbejdede Jens Sørensen som grovsmed og med vognprodukti-

on. Han havde også lærlinge og svende, men da det aftagende firma ikke kunne betale for de leverede produkter, gik han konkurs i 1921, så Bramdrup smedje, en del af hans fars livsværk, måtte sælges. Også en anden, måske større ulykke overgik Jens Sørensen. I den spanske syge mistede han i 1919 sin unge kone Ane Marie, datter af husmand, senere gårdejer Jens Mikkelsen og hustru Else Jensen fra "Klintenborg" i Stubdrup, Harte sogn, som han var blevet gift med i 1906, og han stod alene tilbage med tre små børn Hans på 11, Marie på knap 7 og Andrea, der var 4½ år gammel.

Til alt held ville skæbnen, at man manglede en smed i Taulov. Bønderne dér havde dannet et andelsselskab og var i gang med at bygge en ny smedje med tilhørende beboelse (nuværende adresse Højrupvej 2, men nedlagt som smedje), og da Hans Sørensen på auktionen i Bramdrup havde købt smedeværktøjet til sin søn, kunne Jens starte forfra som bysmed i Taulov. Og så gik det fremad igen. Han havde også en god hjælp i sønnen, der ganske vist ikke blev smedelært – den nye tid med dens maskiner virkede mere tillokkende på ham – denne Hans Sørensen blev automekaniker og allerede som 24-årig selvstændig i Taulov, hvor han drev autoværksted til sin død i 1991. Hans Sørensen var med til at grundlægge Kolding og Omegns Autoreparatørforening i 1939, hvis sekretær han var i mange år, og senest æresmedlem. Som sønnen var også Jens Sørensen interesseret i biler, og foruden sin smedje drev han lillebilvirksomhed. Han var også aktiv i sin brancheforening, idet han var medstifter af Smedemesterforeningen i Vejle

Smedjen i Bramdrup, Nørregyde 6. Hans Sørensen og hans søn Jens drev smedjen 1883-1921. Foto 1996.

Amt og æresmedlem af de samlede Jyske Smedemesterforeninger.

I 1940 blev han sin egen herre igen, idet han købte den gamle smed Knudsens hus og opførte et nyt smedeværksted ikke langt fra bysmedjen (nuværende adresse Rytterskolevej 8, også nedlagt som smedje). Her arbejdede han med stor lyst og glæde i næsten 30 år, selv om tiden løb fra det meste af smedarbejdet efter Anden Verdenskrig, da de små grå Ferguson-traktorer vandt indpas, også i de mindre landbrug. Men han kunne til det sidste sko en hest, en færdighed, han oven i købet havde fået papir på fra Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole i sin ungdom.

I 1967, den 15. december, døde han to dage efter sin 85 års fødselsdag. Hermed var en smedeslægts æra forbi; der var ikke længere brug for det gamle grovsmedehåndværk.

På museum

Smed og maskinhandler Hans Sørensens smedeværktøj fra Bramdrup smedje samt den esse, som hans søn Jens Sørensen lavede, da han fik sin egen smedje i Taulov, findes nu i Museet på Koldinghus.

Litteratur

Poul Lindholm: Landsbyen Dons. Konrad Jørgensens Bogtrykkeri, 1922

Samme: Almind Sogn. Konrad Jørgensens Bogtrykkeri, 1927

H. P. Bertelsen: Eltang, N. Bjært og S. Vilstrup Sogne. Konrad Jørgensens Bogtrykkeri 1955

Kolding Folkeblad 5. juni 1930

Fredericia Dagblad 8. december 1962

Fredericia Dagblad 27. november 1990

Laura Meyer Hansen: Smeden i Eltang. Koldingbogen 1995

Anna Marie Lebech-Sørensen: Slægten Pontoppidan og Sdr. Broby. Broby Lokalkiv 1995

Samme: Mette Scholastica Kellinghusen, hendes aner og efterslægt. Personalhistorisk Tidsskrift 1998:I.

Arkivalier:

Kirkebøger, folketællinger, brandtaksationer, skifter (Landsarkivet for Nørrejylland – hvor nu afdøde pensioneret lærer Frederik Viskum var en uvurderlig hjælp – Fredericia Lokalkiv, Fredericia Museum, Kolding Stadsarkiv, Egtved Lokalkiv og Vester Nebel Lokalkiv).

Det socialdemokratiske oprør i Kolding 1956

Af Helge Lorenzen

Det er mandag den 16. april 1956. Der er generalforsamling i den socialdemokratiske vælgerforening i Kolding. Mødet holdes i Centralbibliotekets mødesal. Debatten er voldsom, for den socialdemokratiske mindretalsregering har ophøjet et mæglingforslag til lov, som er blevet forkastet af lønmodtagerne. Formanden for partiforeningen, togfører Marinus Larsen, har som medlem af Folketinget stemt ja til at ophøje mæglingforslaget til lov. Ved debattens afslutning fremsættes forslag om at forkaste Marinus Larsens politiske beretning. Resolutionen vedtages.

Der er tavshed i salen i et minuts tid. Så beder den 30-årige assurandør Bernhardt Tastesen om ordet:

– “Hvilke konsekvenser drager partiformanden af, at hans politiske beretning er blevet forkastet?”

Togfører M. Larsen stivner. Han tænker sig om et øjeblik. Så går han på talerstolen:

– “Den rigtige konsekvens må vel være, at jeg træder tilbage som formand!”

Der går et sus gennem forsamlingen. Togfører M. Larsen har været formand for partiforeningen i 30 år. Kun én gang er det lykkedes at vælte ham. Det skete i 1943, men året efter satte denne bykonge sig igen magtfuldt i for-

mandsstolen. Siden har der været gjort adskillige forsøg på at vælte ham. Men det er aldrig lykkedes. Før nu.

På en ekstraordinær generalforsamling fire dage senere vælges kassereren for Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejderforbunds (det nuværende SID) Kolding afdeling, Eigil Reimers, til ny formand for Socialdemokratiet i Kolding. Et magtskifte er gennemført.

Hvem stod bag dette magtskifte? Hvorfor blev det gennemført? Hvordan blev det planlagt?

Disse spørgsmål er aldrig blevet besvaret i offentligheden. I partiforeningens protokol findes ikke antydning af, hvordan det skete.

En aften i foråret 1994 sad tre af bagmændene bag “Revolutionen i Kolding i 1956” i Stadsarkivets lokaler og berettede for stadsarkivar Birgitte Dedenroth-Schou og en båndoptager, hvad der skete i 1956. De tre er tidligere folketingsmedlem Bernhardt Tastesen, tidligere byrådsmedlem og viceborgmester Alex Jentsch og direktør for TV SYD Helge Lorenzen. Sidstnævnte var i 1956 journalist på det socialdemokratiske dagblad i Kolding, “Tidens Tegn”.

Det følgende er et sammendrag af deres fortælling:

Bagmændene bag "revolutionen" i Kolding i 1956 samlet på Stadsarkivet den 14. april 1994. Fra venstre Helge Lorenzen, Alex Jentsch og Bernhard Tastesen.

En bykonge med venner og modstandere
Kuppet mod togfører M. Larsen og valget af Eigil Reimers til hans efterfølger var en nøje planlagt aktion, som kun ganske få mennesker havde kendskab til. Det påkaldte en enorm opmærksomhed i pressen landet over. For at eftertiden kan forstå det røre, kuppet skabte, er det nødvendigt at forstå den betyd-

ning, de politiske vælgerforeninger havde i samfundet i 1956. Det var i en tid, før TV var blevet landsdækkende. De politiske partier var magtfulde organisationer. For at spille en rolle i samfundet var det nødvendigt at have den fulde indflydelse på partiorganisationen. For Socialdemokratiet spillede endvidere det tætte samarbejde med fagbevægelsen en langt

større rolle end i dag. Hvor fagbevægelsen i dag er langt stærkere end Socialdemokratiet, så var det lige omvendt i 1956.

Det socialdemokratiske parti var den førende kraft i arbejderbevægelsen. Togfører M. Larsen sad tungt på formandsposten i Socialdemokratiet i Kolding. Med denne magtposition i ryggen var han medlem af Kolding Byråd og medlem af Folketinget. Han havde derudover en række tunge tillidshverv i offentlige organer. Han var således en stærk formand for Havneudvalget og for Kolding Eksportmarked. Han var formand for Skærbækværkets bestyrelse m.m.

Mange yngre partifæller opfattede ham som en arrogant pamper uden visioner. Lige efter krigen forsøgte den senere borgmester Peter Ravn at vælte togfører M. Larsen som folketingsmand. Det lykkedes ikke. Men i 1945 tabte socialdemokraterne ved folketingsvalget 18 mandater til kommunisterne. Togfører M. Larsen var en af dem, der faldt og først senere igen kom i Folketinget.

Den skarpe kamp mellem kommunister og socialdemokrater i samfundet og især i fagbevægelsen i efterkrigsårene var med til præge forholdet mellem togfører M. Larsen og en del yngre, mere venstreorienterede socialdemokrater. Han blev beskyldt for ikke at fatte ret meget af, hvad der foregik blandt almindelige arbejdere. Preben Bengtson (tidl. rejsesekretær i Danmarks Socialdemokratiske Ungdom, journalist på "Kolding Socialdemokrat" og senere informationschef i Dansk Metal) skal have udlagt det således: "Alt parlamentarisk græs visner, hvor den mand sætter sin fod!".

Togfører Marinus Larsen. Foto fra 1956 af P. Thastum.

Med til billedet af togfører M. Larsen hører dog også, at han uhyre energisk hjalp mennesker, der var i nød. Han skaffede arbejdsløse et job. Han skaffede boligløse en lejlighed. Som medlem af Folketinget påvirkede han centraladministrationen, når Kolding by havde særlige interesser. Den indsats høstede han stor anerkendelse for. Det var med til at cementere hans position som arbejderbevægelsens absolutte bykonge. Det skaffede ham mange tilhængere, men altså også modstandere.

Et uroligt forår i Danmark

Baggrunden for at vælte ham som partiformand i 1956 var tosidet: Lokalt var der den længe opsamlede kritik af hans magtfulde fremtræden som bykonge i Kolding, og landspolitisk var der stormende kritik af, at den socialdemokratiske regering ophøjede et mæglingforslag til lov, som lønmodtagerne havde forkastet. Kritikken ramte også M. Larsen, der som folketingsmedlem havde stemt for at ophøje mæglingforslaget til lov.

Foråret 1956 var et af de mest urolige i Danmark i efterkrigstiden. Der var stadig stor arbejdsløshed. Landbruget havde store vanskeligheder. Økonomisk var Danmark langt fra kommet på fode efter besættelsestiden. Overenskomstforhandlingerne på arbejdsmarkedet endte uden noget resultat. Der var spændte forhandlinger om landbrugsordningerne.

Forligsmanden stillede et mæglingforslag, som arbejdsgiverne stemte ja til, mens lønmodtagerne stemte nej. Den socialdemokratiske mindretalsregering foreslog at ophøje mæglingforslaget til lov.

Det skabte enorm vrede i arbejderbevægelsen. Kommunisterne udnyttede denne vrede til at mobilisere fagbevægelsen til moddemonstrationer. I København førte det til voldsomme strejker og demonstrationer foran Christiansborg, hvor kommunisterne etablerede "Situationens Generalstab", der var aktiv for at skabe så meget uro på arbejdspladserne som muligt.

Regeringen havde forsøgt at balancere ved samtidig at gennemføre ordninger på land-

brugsområdet, som førte til voldsomme protester blandt landmændene. Mange landmænd tilbageholdt deres produkter på gårdene i protest mod de vilkår, der var blevet dem pålagt. Fra pressedækningen huskes især et billede af en landmand, der hælder den nymalkede mælk på møddingen!

Der var altså voldsom uro i samfundet. Nogle historikere har senere sagt, at landet var på randen af en borgerkrig i det forår!

TV var som nævnt ikke blevet nogen synderlig faktor i 1956. Men det var dog muligt på højtliggende steder i Kolding med en særlig antenne at modtage de spredte danske tv-udsendelser. Nogle værtshuse og restauranter trak kunder til ved at reklamere med adgangen til at se TV. Det betød, at man rundt om på Koldings værtshuse i de dage kunne følge begivenhedernes gang på TV. Det betød jo så også, at der på værtshusene kunne skabes en stemning omkring det, man så. Det var med til at skabe oprørsstemningen blandt arbejderne.

Bernhardt Tastesen var assurandør for arbejderbevægelsens forsikringsselskab ALKA. Han kørte dagligt rundt i byen på knallert for at tegne nye forsikringer og opkræve forsikringspræmier hos kunderne. Dengang var det ikke ualmindeligt, at man betalte sin forsikringspræmie gennem et ugentligt eller månedligt beløb, som blev afregnet med et klistermærke, der blev sat i forsikringsbogen. Bernhardt Tastesen færdedes altså i de fleste arbejderhjem, og på sin rute rundt i byen kunne han jævnligt kigge indenfor på et værtshus, der viste TV. Det gav en god baggrund for at følge med i folkestemningen.

Et stormfuldt møde med byens arbejdere

Da mæglingforslaget var blevet ophøjet til lov, indkaldte Arbejdernes Fællesorganisation i Kolding til et offentligt møde i KIF-hallen fredag den 13. april. Det blev et stormfuldt møde, hvor især mange kommunistiske fagforeningstillidsmænd hældte en bandbulle ud over den socialdemokratiske regering.

Togfører M. Larsen var indbudt til mødet. Han var ikke med fra starten, fordi han havde deltaget i et møde i København, der forsinkede hans ankomst til Kolding. Da han dukkede op i KIF-hallen, fik han straks ordet. Da han ikke havde overværet starten på mødet, kendte han ikke den hadske stemning, der var pisket op. Hans indlæg blev mødt med piften og larm. Det forsøgte han at afværge med den førortalte arrogance, der var et særkende for ham i spændte situationer. Det gjorde ikke stemningen i forsamlingen blidere. Mødet blev en eklatant fiasko for Marinus Larsen.

På vejen hjem fra dette møde diskuterede tre unge mennesker situationen: assurandør Bernhard Tastesen, 30 år, typograf Alex Jentsch, 30 år og journalist Helge Lorenzen, 23 år. Vi kendte hinanden fra vores tid i Danmarks socialdemokratiske Ungdom (DSU).

– Vi var oprørte over togfører M. Larsens arrogante optræden, fortæller de tre til Stadsarkivet. Vi fornemmede, at kommunisterne ville benytte situationen til at trænge socialdemokratiske tillidsfolk ud af deres hverv på arbejdspladserne og i fagforeningerne. I de år var vi meget optaget af ustandselige livtag med kommunisterne overalt i arbejderbevægelsen.

Bernhard Tastesen. Foto fra 1963.

Man må også huske på, at det var i den kolde krigs tid, hvor angsten for et militært opgør med kommunismen var en daglig trussel.

I den situation fandt vi det rigtigst, at socialdemokraterne skulle gøre rent bord indendørs i partiorganisationen. Vi ville feje op selv i stedet for at udsætte os for kommunisternes angreb.

Vi vidste, der skulle være generalforsamling i den socialdemokratiske partiforening om

mandagen. Altså om ganske få dage. I løbet af aftenen udviklede vi planen om at vælte togfører M. Larsen på denne generalforsamling.

Der var blot den hage, at formandsposten kun var på valg hvert andet år. Togføreren var genvalgt til formand for et år siden og var altså ikke på valg i 1956. Så var det, vi fik ideen om at vælte ham ved at forkaste hans politiske beretning. Som formand for partiforeningen aflagde han hvert år en beretning om foreningens mødeaktiviteter, medlemshvervning m.v. – det vi kaldte den organisatoriske del af hans beretning. Som folketingsmedlem havde han også hvert år et afsnit om det politiske arbejde i den socialdemokratiske folketingsgruppe –

Alex Jentsch.

det vi kaldte den politiske del af hans beretning.

Hans organisatoriske ledelse af partiforeningen var der ikke noget at udsætte på. Men i den aktuelle situation måtte det være muligt at få et stort flertal til at tage afstand fra, at han havde stemt for at ophøje mæglingforslaget til lov. Dermed skulle det være muligt at få forsamlingen til at forkaste hans politiske beretning.

Vi vidste også, at han omhyggeligt sørgede for, at alle hans venner var til stede hvert andet år, når hans formandsjob var på valg. Det var baggrunden for, at det tidligere havde været svært at vælte ham. I de år, han var på valg, sørgede han for, at hans tilhængere var i flertal. Men denne gang var han jo ikke på valg, og den politiske uro gjorde, at vi måtte regne med et betydeligt fremmøde af utilfredse fagforeningsmedlemmer. Den situation måtte kunne udnyttes!

Kontakt til en erfaren rebel

Nået så langt i vore ungdommelige overvejelser, besluttede vi at søge råd hos en af socialdemokratiets lokale rebeller, fyrbøder Thomas Jensen. Han var kendt for at kritisere partilinen, når den var for højredrejet. Men han var et trofast og meget værdsat medlem af partiet. Når han talte imod partilinen fik han ofte meget stort bifald på partiets interne møder. Han var prototypen på en kritisk, men loyal socialdemokrat. Og så var han over 60 år og derfor helt anderledes respekteret i partiet end os unge "grønskollinger" på 23-30 år.

Vi opsøgte Thomas Jensen samme aften i

Helge Lorenzen. Foto fra ca. 1960.

hans hjem og drøftede situationen til langt ud på natten. Thomas tilsluttede sig vores plan om at vælte togfører Larsen på den beskrevne måde.

Men der manglede endnu en vigtig brik, før vi kunne gå i aktion. Fra vores organisatoriske skoling i DSU vidste vi, at man ikke blot gennemfører et kup. Man skal også have forberedt næste træk! Derfor var det vigtigt for os at finde den person, der skulle vælges til formand, når M. Larsen var blevet væltet.

Vi var selv så unge, at vi realistisk måtte erkende, at ingen af os ville kunne samle stemmer til at blive M. Larsens efterfølger. Thomas Jensen var som den konstante rebel heller ikke i stand til at samle et flertal. Samtidig var vi af den opfattelse, at det i den spændte situation med forestående kamp med kommunisterne rundt om i arbejderbevægelsen, ville være godt med en god fagforeningsmand på posten som formand for partiet i Kolding.

Vi drøftede en lang række navne på gode socialdemokratiske fagforeningsfolk. Valget faldt til sidst på Eigil Reimers. Han var kasserer i Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejderforbund. Et at byens største fagforbund. Et fagforbund, der samtidig var præget af magtkampen mellem socialdemokrater og kommunister. Formanden for forbundets lokale afdeling var kommunisten Kaj Ibsen. Eigil Reimers var socialdemokrat og kasserer.

Ud over sit job som kasserer i fagforbundet havde Eigil Reimers gjort et stort arbejde for den lokale afdeling af Lejernes Landsorganisation. Han gjorde en stor indsats for at forbedre forholdene for de lejere, der boede i de mange slumlejligheder, der prægede den indre by på det tidspunkt. Blæsbjerggade og Konsul Graus Gade-kvarteret var dengang et uhyggeligt slumkvarter med fugtige og faldefærdige bygninger. Nogle boliger var indrettet i tidligere hestestalde. Her var nok at gøre for en driftig lejerforeningsformand. Også her havde Eigil Reimers skabt sig et godt navn.

I løbet af week-enden blev Eigil Reimers kontaktet. Vi mødtes med ham på hans fag-

foreningskontor og fik hans accept af at ville stille op som formand.

Nu var det vigtigste klar til generalforsamlingen om mandagen, den 16. april. Endnu manglede en detaljeret taktik for, hvem der skulle tage ordet og hvornår. Desuden var vi meget optaget af at sløre, at vi var en gruppe, der havde tilrettelagt et kup. Hvis det blev opdaget, ville mange partimedlemmer tage afstand fra os, og så ville planen om at vælte togføreren kunne i gå vasken. Vi skulle også holde vores plan skjult, fordi partiets forretningsorden sagde, at der skulle indkaldes til en ekstraordinær generalforsamling, hvis formanden blev væltet i utide. Vi måtte forberede os på, at der i perioden mellem den generalforsamling, der væltede togføreren, og så den ekstraordinære generalforsamling kunne etableres en "kontrarevolution", som ville kunne genvælge togfører M. Larsen.

Rollerne blev fordelt således: Eigil Reimers skulle vente med at tage ordet, indtil en af de andre fagforeningsfolk havde været på talerstolen for at kritisere togførerens ja til at ophøje mæglingsforslaget til lov. Men han skulle ikke sige noget om, at togføreren burde væltes på denne sag.

Alex Jentsch skulle mod slutningen af debatten stille forslaget om at forkaste formandens politiske beretning. Helge Lorenzen og Thomas Jensen skulle tage ordet vedrørende nogle helt andre sager. Bernhardt Tastesen skulle holde sig klar til at provokere M. Larsen til at nedlægge sit formandshverv, hvis han ikke selv straks efter resolutionens vedtagelse meddelte, at han nu trak sig.

Således blev sagen planlagt, og således blev den ført ud i livet.

"Revolutionstribunalet" holder møder

I de følgende dage gav sagen genlyd over det ganske land. Aviserne udlagde det som det første hoved, der røg blandt prominente socialdemokrater. Hvem ville blive den næste? Også lokalt gav det anledning til en voldsom debat. Mange af dem, der nok var kritiske over for togfører M. Larsen, syntes, han var blevet et sonoffer. Det var jo den socialdemokratiske partitop, der havde foreslået at ophøje mæglingsforslaget til lov. Dengang var der en udpræget partidisciplin i socialdemokratiet, og det ville have været uhørt, hvis togfører M. Larsen havde trodset partitoppens politik i en sag, der var så vigtig for landet. Især når man tager i betragtning, at der også var uro i landbruget. Mange koldingensiske socialdemokrater fandt derfor, at togføreren var blevet offer for en sag, hvor han ikke kunne have handlet anderledes.

De fire "kupmagere" havde selvfølgelig behov for at mødes og drøfte sagens udvikling. De aftalte at mødes hver dag kl. 14 på restauranten Rosenbergs Hotel, der lå på Akseltorv. Kl. 14 var et godt tidspunkt. Da var Alex Jentsch færdig med sit arbejde som typograf på Kolding Folkeblad, Helge Lorenzen færdig med sit arbejde på Tidens Tegn, Bernhardt Tastesen kunne holde en pause i sin opkrævervirksomhed, og Thomas Jensen kunne lade fyret passe sig selv i en times tid. Af taktiske grunde skulle Eigil Reimers ikke deltage i møderne på Rosenbergs Hotel. Det måtte for alt i verden ikke slippe ud, at han var vores

kandidat til formandsposten. Det kunne bringe valget af ham i fare. Ham holdt vi altså kontakt til på anden måde.

Efterhånden rygtedes det i partiets inderkreds, hvem der havde smedet planen, og hvor vi holdt til. Det medførte, at adskillige fremtrædende partimedlemmer og fagforeningsfolk opsøgte os for at diskutere sagens videre forløb. I spøg gav vi os selv navnet "Revolutionstribunalet".

Eigil Reimers. Foto: Knudsen og Jochumsen.

Højdepunktet i denne fase opstod, da forretningsudvalget for Arbejdernes Fællesorganisation holdt møde. Et af punkterne var, om Fællesorganisationen skulle stille en kandidat til formandsposten i Socialdemokratiet. Formanden for Arbejdernes Fællesorganisation, tekstilarbejdernes formand Villy Lühdorf henvendte sig til os og inviterede os til et møde med AFs forretningsudvalg.

Vi var målløse! I virkeligheden havde vi jo ingen hverv i arbejderbevægelsen. Vi havde godt nok været aktive i DSU. Men ingen af os havde organisatoriske hverv i arbejderbevægelsen. Vi var en flok ganske almindelige partimedlemmer, der af egen drift havde taget et initiativ, da sagen var varm. At AFs forretningsudvalg ville holde møde med os må skyldes, at de må have troet, at vi blot var toppen af isbjerget, og at vi havde et skjult bagland, som støttede os.

Vi kom til mødet med dem og erfarede, at de havde drøftet at foreslå kassereren for den lokale afdeling af slagteriarbejderforbundet, Hans Hjelm, som formand for Socialdemokratiet. Da vi havde ventet udenfor i en times tid, blev vi lukket ind til mødet. Her fremlagde vi, at vi ville pege på Eigil Reimers og redgjorde for, hvorfor det netop skulle være ham. Han var selv medlem af forretningsudvalget, så det var vanskeligt for de andre at argumentere imod hans kandidatur.

Fællesorganisationen ville imidlertid gerne spille en rolle i sagen. Det var meget forståeligt på baggrund af den frygt, vi alle havde for, at vi stod overfor et kommunistisk "commandoid" på socialdemokratiske tillidsmænd i fagbevægelsen.

Aftalen blev derfor, at formanden for Arbejdernes Fællesorganisation, Villy Lühdorf, på Fællesorganisationens vegne skulle foreslå Eigil Reimers som formand. Vi andre skulle holde lav profil. Det gjorde vi så. Intet kunne være bedre for det mål, vi havde sat os, end at formanden for Fællesorganisationen foreslog den mand, som vi havde udvalgt!

Generalforsamling med 400 deltagere

Så oprandt den ekstraordinære generalforsamling den 20. april. Mødet var blevet henlagt til Industriforeningens store mødesal. Det blev den mest besøgte generalforsamling i Socialdemokratiet i nyere tid. Over 400 partifæller mødte op. Normalt kunne vi mønstre ca. 40-50.

Generalforsamlingen varede ganske kort. Eneste punkt på dagsordenen var valg af formand. Dirigenten bad om forslag. Togfører Thomsen – den mand, der i 1943 havde fældet togfører M. Larsen som formand – tog ordet og foreslog – togfører M. Larsen! Det var en klar demonstration af, at en meget stor del af partiets medlemmer ikke billigede måden, togføreren var blevet væltet på. Når en af hans modstandere nu foreslog ham til genvalg, fik de unge rebeller en tilrettevisning.

Togfører M. Larsen meddelte herefter, at han ikke ønskede at modtage valg.

Så foreslog Villy Lühdorf i en kort tale Eigil Reimers. Socialinspektør Andreas Sørensen opfordrede endnu en gang M. Larsen til at stille op som kandidat, men han nægtede fortsat.

Dirigenten: – “Er der andre forslag?” Tavshed.

Dirigenten: – “Så er Eigil Reimers valgt. Generalforsamlingen er slut. Tak for god ro og orden!”

En del af de gamle partifæller, der havde lugtet luntten om hvem, der stod bag, gav os et anerkendende nik: “Det er fandeme dygtigt gjort!” sagde et par af dem.

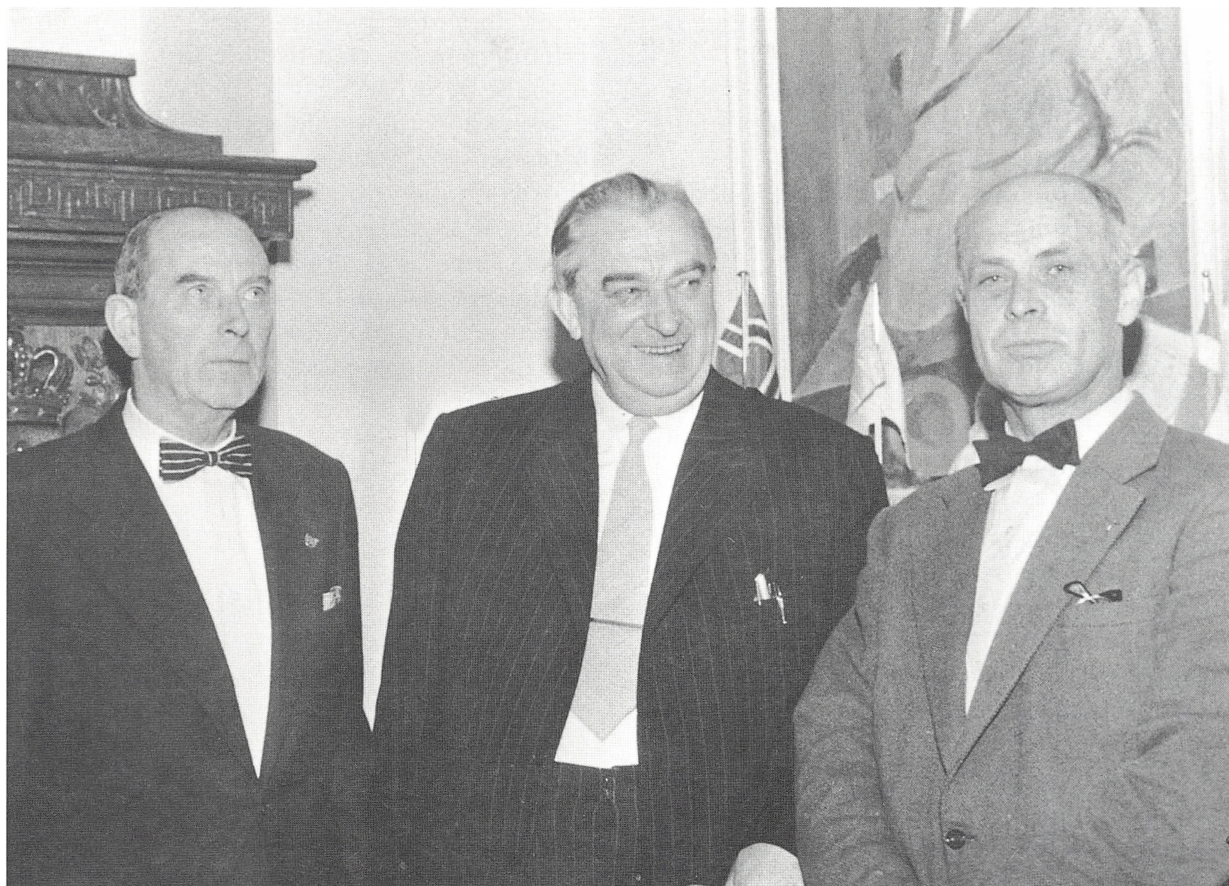
Nogle dage senere var der indkaldt til socialdemokratisk møde for hele Vejle Amt. Det var et led i en række møder over hele landet, hvor førende socialdemokrater stillede til diskussion med baglandet. I Vejle mødte socialminister Johan Strøm op. “Revolutionstribunalet” deltog selvfølgelig i mødet, og flere af os havde ordet. Vi blev voldsomt kritiseret af en del ældre partifæller. Men Johan Strøm bakkede os op med følgende ord: “Jamen, kære venner. Lad nu være med at fordømme disse unge mennesker. Det er folk, der er lige så idealistiske, som vi andre har været. Jeg føler mig tryk ved, at vi i partiet har kvalificerede unge til at tage over efter os”! Den ca-deau tog vi til os!

Generationsskiftet lod vente på sig

Hvordan gik det så personerne siden hen?

Nok var togfører M. Larsen væltet som partiformand, men partiets medlemmer var ikke glade for måden, det var sket på. De unge rebeller var også alt for unge til – efter den tids normer – at kunne blive valgt til ledende poster i bevægelsen. Den slags tager tid!

Togfører M. Larsen fortsatte som folketingsmand og blev genvalgt ved valget i 1957. Når kommunisterne ikke slog igennem ved det valg, hænger det sammen med, at ver-

Marinus Larsen som formand for Elektricitetsudvalget 1954-58 stående mellem Viggo Andersen og Frovin Jørgensen.

den i efteråret 1956 oplevede oprøret i Ungarn og Soyjetroppernes blodige nedkæmpelse af det. Dermed mistede kommunisterne den sympati, som måske ellers kunne være blevet omsat til folketingsmandater på baggrund af situationen i foråret 1956.

Togfører M. Larsen døde i foråret 1960. Forinden havde han meddelt, at han ikke ville genopstille ved det kommende folketingsvalg.

I hans sted blev Peter Ravn, der indtil da havde været folketingsmedlem for Bækkekredsen, opstillet i Koldingkredsen. Bernhard Tastesen var i mellemtiden blevet formand for kredsorganisationen. Han drøftede med Peter Ravn, hvad denne ville vælge, hvis socialdemokraterne vandt flertallet ved det kommende byrådsvalg i Kolding. Peter Ravn meddelte, at han i den situation ville foretrække at

blive borgmester i Kolding og så nedlægge sit folketingsmandat.

Ved folketingsvalget i efteråret 1960 blev Peter Ravn valgt i Koldingkredsen som efterfølger for togfører M. Larsen.

Ved kommunevalget i 1962 fik socialdemokraterne 11 mandater i Kolding Byråd og dermed flertallet. Peter Ravn blev borgmester. Alex Jentsch og Bernhardt Tastesen var opstillet til Byrådet, men blev henholdsvis. 1. og 2. suppleant. På grund af to dødsfald blandt de valgte socialdemokrater blev både Alex Jentsch og Bernhardt Tastesen medlem af byrådet i foråret 1963.

Nu skulle der vælges ny folketingskandidat, fordi Peter Ravn var blevet borgmester. Både Alex Jentsch og Bernhardt Tastesen stillede op som kandidater. Det skete i skøn fordragelighed og venskabelighed. Bernhardt Tastesen vandt. Dermed afgjordes det, at Tastesen fik en landspolitisk karriere og Jentsch en kommunalpolitisk ditto.

Bernhardt Tastesen sad i Folketinget for Koldingkredsen fra 1964 til 1988. Han blev bl.a. formand for Folketingets socialudvalg og skatteudvalg.

Alex Jentsch blev formand for den socialdemokratiske byrådsgruppe i Kolding. Han beklædte bl. a. poster som formand for Socialudvalget og for Teknisk udvalg og var viceborgmester. Han udtrådte af Byrådet ved valget i 1993. Han døde i 1996.

Eigil Reimers fortsatte som formand for partiforeningen til 1962. Han var medlem af Byrådet fra 1958. Fra 1. april 1962 var han viceborgmester, indtil han døde i januar 1963.

Thomas Jensen fortsatte sin konstruktive

kritik indenfor partiet, men gik ikke efter offentlige hverv. Han flyttede til Vejen i 1974 og døde der i 1989.

Jeg selv forlod Kolding i 1956 kort efter "oprøret" for at aftjene min værnepligt. Jeg var økonomisk/politisk medarbejder på dagbladet AKTUELT i en årrække, inden jeg kom til TV i 1965. I 1983 blev jeg leder af den regionale TV-station TV SYD i Haderslev. I 1995 vendte jeg tilbage til Kolding efter at have flyttet TV SYDs hovedkvarter fra Haderslev til Kolding.

Trapholtfondens 25-årige virke

Af K. E. Reddersen

Det landsted, som hed Trapholt, og hvis bygninger lå just der, hvor museumsarealet nu breder sig, er af nyere dato. Resterne – den store villa og de lave bindingsværkshuse tæt ved – ses endnu, men trods stråtage og bondehusromantik er ejendommen ikke at tilbageføre til ældre tids bondesamfund. Op til begyndelsen af trediverne henlå hele området med sine bakkedrag som græsarealer bag Strandhuse, det oprindelige fiskerleje, hvor villaer langs Fjordvej efterhånden var begyndt at fylde strandgrundene ud. Ægteparret Gustav og Helene Lind, boende i Amsterdam, holdt ofte sommerferie på Koldingegnen. Begge kunne de føre deres slægter tilbage til egnen her omkring, og selv var Lind født på gården Mejersminde nord for Kolding med jorder der, hvor bebyggelsen Heimdalsvej/Gl. Kongevej nu ligger.

På en spadseretur fik Lind i sommeren 1934 øje på nogle smukke, udyrkede arealer højt oppe med udsigt over fjorden, nogenlunde på det sted, hvor villa og have nu er beliggende. De godt og vel 5 tdr. land erhvervedes prompte inden hjemrejsen, og ægteparret besluttede sig for at indrette en sommerresidens på stedet.

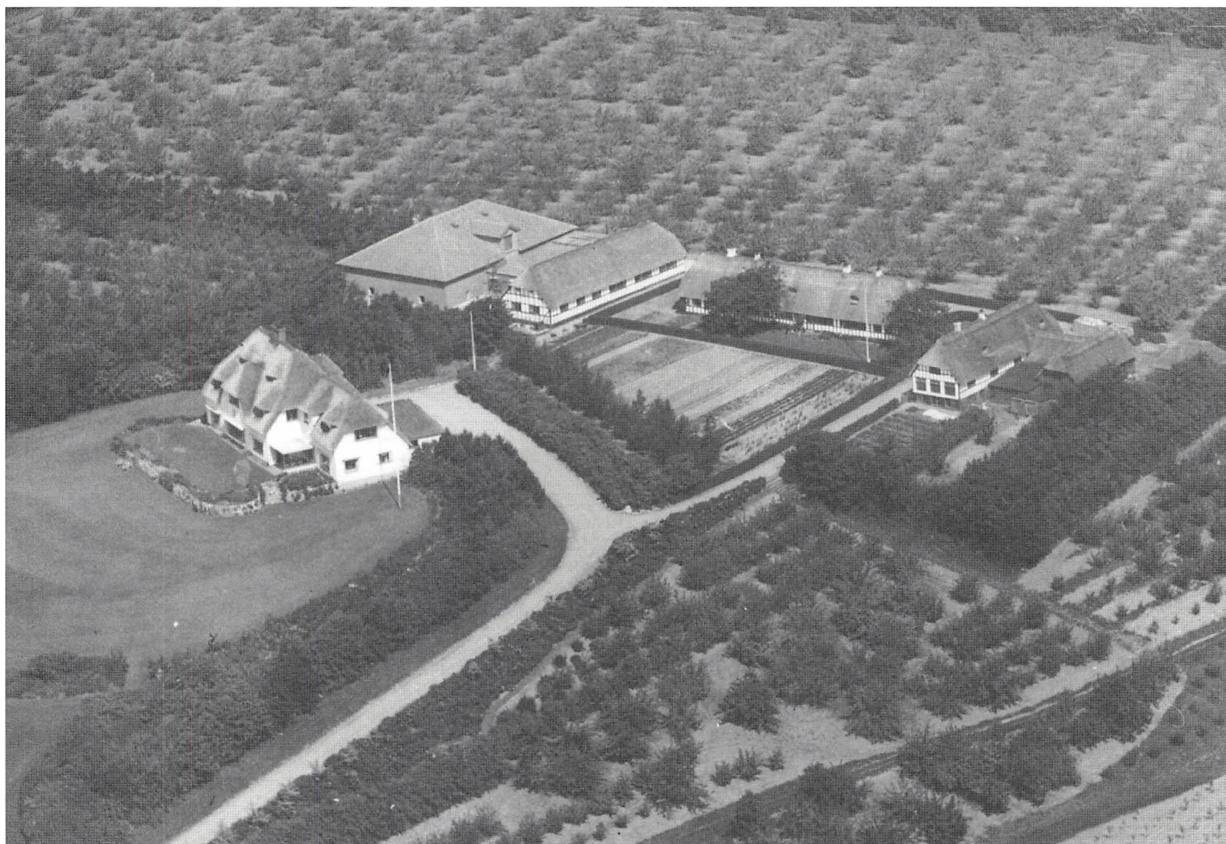
Den første villa i ét plan opførtes efter tegning af vennen, den hollandske arkitekt A. P. Smits, efter at terrænet var blevet planlagt som have af C. Th. Sørensen, datidens mest

avancerede havearkitekt. Denne have, færdig tilplantet, og hus i typisk funkis-stil stod klar til indvielse på Linds halvtredsårs fødselsdag, den 20. december 1936.

Videre jordkøb i årene kort efter gjorde så, at de omliggende arealer nord og øst for landstedet kunne anlægges, beplantes og tages i anvendelse til æbleavl, hvorefter tre bindingsværkshuse, der alle købtes så at sige på roden rundt om på egnen, kunne tages i brug for driften. Senere opførtes et stort frugtkølehus, som imidlertid senere sammen med det ene bindingsværkshus er nedrevet for at skaffe plads til museet.

Endelig foretog arkitekt Smits en gennemgribende ændring af funkisvillaen, der udvidedes med en etage og blev udstyret med stråtage i hollandsk cottage-stil. Dette sidste som følge af, at dr. Lind i de sidste krigsår opgav sin store og blomstrende tandlægevirk-somhed i Amsterdam. I slutningen af året 1945 stod den nye helårsbolig færdig, og fra dette tidspunkt var dr. Lind blevet plantage-ejer. Æbledriften gav fuld beskæftigelse, samtidig med at villaen med dens mange gæstehuse summede af liv og samme selskabelighed, som tidligere havde udfoldet sig hos ægteparret i pragthjemmet, Lindehuset i Koningslaan 1, midt i et af Amsterdams smukkeste kvarterer.

Men efterhånden var ægteparret blevet til

Trapholt. Luftfoto fra 1947.

års. Dr. Lind kunne i 1966 fejre sin 80 års fødselsdag, og driften blev ham mere og mere besværlig. Både ejendom, driftsbygninger og den vidtstrakte æbleplantage var op gennem tresserne i tiltagende forfald. Æbleavlens blev indstillet. Ingen ansatte boede mere i det langstrakte bindingsværkshus nord for villaen, og tilbage var blot en aldrende husbestyrerinde, der tog sig af ægteparret i den nu så stille villa. Dr. Lind var yderligere blevet stærkt

hæmmet og gangbesværet. Barndommens børnelammelse, som Lind i sin ungdom overvandt, medførte eftervirkninger, og tiltagende lammelser i begge ben gjorde, at han kun med besvær kunne færdes, støttet af to stokke. En løsning på både ægteparrets og ejendommens fremtid var nu påkrævet. Hvad end planerne skulle gå ud på, så var det dr. Linds udgangspunkt at få sikret stedets bygninger – og da særdeles villaen – en bevarelse til et eller

andet formål samtidig med, at ægteparret kunne forblive i huset så at sige uantastet.

Omkring 1970 havde flere anvendelser været overvejet. Blandt andet havde Lind haft en tanke om at etablere villa og tilhørende have som en eller anden form for æresbolig.

Om alt dette er der tidligere nøje redegjort for i min bog "Museets Mæcen. Historien om Trapholt og Trapholtfondens stifter, dr. Gustav J. Lind", udgivet i 1989 på Kunstmuseet Trapholts forlag.

Den kultur- og kunstpolitiske debat i Kolding 1970-71

Inden hændelsesforløbet, overdragelsen af Trapholt m.v., i vinteren 1972-73 skal beskrives, vil det være gavnligt først at give en kort skildring af den kulturdebat, der fandt sted i Kolding, og som tog sin begyndelse med dannelsen af storkommunen den 1. april 1970. Ikke færre end 9 sognekommuner indlemmedes som følge af kommunalreformen, og i det ny byråd var over halvdelen af medlemmerne nye ansigter, de fleste rekrutterede fra omegnskommunerne. Alle kulturudvalgets fem medlemmer, Erik Galtung, Viggo Nielsen, Bruno Pedersen, K. E. Reddersen og Stig Woidemann, var nyvalgte, og fra det første møde sporede en stærk vilje til at få kulturpolitikken centralt placeret.

Et stærkt incitament udgik fra daværende kulturminister K. Helweg Petersen, som samlede alle landets nye kulturpolitikere til et kæmpemøde i Holstebro den 28. maj 1970. Det blev den direkte anledning til, at vi i udvalget endnu midt i sommervarmen gik i

gang med at beskrive alt, hvad kulturpolitik burde omfatte og dernæst alle enkelte afsnit m.h.t. status, ønsker og muligheder. På hvert møde i udvalget var emnet til videre debat, og endelig den 26. februar 1971 kunne det færdige arbejde under titlen "Målsætning for kulturelle aktiviteter i Kolding Kommune" med tilhørende perspektivplan og økonomioversigt fremsendes til byrådets orientering.

Sagen blev naturligvis fulgt med interesse fra pressens side, som både refererede de enkelte afsnit og åbnede for en debat herom. Kunst- og kulturpolitik i bred almindelighed havde ikke før været gjort til genstand for særlig omtale her i byen. I afsnittet om den bildende kunst hedder det: "Byen bør have et godt beliggende kunstmuseum med gode lysforhold, og stedet skal selvsagt også kunne være rammen om megen anden udstillingsvirksomhed i samarbejde med andre museer...". I den vedføjede perspektivplan afsattes til formålet kr. 2.000.000 i hvert af årene 1975/76 og 1976/77.

Næsten samtidig hermed – i foråret 1971 – skete der på Kolding Kunstforenings ordinære generalforsamling en større udskiftning af bestyrelsen. Ved konstitueringen den 18. maj afgik den mangeårige formand Poul Johansen. Som nyvalgt overtog jeg derpå formandsposten, hvorefter vi i bestyrelsen meget bevidst tog fat på lokaleproblemet, som var aktualiseret ved den nu påbegyndte projektering af Koldinghus' ombygning. Indretningsplanerne viste klart, at Kunstforeningen ikke mere kunne regne med lokaler her hverken til samlingen eller til udstillinger. I løbet af året defineredes behovet, som blev opgjort til

minimum 800 m², til enten at blive etableret som nybyggeri, centralt beliggende, eller som en regional løsning mellem Kolding og en eller flere af de store nabobyer og da – naturligvis – placeret herefter. Endelig pegede forningen på Staldgården som en speciel løsning, idet vi dog i kommunen fra begyndelsen var klar over, at en sådan løsning kunne blive endog meget svær at få bragt i stand med Forsvarsministeriet. I januar 1972 oversendtes et memorandum herom til byrådet via kulturudvalget. Også denne debat blev livligt kommenteret i lokalpressen.

Overdragelsen af Trapholt

Sådan var altså situationen i løbet af 1972, hvor det må have stået mere og mere klart for dr. Lind i hans overvejelser om Trapholts fremtid, at Kolding Kommune måtte ind i billedet. Kunne det tænkes, at hele æbleplantagen udstykkedes til boligområde og for den indtægt kunne betale, at stamparcellen med park og have omkring villaen og den øvrige bebyggelse blev friholdt til et eller andet overordnet formål? Tanken om en æresbolig havde ikke vist sig brugbar.

Professor C.Th. Sørensen, der som havearkitekt tidligere havde bistået Lind i forbindelse med have- og parkanlæg derude, blev inddraget på ny og lod udarbejde en plan på ovennævnte grundlag, dateret 12. august 1972. Planen redegør for, hvilke bygninger der er brugbare, og hvor en udvidelse kan finde sted. Endvidere vises ny tilkørsel fra nord (altså som forholdene er i dag) med parkeringspladser og udfyldende beplantning. Titlen er

den noget kryptiske “Trapholt. Skitse til forandringer”.

På basis af denne skitse førte dr. Lind derpå nogle forhandlinger, først og fremmest med landinspektør G. Jeppesen, Kolding, og Kolding Kommunes leder af byplan-afdelingen, arkitekt Bent Viggo Hansen, om mulighederne for overhovedet at kunne foretage en så stor ændring af de byplanmæssige forhold på stedet. Under disse samtaler blev det klart for Lind, at der var mulighed og velvilje for en sådan plan, men at en så betragtelig ændring som både etableringen af et stort boligområde og stamparcellens ændring fra bolig til andet formål krævede Boligministeriets tilsagn. Ministeriets kommitterede i byplansager, arkitekt Edmund Hansen, blev herefter inddraget, hvorefter det viste sig, at ej heller Boligministeriet havde betænkeligheder ved disse planer. I samtalerne forløb pegede man yderligere på over for dr. Lind, at der netop gennem det sidste års tid i Kolding havde været en livlig debat om behovet for et kunstmuseum, og at Kolding Byråd ikke havde været afvisende for at foretage en vis investering i en god løsning.

I efteråret 1972 begyndte så brikkerne at falde på plads for dr. Lind. Dersom Kolding Kommune mod at overtage æbleplantagen til boligformål ville kunne sikre stamparcellen på ca. 5 tdr. land til brug for et kunstmuseum, så ville Kunstforeningen kunne få en længe nærret drøm opfyldt.

I den anledning indbød Lind Koldings borgmester Peter Ravn og mig som formand for Kolding Kunstforening til et besøg på Trapholt sammen med kontorchef Viggo Nielsen

fra Kulturministeriet og Boligministeriets kommitterede, arkitekt Edmund Hansen, for, som det nævnes i brevet, "nøjere at få indsigt i de planer om oprettelse af en kulturel institution på Trapholt i forbindelse med et kunstmuseum", som C. Th. Sørensen havde udarbejdet. Mødet kom nu aldrig i stand. Begge de ministerielle embedsmænd var forhindrede, og snart efter var C. Th. Sørensen bortrejst.

Men den lokale kontakt var blevet etableret, og i løbet af november måned blev der holdt en række møder på Trapholt om den fremtidige anvendelse og om de økonomiske konsekvenser for kommunen, dersom den skulle forpligte sig. Endelig kunne borgmester Peter Ravn i brev af 1. december 1972 tilskrive dr. Lind følgende:

"Efter vore behagelige samtaler på Trapholt har jeg haft lejlighed til at forelægge hele spørgsmålet om Trapholts fremtid for medlemmer af kommunens økonomiudvalg og kulturudvalg. Man er fra alle sider enige om at udtale vor bedste tak for det generøse tilbud, der foreligger i den af Dem udarbejdede skitse til Trapholts fremtidige anvendelse som kunstmuseum". Videre i borgmesterens brev anføres så visse detaljer, bl.a. om stedets vedligeholdelse, men det oplyses, at kommunen er indforstået med at lade overføre kr. 200.000 årligt til den påtænkte Trapholtfond, ligesom det udtrykkes, at kommunen med de foreliggende investerings- og arbejdsplaner ikke har kunnet forudse den nu foreliggende situation, men er indstillet på at tage fat på opgaven i den udstrækning, midlerne kan skaffes til veje. Borgmesterens brev slutter således:

"De tilstedeværende medlemmer af kommunalbestyrelsen ønsker endnu en gang at understrege deres taknemmelighed over for Dem og Deres hustru og den smukke tanke, som tilbudet indebærer, og man vil gerne give tilsagn om en positiv medvirken til en løsning af opgaven på det skitserede grundlag, således at det smukke og naturskønne område, der findes på Trapholt, kan bevares for eftertiden". Borgmesterens brev var konklusionen af et møde, afholdt i byrådssalen, hvortil hele byrådet var indbudt. Indkaldelsen skete med to dages varsel og i teksten anføres: "Da den pågældende sag skal behandles med den dybeste diskretion, vil dagsorden først blive bekendtgjort på mødet". Selv husker jeg fra de mange møder i efterårets løb, at dr. Lind gang på gang understregede, at sagen skulle behandles med absolut tavshedspligt. Doktorens tanker om Trapholt skulle under ingen omstændigheder være kendt i lokalsamfundet, før parterne var nået til enighed.

Samme måned, den 11. december, vedtog Kolding Byråd på sit lukkede møde efter en debat, der varede en times tid, og som jeg husker som meget dybtgående og detaljerig, at modtage dr. Linds gave.

Som følge heraf kunne advokat N. C. Hove, Kolding, på vegne af dr. Lind den 13. december 1972 rette henvendelse om stiftelse af en Trapholtfond. I dette brev, stilet til professor Otto Norn, kontorchef i Kulturministeriet Viggo Nielsen, Boligministeriets kommitterede, arkitekt Edmund Hansen og mig, opfordres vi til at indtræde i Trapholtfondens første bestyrelse sammen med dr. Lind så snart som muligt "således at denne (fonden) dels kan

Arkitekt Edmund Hansen. Foto ca. 1987.

modtage, dels kan videregive de pågældende ejendomme”. Med brevet fulgte de fornødne bilag, deriblandt et af advokat Hove udfærdiget udkast til fundats, samt et notat, der oplyste, at meddelelse til pressen var afgået samme dag. Det skulle imidlertid vise sig, at både Otto Norn og Viggo Nielsen takkede nej, hvorefter i stedet udpegedes kgl. bygningsinspektør Peter Koch og dr. Lind selv.

Overdragelsen af Trapholt var, som det

fremgår af N.C. Hoves brev, baseret dels på en fundats for fonden, dels på to gavebreve, en konstruktion, der op gennem årene har givet anledning til nogen usikkerhed og uklarhed om bl.a. vedligeholdelsespligt vedrørende bygninger og haveanlæg. En umiddelbar betragtning, ikke mindst for de nye generationer af politikere og forvaltning, er nok, at dette kinesiske æskesystem er unødigt indviklet. Som det centrale element har vi kunstmuseet, som jo er en selvejende institution, for hvem Trapholtfonden stiller sine arealer og bygninger til fuld rådighed. Gavebrevene udtrykker derefter, hvilke forpligtelser henholdsvis kommune og kunstmuseum har. Snørklet er det, men set fra dr. Linds side i 1972 var intet overflødigt i disse dokumenter. Man må forstå, at han bortgav ejendommen og aktiverne i form af ca. 23 tdr. land byggemoden jord i et såre attraktivt område, men ønskede stadig at kunne bebo stedet og have den samme hverdag som tidligere. Derfor indgik der en fond, som gennem den årlige kommunale ydelse på kr. 200.000 blev bragt i stand til at dække ægteparrets underhold.

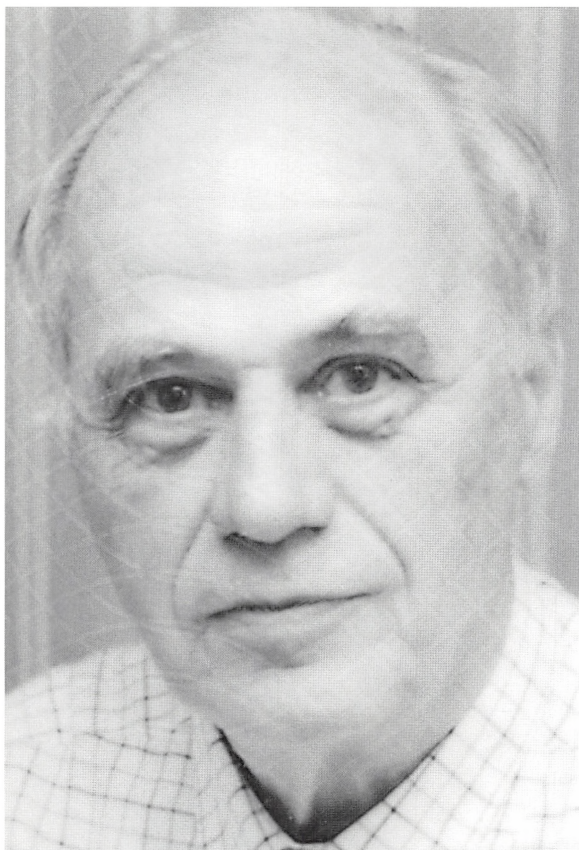
I fondens fundats § 3 nævnes:”Så længe dr. Gustav Johannes Lind eller hans hustru Helene Elisabeth Lind, født Hansen, lever, skal de eller den af dem, der lever længst, være berettiget til at benytte hovedbygningen på Trapholt som bolig og til af fondens indtægter at få udbetalt det nødvendige beløb til deres underhold i overensstemmelse med den levestandard, som de hidtil har levet efter”. I fundatsens § 4 nævnes det så, at Kolding Kommune den 1. januar forud hvert år yder fonden et beløb på kr. 200.000. “Af dette beløb afholdes

forlods udgifterne til fondsbestyrelsen. Derefter udredes de nævnte beløb til dr. Lind og hans hustrus underhold, mens resten stilles til rådighed for museets drift”.

Det ene gavebrev overdrager herefter hele landstedet Trapholt, inkl. æbleplantage med areal 151.970m² og bygninger, til Trapholtfonden, hvorefter denne gennem det andet gavebrev overdrager æbleplantagen m.v., i alt 122.682 m², til Kolding Kommune.

Herved udskilles det, dr. Lind selv kaldte landstedet Trapholt med have, park, villa og øvrige bygninger til brug for et kommende kunstmuseum. Gavebrevet fra fonden til kommunen opremser så kommunens forpligtelser, som foruden den omtalte årlige ydelse til fonden bestod i at udrede skatter, forsikringer, udgifter til opvarmning, elektricitet og telefon og yderligere i at indrette bygning til kunstmuseumsdrift og i at vedligeholde park og have samt endelig at yde tilskud til kunstmuseet i en størrelse, der “vedtages på kommunens årlige driftsbudget efter indstilling af kunstmuseets styrelse”.

Doktoren, som jo aldrig i sit lange liv havde overladt noget til tilfældighederne, endstige til et kommende byråds forgodtbefindende, fik på denne måde sikret, at han og hustruen kunne forblive på stedet og fortsætte deres livsførelse, og samtidig fastlagt rammer for det kommende museum. Det springende punkt i disse dokumenter var imidlertid, om kommunen nu også fandt, at der var en nogenlunde ligevægt mellem de forpligtelser, den påtog sig, og de værdier, man kunne påregne tilflød kommunen gennem udstykning og salg af de godt 122.000 m² jord.

Advokat N. C. Hove. Foto ca. 1985.

Både ved forhandlingerne den 1. december 1972 og ved byrådets endelige vedtagelse på mødet den 11. samme måned var der en del kritik og skepsis, ikke mindst husker jeg spørgsmål om, hvad nu ægteparrets levestandard, den, de hidtil havde levet efter, kunne medføre. Men det blev dog gjort klart, at det nu aldrende ægtepar (dr. Lind var på det tidspunkt 86 år, hustruen 81 år) ikke havde til hensigt eller orkede mere at udfolde det store

selskabsliv, som Trapholt tidligere havde været rammen om. At kommunen ved en vedtagelse forpligtede sig til at bekoste enhver om- og tilbygning på stedet til brug for en passende udfoldelse af museumsaktivitet, tog man med. Dels var der jo ingen forpligtende beløbsramme, dels var man i byrådets flertal godt klar over, at et kunstmuseum et eller andet sted var inden for horisonten som noget, kommunen var forpligtet til at yde støtte.

Kort og godt. Kommunen kunne takke, således som det blev udtrykt i borgmesterens brev af 1. december. Udviklingen har jo lige siden vist, at skiftende byråd har levet fuldt op til Peter Ravns ord om en positiv medvirken til løsning af denne opgave. Det smukke og naturskønne område på Trapholt er, som det siges i brevet, blevet bevaret for eftertiden. Og dr. Lind med hustru kunne så fortsætte dagliglivet i villaen med fonden i ryggen. De var i sandhed gået på aftægt, og det årlige tilskud viste sig at være særdeles rigeligt til ægteparrets og senere alene dr. Linds underhold.

De to gavebreve blev dateret og underskrevet, naturligt nok den 11. december 1972, mens fundatsen først blev dateret den 26. oktober 1973 og efter ansøgning derefter konfirmeret af Dronning Margrethe samme år den 29. november.

Stiftelsen og de første stille år for fonden
Imidlertid måtte fonden jo i funktion som økonomisk garant for ægteparret. Allerede den 1. januar 1973 indløb kommunens første betaling ifølge de trufne aftaler, hvorfor stiftende styrelsesmøde afholdtes på Trapholt den 1. februar 1973. Alle styrelsens medlem-

mer: Dr. Gustav Lind, arkitekt Peter Koch, arkitekt Edmund Hansen og civilingeniør K. E. Reddersen var mødt. Vi fandt det naturligt at pege på dr. Lind som formand, medens jeg påtog mig sekretærarbejdet og fik ved lejligheden af Lind overrakt en lærredsindbunden protokol i folioformat med forseglede snore til håndskriftlige referater. I dagens

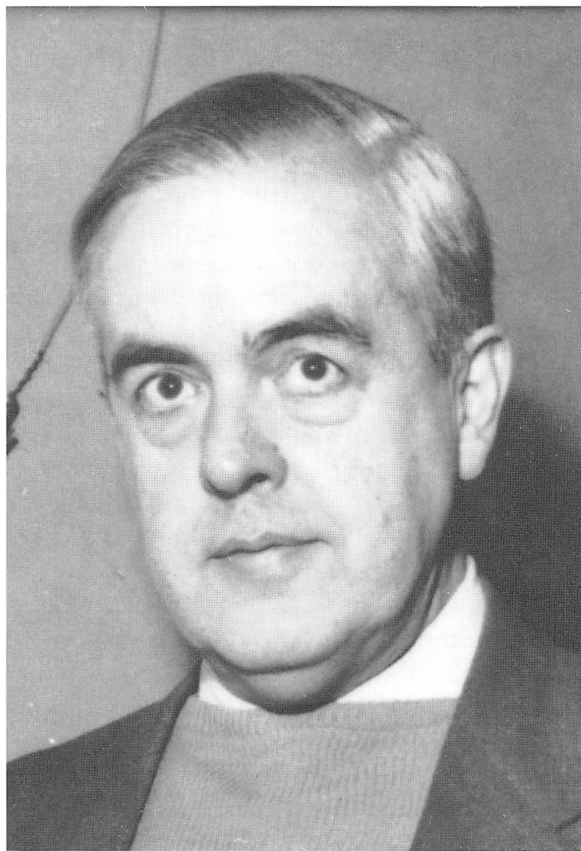
Helene og Gustav Lind. Foto fra 1936.

Danmark vel nok lidt fortidigt og besværligt, men det skal da nævnes, at vi i fonden fastholder denne referatform den dag i dag.

På fondens første møde drøftedes nogle enkeltheder om museumsarealet og ellers vedtoges efter dr. Linds udtrykkelige ønske, at der årligt betaltes hvert fondsmedlem kr. 1.000 udover et diætbeløb på kr. 500 for hvert afholdt møde. Denne regel er siden efter stiftens udtræden af styrelsen atter ophævet. Men ellers var årene i halvfjerdserne stille år for fonden. Som følge af Kolding Kunstforenings vægring ved at tilslutte sig planerne for museumsdrift på Trapholt ved at overdrage sin samling og – ikke mindst – sin statsanerkendelse som kunstmuseum til det påtænkte museum, fik fondens andet formål: at stille beløb til rådighed for en museumsdrift, ingen virkning. Spurgte sekretæren formanden, om et møde snart skulle finde sted, lød svaret: "Der er ingen grund til at ulejlige d'herrer unødigt –". Og set fra Linds side var sagen med hensyn til privatlivet jo på plads, hverdagen som tilforn, og ægteparret levede uforstyrret et stille liv i stuerne, medens de gennem de store, sydvendte vinduer kunne iagttage de kommunalt ansatte gartnere passe græsplæne og stauedebede.

I et protokollat fra 1980 kan det læses, at arkitekt Peter Koch i februar er afgået ved døden, og at i dennes sted er indvalgt advokat N. C. Hove, der som dr. Linds advokat forud for gaveoverdragelsen jo havde god indsigt i fondens formål og virke. Samme år afgik Helene Elisabeth Lind ved døden, og kort efter blev det Lind for byrdefuldt at være indblandet i fondens virksomhed. Nu havde han vel

Arkitekt Peter Koch. Foto ca. 1970.

også vished for, at fondsbestyrelsen var i god gænge. I februar 1981 udtrådte han af bestyrelsen, og som nyt medlem indvalgtes byplanarkitekt Bent Viggo Hansen. Også han var jo fra begyndelsen fortrolig med Trapholt og al foretagsomhed derude. Samme år konstitueredes påny, nu med K.E. Reddersen som formand, hvorefter Bent Viggo Hansen fik hvervet med at føre folioprotokollen med guld-bogstaverne.

Samme år oprettedes så endelig Kunstmuseet Trapholt som selvejende institution med midlertidigt værested på Klostergården i Koldings centrum. I protokollen kan det endvidere læses, at der i 1981 opstod problemer som følge af Linds tiltagende svagelighed. Fonden og herboende familie måtte lade dr. Lind overflytte til plejehjemmet Låsbyhøj (april 1981) som en midlertidig foranstaltning, og samtidig blev en plads på Højegården bestilt. Dette viste sig nu at blive dr. Lind for broget en tilværelse, og han kunne slet ikke finde sig til rette under de for ham så uvante omgivelser. Han ønskede kun at måtte dø i sin rede, hvorefter der prompte blev truffet aftale med kommunens socialforvaltnings vagtordning om pasning på Trapholt, hvor dr. Lind så påny tog sæde ved det store vindue den 11. juli 1981. Og fra denne dag og indtil dr. Linds død i juni 1984 havde tilværelsen for den gamle tandlæge fundet sin blivende form med fortrinlig pasning inklusive madudbringning og det lille daglige glas rødvin, også bekostet af fondens midler til trods for, at en sådan overflødighed efter doktorens udtrykkelige ordre ikke måtte bevilges. Jeg husker, at Lind ved en lejlighed over for mig betydede, at socialforvaltningens traktement med hensyn til mad og især drikke var noget "flottenheimeri".

Fondens virksomhed indtil 1984 og Hanne Varmings bronzebuste

Ellers forløb årene først i firserne stille for fonden. I 1982 indvalgte formanden som repræsentant i den just oprettede museumsstyrelse, og samtidig fik Edmund Hansen sæde i

den dommerkomité, som var nedsat til at skulle bedømme arkitektkonkurrencen om det ny museum, og hvortil også Bent Viggo Hansen tilknyttedes som rådgiver. I 1983, hvor virkeliggørelsen af kunstmuseet endelig var i sigte, fik vi i fondsbestyrelsen den tanke at få udført et portræt af dr. Lind, helst i form af en bron-

Arkitekt Bent Viggo Hansen. Foto 1996.

zebuste, som kunne stå på et synligt sted i det ny museum, og som kunne minde eftertiden og museets besøgende om denne museets mæcen. Men nu var doktoren blevet 96 år og var synligt mærket af flere sygdomsperioder. "Mine småskavanker", som han sagde. Der måtte handles hurtigt.

Vi henvendte os til billedhuggeren Hanne Varming, der jo ikke var ukendt i byen. Hun havde kort forinden udført den smukke skulptur "Amalie med kat", der var opsat ude i Geografisk Have. Hanne erklærede sig parat med ler og kavalet, og hovedpersonen var heller ikke afvisende over for tanken. Et besøg på Trapholt blev arrangeret på en mild og venlig solskinsdag, som imidlertid ikke forløb uden besværligheder. Selv fortæller Hanne Varming om forløbet:

"Jeg ankom dér sammen med nogle fra styrelsen og blev lukket ind af hjemmehjælperen, den uundværlige Marie Louise, der bekymret kunne fortælle, at doktoren natten forinden havde haft det elendigt og derfor var forblevet i sengen. Der stod vi så alle i soveværelset, der henlå i tusmørke med alle gardinerne trukket for og med hovedpersonen liggende som livløs, fast sovende. Åh, for sent, tænkte jeg. Dette her bliver ikke noget portræt. Sammen så vi hele huset, de mange rum, de mange badeværelser, udsigten over fjorden. Haven i al sin pragt. Omsider tog vi så derfra med uforrettet sag. Dog – næste morgen tog vi til Trapholt igen. Og da var miraklet sket. På sin plads i stuen, i lænestolen ved det store vindue, sad en veloplågt model parat, iført sit nydeligste jakkesæt, nybarberet, med slipsenål og det hele. "Værsgo, velkommen til

Trapholt, De kan blot begynde!" Inden aften var dr. Lind allerede tryllet frem som en høj, omend tynd stok af ler med næse, ører og øjne, og denne stok blev i løbet af de næste tre dage efterhånden pølset og polstret ud klat efter klat til naturlig form.

Hanne Varming fortæller om de dage, lange og oftest meget stille, mest kun afbrudt af beskedne måltider med det obligate glas rødvin, anbragt foran Lind på bordet. Ellers sad han diciplineret i ubevægelighed og så ud over sin elskede have. En form for kontakt kom der dog, da Hanne viste ham bogen om sig selv og sine arbejder (Hanne Varming retrospektiv, Hjørring Kunstmuseum 1983). Heri læste han om en større støbeprocess, som fangede hans interesse. Akkurat samme teknik, som han havde brugt ved støbning af tænder, noterede Lind. Og så blev der en del at tale om. Det forekom ham dog helt ubegribeligt, at en lille dame kunne tumle så store arbejder i ler, gips og bronze. Nu konverserede han livligt denne flittige og dygtige dame, samtidig med at stillingen blev holdt, så der ingen spildtid blev.

Men som Hanne Varming husker det, så var stilheden til trods herfor efterhånden lidt knugende, og bevidstheden om, at hun stod dér mutters alene med den 96-årige i dette kæmpehus, hvor intet fodtrin hørtes, og hvor kun gartneren skimtedes langt borte bag staudebedet, blev, som tiden gik, en belastning for hende.

Den fjerde dag havde leret efterhånden nået sine færdige dimensioner, og dr. Lind blev mere og mere optaget af denne form – næsen, de fremhævede bryn under panden, ørene – disse store ører! Hanne følte en voksende

aggression, og hen mod aften ringede hun for at komme ud, væk. Jeg hentede hende skyndsomst med samt lerklumper og kavalet, og resten blev gjort på Hannes værksted i Valby. Selv siger Hanne i dag, at hun nok kunne have fået mere ud af arbejdet, dersom hun havde vidst nok så meget om denne personlighed og om hans livsløb, omend disse få dage på Trapholt nok lod ane, at modellen var en såre myndig og selvrådig person med stor viljestyrke. Vi i fondsstyrelsen har dog den opfattelse, at portrættet, hun skabte, udmærket giver et fortættet udtryk for disse egenskaber.

På dr. Linds sidste fødselsdag, den 20. december 1983, var styrelsen som sædvanlig på Trapholt for at gratulere, og med os havde vi det færdige arbejde, som indgående blev studeret af Lind. Og som tidligere berettet i bogen om dr. Lind måtte vi lade busten stå, og den fik sin plads over for Linds faste opholdssted i lænestolen. På museet ses den nu lige inden for indgangen, idet vi senere lod billedhuggeren Erik Varming udføre en smuk, håndhugget granitsokkel, på hvilken portrættet af mæcenen nu står og byder museumsgæsten velkommen.

Fondens økonomi

Som det fremgår af fondens regnskab fra 1973, havde man før regnskabsårets begyndelse i aktiver alene ejendommen matr. nr. 47 a, Strandhuse, til ejendomsskyld kr. 860.000. I løbet af dette første regnskabsår opsummeredes indtægterne til kr. 207.289,08, hidrørende fra den kommunale ydelse pr. 1. januar, tillagt renter, og de modsvarede af udgifter

Dr. Lind på plænen foran Trapholt, 1939.

på ialt kr. 42.464,34, hvoraf godt kr. 27.000 var udbetalt til dr. Lind. De følgende år udviser igen et stort overskud, hvor alene renteindtægterne fra bankindeståender er af samme størrelsesorden som de beløb, fonden udreder til dr. Lind. Denne tendens fortsatte, takket være halvfjerdsernes høje rentefod og dr. Linds spartanske forbrug, selvom det beløb, vi måtte lade overføre, voksede som følge af, at dr. Lind blev beskattet af den ydelse, han modtog. Skat avlede skat, hvorfor de årlige ydelser efterhånden blev af samme størrelse som det, vi modtog fra kommunen. Denne endeløse skrue stoppedes i 1982 ved kommunens mellemkomst. Men da var alene dr. Linds årlige skat vokset til godt og vel kr. 150.000.

Regnskaberne afslører imidlertid, at selve husførelsen i alle årene indtil 1984 var såre beskedene. Når man ser bort fra de voksende skattebeløb i årene 1974-81, kan det aflæses, at det årlige privatforbrug var på kr. 40.000 til 50.000, hvilket må siges at være aldeles respektabelt, og de bange anelser, der blev givet udtryk for under byrådsdebatten i 1972, viste sig at være grundløse. Jeg husker gentagne gange, hvor dr. Lind har pålagt mig som formand at drage omsorg for at spare og undgå alt unødvendigt (det med rødvinen som eksempel) og samtidig at investere gunstigt for at opnå allerbedste rente. Og det gjorde vi så. Allerede i 1977 var beholdningerne ifølge status på kr. 1.722.271,71 inklusive ejendommen til ejendomsværdi på kr. 860.000.

I 1984, hvor fondens virksomhed som følge af dr. Linds død skiftede karakter, var beholdningen vokset til kr. 2.553.251 (heraf ejendomsværdi kr. 1.081.877), hvor de frie midler hovedsagelig var anbragt i statslånpapirer, købt til en yderst favorabel kurs. Fra dette stadi i 1984 og til og med 1994 har fondens virksomhed stort set været drevet af kommunale tilskud og renter, således at kapitalbeholdningen op til 1995 har været af nogenlunde samme størrelse, ca. kr. 1,5 million.

Fra museets første år har fonden ydet årlige driftstilskud. Første år i 1981 var dette tilskud på kr. 44.093, næste år på kr. 100.000, hvorefter fonden indgik aftale med Kolding Kommune om for årene 1983-84 at yde ekstraordinære store beløb, indtil det kommunale tilskud kunne sættes i vejret og sikre museet en rimelig drift. For disse to år ydede fonden et tilskud på i alt kr. 672.000, og siden har det

årlige tilskud til museet ligget på kr. 150.000 ud over de særlige tilskud, der af fonden er blevet ydet i form af erhvervelser, således som det senere skal redegøres for.

Kunstmuseet oprettes. Dr. Linds død. Legatet

For både dr. Lind og for fonden oprandt en ny epoke fra det tidspunkt, hvor kommunen og Kolding Kunstforening endelig fandt fælles fodslag, takket være en ihærdig indsats fra borgmester Bent Rasmussens side.

Kunstsamlingen blev den 1. juli 1981 overdraget til Kunstmuseet Trapholt, som så kunne oprettes som en selvejende institution med statsanerkendelse. Samtidig havde kommunen erklæret sig villig til at lade udskrive en arkitektkonkurrence i 1982, der som vinder skulle få det fremragende projekt, tegnet af Boje Lundgaard, Bente Aude, Sophus Frandsen og Svend Kierkegaard, der nu forløber fra parkeringspladsen og hen langs havens vestside. Endelig var vejen banet for, at der kunne komme værdige forhold for en moderne museumsdrift på ejendommen.

Samtidig blev jordene udenom – den gamle æbleplantage – afhændet til Bikuben, som snart efter satte en byggemodning igang på arealerne mod vest og nord.

Men omkring selve villaen var alt som tilforn. En smuk sommerdag, den 20. juni 1984, afgik så den gamle tandlæge ved døden. Stille og fredfyldt, nøjagtig 97½ år gammel. Han blev begravet på Bramdrup Kirkegård i familiegravstedet, hvor også hustruen og dr. Linds

Mindeord

I erindring om dr. Gustav Lind.

Først en lang årrække med en vidtspændende tandlægevirksomhed i Amsterdam. Senere frugtavl på forbilledlig vis ude på det flot beliggende Trapholt. Efter en sådan foretagsomhed og efter at have rundet de firs år, ville de resterende dage for de fleste nok blot have været stille, fredfyldte dage. Målene var jo nået.

Men ikke for dr. G. Lind. Han havde endnu et stort mål. Han ville sørge for, at Kolding fik det kunstmuseum, der forgæves i mere end en menneskealder var forsøgt oprettet. Han ville, og derfor blev det. Hele ejendommen og al dens jord blev af dr. Lind og hans hustru skænket til dette formål. Et fond blev oprettet og kommunen modtog størsteparten af jorden som gave.

Tid tog det ganske vist — lang tid — at få skabt fælles fodslag mellem de mange indblandede parter, men omsider lykkedes også det. Heldigvis så betids, at dr. Lind ikke blot kunne opleve selve oprettelsen af Trapholtmuseet, ansættelse af museumsleder, men også resultatet af den arkitektkonkurrence, som fastlagde de fremtidige rammer på

Trapholt, et resultat, som faldt helt i tråd med ægteparrets intentioner.

Han nåede at se det blive sat godt i gang, som var hans måske største livssyn — Trapholt omdannet til et betydningsfuldt kunstmuseum her i denne del af Danmark.

Et bronzeportræt, en buste i godt og vel naturlig størrelse, som billedhuggeren Hanne Varming nåede at fuldføre sidste år, vil få sin plads på museet og vil der kunne minde om den gamle, viljefaste Gustav Lind.

Men selvfølgelig vil også den store foretagsomhed, der inden længe vil udfolde sig på Trapholt stadig kunne bringe giveren i erindring.

Hos os, der i hele forløbet disse mange år havde jævnlig omgang med ham, står tydeligt printet et billede af en stærk og markant personlighed — en mand af gammel dyd og dansk oprigtighed.

Tæt op imod de hundrede år er dr. Gustav Lind nu afgået ved døden. Erindringen om dette usædvanlige menneske vil forblive levende i lang, lang tid.

Kolding, den 3. juli 1984
På Trapholtfondens vegne/
K. E. Reddersen.

*Til minde om dr.
Gustav Lind,
Jydske Tidende
3. juli 1984.*

forældre var gravlagt, altsammen efter eget ønske. Sin vane tro var intet overladt til tilfældigheder. Lind havde nøje fastlagt, hvorledes en gravsten skulle udføres og tekstes, og fonden lod den store, smukke sten, der ligger over ægteparrets fællesgrav, udføre.

Også med hensyn til indboet havde dr. Lind truffet bestemmelse gående ud på, at Trap-holtfonden skulle være arving hertil, idet familien dog kunne udtage effekter af særlig familiemæssig betydning. Indboet blev registreret og værdisat og derefter samlet i villaens centrale rum i stueetagen, som så forsynedes med alarmanlæg og aflåstes. Hele bobehandlingen og forhandlingen mellem fonden og familien, repræsenteret ved højesteretssagfører Oluf Lind, København, tog lang tid, og afsluttedes endeligt i begyndelsen af 1986. Men for fonden var der opstået et problem. Villaen lå øde og ubeboet hen, og til trods for alarmanlæg var det bekymrende at tænke på det øde hus med dets mange værdier ophobede i stuerne. Derfor traf vi så beslutning om at lade villaen bebo. Via en bagtrappe fra køkkenet mod vest var der fri rådighed over badeværelser og tre store gæsteværelser på 1. sal, foruden et stort rum i det nordvestlige hjørne ud for køkkenet, som i sin tid var tilbygget villaen som opholdssted for husbestyrerinden. Udbygningen her blev senere nedrevet i forbindelse med museumsbyggeriet.

Vi tilbød derfor Kolding Kunsthåndværker-skole at oprette et legat for skolens elever, som efter ansøgning kunne få tildelt et værelse på stedet med fælles køkken, luksusbadeværelse samt diverse kælderrum som værksteder. Oven i købet med lys, varme og telefon. Det er for-

ståeligt, at der lige fra starten i efteråret 1984 var rift om dette legat, som søgtes for et år ad gangen, og som vi stræbte efter at give til sådanne, som både fandtes at være aktive elever, og som i øvrigt ikke besad stort mere, end hvad SU kunne bidrage til studiet med.

Fra dette efterår skinnede lyset ud fra villaens rum hver aften. Stedet var atter taget i brug, og vi kunne ånde lettet op. Men derudover var det for os i styrelsen en sand fornøjelse at vide dette smukke sted nyttiggjort og stillet til rådighed for unge mennesker fra skolen. Ialt 7 elever boede her, nogle op til 2 år, indtil villaen den 1. juni 1988 rømmedes for at give plads for kunstmuseets administration.

Keramikeren Marianne Steenholdt Bork, der allerede som elev på skolen havde markeret sit talent, husker stadig sit ophold på Trap-holt, som hun tilflyttede sammen med to andre piger. I et brev beskriver hun, hvorledes de tre trods en barsk vinter 1986/87 opdelte rummene til et frodigt kollektiv med studier, akvarelmaling og alskens sysler. Inspireret af den ualmindelige udsigt over mod landskaberne på den anden side fjorden. Marianne beretter om et fællesprojekt, som de lavede af udsøgte æbler fra plantagen. Enten æblerne blev tørret og granuleret til julegodter eller skrællet, udhulet, og gjort til små hoveder, dyppet i salt og stillet til tørre i kosteskabet en månedstid. Efter bemaling rådede man over en hel lille samling, som var man hovedjægere på Borneo. Måneder med arbejdsro og hjemlig hygge, således husker Marianne den tid, hvor den eneste fredsforstyrrer var en mår, som boltrede sig oppe på loftet under stråta-

get. Den sidste tid blev dog præget af det påbegyndte byggeri, hvor arbejdsprojekterne tændtes hver morgen kl. 6.30, og hvor kraner og arbejdssjak afløste den hidtil så fredfyldte hverdag.

Fondens overtagelse af indboet.

Gæstekunstnere

Af det indbo, som fonden modtog i arv, var mange billeder, møbler og andre genstande, et bibliotek samt en del papirer, som allesammen blev nøje gennemgået og bedømt. Vi var i fonden enige om at bevare stedets møbler som en værdifuld bestanddel i det kommende museum. Og i samråd med museets leder udtoges de billeder, som fandtes at have lokal værdi. Nogle af billederne overdroges til Museet på Koldinghus, heriblandt portrætter af ægteparret, andre blev overført til museets samling. Af disse skal nævnes fire billeder af Knud Agger og to af Anton Schrøder. Af bogbestanden udtoges en større samling kunsthistoriske værker, der kom til at danne grundlag for museets bibliotek. Samtlige dokumenter og papirer, ikke mindst dr. Linds egne optegnelser, tilgik Kolding Stadsarkiv, medens resten af indboet solgtes i løbet af årene 1986-89.

Museet var allerede i drift i løbet af 1982 i midlertidige lokaler, etableret på Klostergården. Det lå fra begyndelsen helt klart for museets leder, Sven Jørn Andersen, at Trapholtmuseet skulle markeres så stærkt som muligt i lokalbefolkningens bevidsthed. Af den grund etableredes allerede i 1983 begrebet "Årets gæstekunstner", hvilket bestod i, at

museet introducerede en billedkunstner – yngre og talentfuld – der fik værksted og frit ophold for nogle måneder her i Kolding. Vedkommendes produktion blev så efter endt ophold udstillet til stor glæde og interesse for byens borgere. Som gæstekunstner udpegedes Finn Hjortskov Jensen i 1983, Leif Lage i 1984 og Per Baagøe i 1986, og alle tre år finansieredes foretagendet af Trapholtfonden.

Museets indvielse og fondens videre gøremål

Medens museets første år forløb i de hastigt indrettede lokaler på Klostergården, kom der langsomt gang i forberedelserne af museumsarealet på Trapholt. Villaens udbygning i det nordøstre hjørne blev revet ned. Dernæst forsvandt både pakhus og det store kølehus, hvorfra tagtømmeret på op til 8 x 8" solgtes på auktion. Disse bygninger var på en lidt usædvanlig vis sammenbygget med det tæt ved liggende, nord-syd vendte bindingsværkshus, som noget senere blev fjernet. På samme sted, omend lidt større, ligger nu udstillingsbygningen.

Selve byggeriet forløb ellers planmæssigt og endelig kunne en indvielse af det nye museumskompleks finde sted i sommeren 1988. Vi fandt, at Trapholtfonden ved denne festlige lejlighed måtte præstere en ganske særlig gave til det ny museum. Det smukke koncertflygel, et Steinway B, som befinder sig i Richard Mortensen-salen, blev erhvervet i god tid og overdraget på dagen. Ved samme lejlighed fik villaen en tiltrængt reparation, og vi ydede fra fonden tilskud til maling af de rum,

Museumsdirektør Sven Jørn Andersen. Fra rejsegildet i 1986. Foto: Orla Lund.

der nu skulle tjene til administration. I indvielsesåret fandt fonden desuden anledning til at sige museets energiske leder, Sven Jørn Andersen, tak for det utrættelige arbejde, han

havde ydet i provisorietiden og i hele indvielsesforløbet, ved at tildele ham et rejselegat, som blev omsat i en meget givende og udbytterig rejse sydover.

Fra samme år kan noteres, at fonden gjorde en indsats for, at museet fik sit eget bomærke, og i samråd med museets ledelse blev en konkurrence udskrevet. Den vandt grafikerens Morten Philip, hvis forslag med de tre grønne æbletræer jo er brugbar den dag i dag. Fondens bekostede konkurrencens afholdelse samt udgifterne til indkøb af et første oplag indbefattet brevpapir m.m. I 1989 blev det aktuelt at udføre en belægning foran indgangen ved museets foyer i forbindelse med etablering af vandbassinet foran foyerens vinduesparti. Fondens bekostede i samarbejde med Statens Kunstfond denne belægning efter forslag af billedkunstneren Knud Hansen. Desværre holdt hverken fliser eller det farvede indlæg over for slid og tilsmudsning, hvorfor belægningen i 1995 blev fjernet i forbindelse med udbygningen af museet.

Året efter – i 1990 – ydede vi fra fonden tilskud til en for museet væsentlig opgave. At få konserveret og katalogiseret grafiksamlingen og yderligere at få udført passepartout'er til en stor del af de enkelte blade. Men ellers, bortset fra de ordinære, årlige driftstilskud, har fondens ydelser til kunstmuseet været en lang række erhvervelser i årene 1987-95.

I året 1992 blev der på fondens foranledning udført nogle vigtige opgaver. Franciska Clausens billedsamling havde fået blivende plads i villaens to vestlige stuer – villaens opholds- og spisestue. Skiftende udstillinger af samlingen vakte stor interesse blandt publikum, som desværre måtte affinde sig med, at de to rums gardiner stedse var trukket for af hensyn til sollysets skadelige indvirkning på de sarte, farvelagte tegninger. Det lykkedes at få

isat forsatsglas, der effektivt frafiltrerer det ultraviolette lys, hvorefter de besøgende langt bedre kan se værkerne og tilmed den smukke udsigt over have og fjord.

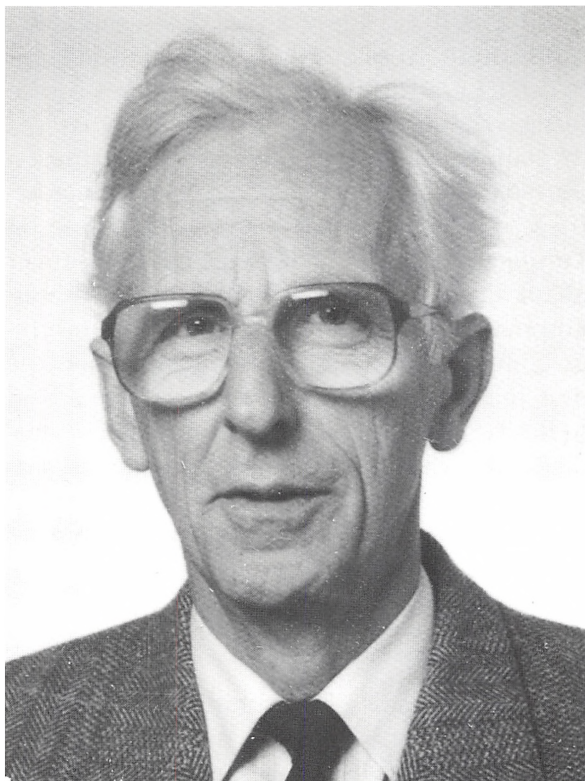
Vi opfordrede samtidig tekstilkunstneren Jette Nevers til at udarbejde forslag til nyt betræk på de gamle møbler: en sofagrube og samtlige spisestuestole. Opgaven blev løst over al forventning, idet stoffet i hørlærred som kippedævning blev sort farvetrykt i 5 forskellige mønstre. Selv om hvert eneste møbel på den måde blev unikt, dannedes alligevel en helhed. Sofagruppen benyttes nu i museumsdirektørens kontor, stolene anvendes i villaens to udstillingsrum.

Samme år ydede fonden tilskud til museets erhvervelse af en ret enestående samling Bindebøll-keramik.

Revision af fundatsen

Med udgangen af 1991 udtrådte N. C. Hove af styrelsen i forbindelse med sit ophør som advokat. Det havde vist sig såre nyttigt for fondens virke i sin midte at have en jurist, hvorfor advokat Thorkil Engel, Kolding, som i alle årene havde vist stor interesse for kunstmuseet, indtrådte i stedet. Fondens konstitueredes påny med samme formand og sekretær, og kort tid efter tog man spørgsmålet op om fundats og formål.

Den oprindelige fundats' væsentligste bestemmelse var jo at sørge for ægteparret Linds underhold, men samtidig var der fra museets ledelse ydret ønske om at få skabt en egentlig udviklingsfond, som kunne være til støtte og gavn i forbindelse med de udviklingsplaner, som nu forestod. Derfor udarbejdedes en ny

Advokat Thor kil Engel. Foto 1995.

fundats i 1993, hvor formålet for fondens virke foreskrives således: "at yde økonomisk og anden støtte til den selvejende institution Kunstmuseet Trapholt. Støtte kan ydes dels til museets drift, herunder anskaffelser, dels til anlægsopgaver, herunder udvidelse af museets bygninger".

Den nye fundats, dateret 26. april 1993, godkendtes af Civilretsdirektoratet den 12. maj 1993. Fundatsen er i øvrigt forsynet med en præambel, der kort redegør for ægteparret Linds sidste tid på Trapholt, væsenligst for, at

eftertiden kan forstå grundlaget for den foretagne ændring.

Med denne nye fundats og dens rummelige formålsparagraf er det herefter muligt dels at fortsætte fondens tidligere virksomhed med støtte til drift og erhvervelser, dels at fungere aktivt som udviklingsfond for museet. Ved samme lejlighed har fonden opnået protektion af Hans Excellence Ingolf Greve af Rosenborg som en styrkelse for arbejdet og som en forlængelse af det nære samarbejde, der har bestået mellem Trapholtkomiteen og dens formand, Grev Ingolf, og fonden, der var en af initiativtagerne til komiteens oprettelse i 1987.

I forbindelse med de store udvidelser på Trapholt, der indledtes i 1994 med opførelse af møbelmuseum, udstillingssal og Trapholtmuren, samt udvidelse af såvel foyer som café, virker fonden som forvalter af indsamlede midler samtidig med, at der rettes henvendelser til byens og egnens borgere om økonomisk støtte. En folder, der nærmere beskriver fondens virke og samtidig redegør for de skattemæssige konsekvenser for givere i forhold til fondens almennyttige formål, er blevet udarbejdet og udsendt. Som medlem af det oprettede byggeudvalg repræsenterer Bent Viggo Hansen Trapholtfonden.

To store opgaver for fonden

Samtidig med fundatsændringen i 1993 blev det i fonden besluttet at anvende en stor del af de i tidens løb opsamlede driftsmidler – i obligationspålydende ca. 1.8 mio. kr. Udgangspunktet skulle imidlertid være, at det anskaf-

fede på væsentlig måde kunne bidrage til at skaffe museet bedst mulig profil.

Derfor koncentrerede vi os foreløbigt om to store og meget synlige opgaver: en skulpturgruppe af Bjørn Nørgaard og Trapholtmuren. Hvad denne sidste opgave angår, havde der nogle år forinden været skitser fremme i styrelsen i samråd med anlæggets arkitekt Boje Lundgaard, men uden et tilfredsstillende resultat. Vi besluttede derfor at gå i samarbejde med Statens Kunstfond, hvis udvalg heldigvis var positiv over for tanken om en løsning, som kunne færdiggøre arkitektens bygværk, men som tilmed kunne tilføre en egen skulpturel værdi. Kunstfonden pegede på en yngre billedkunstner, Finn Reinbothe, der i samarbejde med Boje Lundgaard udarbejdede et skitseforslag, som alle parter med begejstring modtog og kunne vedtage som et for anlægget og museet værdifuldt projekt på et møde den 7. marts 1995. Arbejdet blev derefter integreret i det samlede byggeri, omfattende møbelmuseum, udstillingshal og udvidelser af foyer og café.

Hvad Bjørn Nørgaard angår, var det vores udspil at lade ham få frit spillerum uden for udstillingsrummene, men vi pegede på udedørsarealet op ad museets første sal bag ved foyeren. I dette intime gårdrum gav vi Nørgaard frit spil til at forme, hvad vi kaldte "et billede af Bjørn Nørgaards verden". En tid efter, den 2. juni 1993, præsenterede kunstneren så fondens medlemmer og Sven Jørn Andersen for skitseforslag og model.

Nørgaard havde taget udgangspunkt i et motiv, han i lang tid havde tumlet med i samarbejde med komponisten Henning Christi-

ansen, beskrevet som "den sovende mand fra Tiefland-cyklusen". Materialerne skulle være såvel støbejern, bronze, rustfrit stål, aluminium, bly som granit og træ, og Nørgaards planer blev positivt modtaget af os alle på mødet og senere også blandt museets øvrige stab. Realiseringen fastsattes til at skulle ske over en årrække fra 1993 og til 1997. Med bestillingen af dette arbejde indgik samtidig en aftale med Henning Christiansen om at komponere musikken til det skulpturelle arbejde, således at værket kunne aflyttes i rummet ud for det første element på det lille udedørsareal. Planen var, at de to andre elementer skulle placeres i den sydlige del af haven ud for villaen.

Det skulle imidlertid vise sig, at Bjørn Nørgaard fik problemer, ikke mindst med de syv store liggende figurer, som de var sammensat af ikke færre end 5 forskellige metaller. Tiden gik. Støbeprocesserne var uhyre krævende, og tilpasningen af de enkelte dele voldte stort besvær. I 1995 – i forbindelse med en udstilling af Nørgaards skitser, modeller, forme og færdige elementer – måtte vi alle konstatere, at opgaven ville ende med en langt større beløbsramme, end vi i fonden kunne magte, hvorfor vi måtte koncentrere os om at få færdiggjort den første etape.

Nede på Møn, hvor Bjørn Nørgaard har indrettet sit værksted, fortsatte arbejdet med dette første element, hvis titel er "Hjemløse sjæle på vandring". En prøveopstilling blev foretaget, hvor blandt andet soklerne udført i svensk granit tilpassedes de liggende figurer, og endelig efter en hektisk uges arbejde på Trapholt, kunne så den festlige indvielse finde sted den 17. september 1996. Samtidig kunne

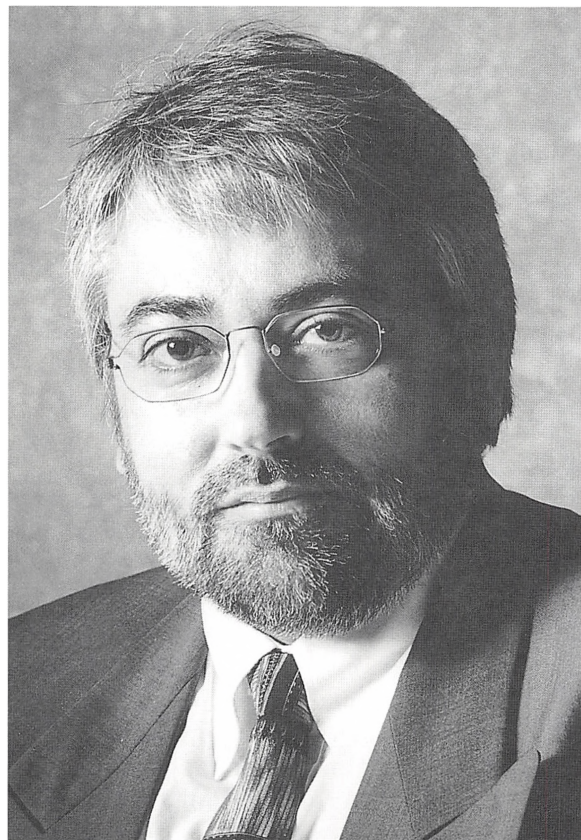
Henning Christiansens musikværk præsenteres via et til lejligheden opstillet afspilningsanlæg. Kompositionen består udelukkende af såkaldte reallyde, lyde hentet ind fra naturen lige fra bølgeslag til motorbådstøffen, som så er manipuleret, mixet og overspillet således, at værket er blevet et smukt supplement til figurgruppen. Syv liggende sjæle, syv egetræstammer med hver syv aluminiumsstøbte figurer. De forudsete syv granitsokler er dog blevet suppleret med endnu en. I alt syv forskellige materialer. Og for at blive i symbolikken: fonden har betalt det samlede værk med en sum, som må skrives med syv cifre. Det har været vores indtil dato største satsning, men hermed er der også tilgået Trapholt et hovedværk.

Samtidig arbejdedes der overalt på Trapholt. Den nye café var i brug allerede fra sommeren, mens der stadig var håndværkere både i udstillingssalen – “cigarkassen” benævnt – i møbelmuseet, i foyeren og udenørs på udsmykningen “Trapholtmuren”, der som en skulpturopgave var lagt i hænderne på billedkunstneren Finn Reinbothe i samarbejde med arkitekt Boje Lundgaard og bekostet af Statens Kunstfond sammen med Trapholtfonden efter den sædvanlige fordelingsnøgle, som anvendes af Kunstfonden. Alt kom dog på plads til en overordentlig festlig indvielse den 21. november 1996 med deltagelse af Hans Kongelige Højhed Prins Joachim, Hans Excellence Grev Ingolf samt kulturminister Jytte Hilden og borgmestrene fra Vejle Amt og Kolding Kommune. Et smukt arrangement i udstillingsbygningen som festsal med ca. 200 indbudte gæster om eftermiddagen. Samme

aften var museet vært for et tilsvarende antal gæster, hvoriblandt var mestre, håndværkere og leverandører i forbindelse med byggeriet.

Hele det omfattende anlæg kunne så beskues – de oprindelige bygninger og det nytillkomne, og for enhver deltager i festlighederne stod det klart, at Trapholt nu med sit møbelmuseum var blevet et af de betydeligste kunstmuseer uden for København.

I august 1997 besluttede styrelsen at optage Flemming Skouboe som medlem. Foto fra 1997.

Hele det omfattende projekt er gennemført med en anlægsbevilling på 35.515.000 kr., idet selve møbelmuseet andrager 15 mio. kr., lige- ligt bekostet af stat, amt og kommune. Uden for anlægsbevillingen er dog indretning af forpladsen med parkering, belysning og stian- læg langs muren. Etableringen af pladsen samt udstyret med inventar i café, foyer, mø- belmuseum og bibliotek er bekostet med til- skud fra Trapholtfonden, der i hele byggepe- rioden har forvaltet alle tilskudene, det være sig sponsormidler som offentlige ydelser.

Et lille tilbageblik. Afslutning

Fra den spæde begyndelse på Klostergården i de interimistiske lokaler i 1982. Over indvielsen af de første nye bygninger i 1988 og frem til det turbulente år 1996! Hvem kunne have anet en sådan udvikling på blot fjorten år?

Man fristes til et øjeblik at se tilbage til de første år i 1970erne, hvor borgmester Peter Ravn lod nedsætte et Trapholtudvalg. Det fik til opgave at formulere vedtægter og at opstil- le grundlag for et kommende museums drift og virke. Udvalget sammensattes af ligeligt fordelte repræsentanter for Kunstforeningen og for Byrådets kulturelle udvalg med mig som formand. Udvalget afsluttede sit arbejde i marts 1974. Imidlertid fandt vi ikke i udvalget, at besvarelse af den stillede opgave alene kun- ne gøre det, hvorfor vi udarbejdede et notat, som medfulgte. Her søgte vi at skitsere, hvad vi fandt kunne være ledestjernen for det kom- mende museumsliv på Trapholt.

Tre hovedsynspunkter blev fremhævet:

– Høj kunstnerisk kvalitet i såvel indsamling

som udstilling. Stor vægt på brugskunst og godt industrielt design. Inddragelse af ana- loge arbejder fra udlandet og samarbejde med Kunsthåndværkerskolen i Kolding.

– Udstillingsvirke, der søger at uddybe alle processer omkring fremstillingen af de fær- dige værker. Kunstnernes arbejdsmetoder og relation til samfundet.

– Inddragelse af danske og udenlandske kunstnere, som gennem ophold på stedet kunne introducere tendenser og udviklinger i større sammenhænge.

Vi sluttede notatet med nogle pæne ord om, at museet med de anslåede driftsmidler ikke fra begyndelsen kunne gøre ret meget ved de angivne og såre ambitiøse retningslinier, men vi havde alle pionerernes lys i vore øjne og føl- te, at Trapholtmuseet ikke blot skulle glide ind som et gængs foretagende i rækken af danske provinsmuseer. Hvilket det jo heller ikke har gjort. Virkeligheden er blevet noget meget mere – og andet, end vort lille udvalg i 1974 kunne drømme om.

Som en af pionerne fra den spæde begyndelse stiller man sig uværgerligt spørgsmålet: Hvor- dan har det dog være muligt? Svaret er ikke ét, men mange. Et er, at Kolding Kommune til enhver tid har været positivt indstillet og i højeste grad efterlevet, hvad borgmester Ravn udtrykte i sit takkebrev til dr. Lind den 1. december 1972. Dette politiske benarbejde har yderligere haft afsluttende virkning på såvel statens som amtets holdning over for Trapholt. Noget andet er, at lokalområdets befolkning i sandhed har taget Trapholt til

Civilingeniør K. E. Reddersen. Foto ca. 1985.

hjertet. En stor og aktiv venneforening med knap 2000 medlemmer er vokset op omkring museets virke. Alle på egnen og de mange besøgende fra nær og fjern glædes over, at det smukke og naturskønne område er bevaret, oven i købet kvalitetsforbedret gennem arkitekten Boje Lundgaards fremragende indsats. Andre forhold kunne med god grund nævnes. Men lad mig blot nævnte et faktum: et fint team af medarbejdere, som har forstået at drive museum på god, folkelig vis uden at slække

på kvalitetsniveauet. Det være sig i udstillingsprogrammerne som med hensyn til fremvisningen af det indsamlede materiale. Alt dette under lederskab af den person, som vi blandt 16 ansøgere i 1982 valgte til museumsleder.

Dette valg skulle vise sig at være af afgørende betydning for den udvikling, Trapholtmuseet har gennemgået. Jobbet kræver et mangeartet talent. Som Trapholtfondens enlige repræsentant i museumsstyrelsen gennem alle årene siden 1982 har jeg set det udfoldet. Med hovedet koldt, men hjertet varmt, har Sven Jørn Andersen i spidsen for sit team udført sit professionelle livs hovedopgave til gavn for museet og for regionen.

Og med disse ord kan pennen lægges for Trapholtfondens 25-årige historie. Nu er det smukke sted fuldt udbygget. Rammerne må – og kan – ikke udvides yderligere. Nu må det i fremtiden alene dreje sig om indholdet i disse rammer. Men også hvad det angår at få skabt afvekslende og kvalitetsbetonet liv derude, er museet med dets righoldige samlinger godt rustet. Fremtiden tegner lys og lovende.

Visesangeren og skuespilleren Søren Kjær

Af Søren Mulvad

Den 2. februar i år døde min morbror Søren Kjær. Han kom til Kolding fra Bogense i 1921. Allerede mens han gik i 1. klasse følte han sig som fuldblods koldinger, selv om hans fynske tonefald aldrig forlod ham.

Ved oprydningen i hjemmet kom en kasse udklip m. m. for dagen, som danner grundlaget for efterfølgende redegørelse for hans teaterliv. Dette både indenfor og udenfor Kolding.

Første gang, Søren Kjær gjorde opmærksom på sig selv var i en lille artikel i bladet "Fritiden" 1934, hvor han plæderede for, at man skulle lære esperanto – det universelle sprog. Han var selv ivrig esperantist, og korresponderede med mange mennesker ud over den hele verden indtil 1940, hvor verdenskrigen satte bom for den frie postudbringning. Der fandtes mange brevskeber i hjemmet fra Grækenland, Polen, Rusland, Uruguay og i det hele taget verden over. Jeg husker selv en solrig søndag eftermiddag, hvor Kolding Esperantoklub var på udflugt til Dons og drak kaffe på vores græsplæne i Persillegade. Venskabet med Petra Nielsen, eller "fru Esperanto-Nielsen" i Solgården vedvarede til hendes død.

Det første egentlige teateravtissement, jeg har fundet, stammer fra Bramdrup-kabareten 1936. Min morbror var da 20 år gammel, og må have optrådt forud, men det ved jeg ikke

noget om. Han var i 1936 første solist og åbnede kabareten med "Sangen om Larsen". I kabareten optrådte også Busse Galther, senere gift med den tyske maler Felicien Rops. Sammen med kabareten blev der opført en farce, "I Kantonnement", hvor Karl Bødker, som var gift med min moster Rayna, spillede med.

Det næste bevarede program stammer fra 20. november 1937, hvor Handels- og Kontor-medhjælperforeningen holdt stiftelsesfest i Vejle. Min morbror var da i lære i Ville Petersens boghandel på Akseltorv, men må allerede have været så kendt, at hans numre i programmet ikke har titler, men kun er annoncerede som: Søren Kjær.

D.S.U. havde min morbrors bevågenhed. Han var medlem fra de tidligste år. Der var tæt kammeratskab i klubben, som arrangerede udflugter, klubaftener og underholdning. Han blev hurtigt engageret i deres revy- og dilletanthold, som turnerede med forskellige numre. Gruppen kaldte sig "Med Fut og Fart". De optrådte naturligvis i Kolding, på restauranten "Alhambra" og i venskabsforeninger rundt om i Jylland. I et af programmerne læser man forordet ".....og den populære visesanger Søren Kjær vil synge nogle muntre viser."

Hele den sceniske virksomhed og det utvivlsomme talent fik min morbror til at melde sig

Søren Kjær som "Monsieur De Paris" i D.S.U. revyen på "Alhambra" i Kolding 1936. Fotograf ukendt.

til landskonkurrencen på "Hotel Ritz" i København for visesangere. I den anledning blev han interviewet af en koldingensisk avis, hvori det fortælles: "Søren Kjær optrådte første gang med visesang i Kolding Esperantoklub – men han sang ikke på esperanto. På sin vej op

ad rangstigen har han vundet førstepræmier i amatørkonkurrencer i "Astoria" i Kolding, i "Rosenhaven" i Odense og altså nu 3. præmie i København. "Jeg fik størst bifald, og havde også ventet at få 1. præmie, men måtte bide i det sure æble," siger Søren Kjær. Trods nederlaget kunne min morbror ikke holde sig fra scenen og høstede også siden meget bifald. Det vil føre for vidt at nævne alle forestillinger, som han har været medvirkende i. Det skal kun nævnes, at man snart begyndte at sætte hans portræt i programmerne og specielt annoncere med hans deltagelse. Et af de første numre var sangen "Så bli'r jeg, ser du, ser du.....", som han optrådte med gennem alle årene. Et par af de ivrige D.S.U.'ere var i øvrigt Villy Skjønnemand og Erik Christensen, og med dem varede venskabet livet ud.

Tiden i København og på Færøerne

I 1939 eller 1940 flyttede min morbror til København, hvor han håbede på at skabe sig en karriere inden for teatret. Han havde tidligere udtalt til en af de lokale aviser, at visesangen ikke var hans egentlige hjertebar, han ville gerne spille "rigtigt mennesketeater" – helst tragedier. Til at begynde med tegnede alt sig lyst. Der blev truffet aftale med Sam Besekow om privattimer, men intet kom der ud af det. Sam Besekow måtte flygte til Sverige på grund af den nazistiske besættelse. Hvorledes det end gik – enkelthederne står mig uklare – så kom han ikke siden i gang med den egentlige skuespilleruddannelse. Det blev til enkelte mindre engagementer på teatrene. Han spillede på "Apollo Teatret" med de dengang kendte "Kordt-Sisters" i et Kjeld Abell stykke

“Og Guderne tér sig!”. Han bar hver aften Erling Schroeder på sin ryg, så han fik rifter i nakken af pailletterne i hans kostume. Da min morbror 25 år senere fandt en artikel i Berlingske Tidende om Kordt-Sisters, var det stærkt bevægende for ham. De var i mellemtiden blevet gift. Den ene havde forladt teatret, den anden var blevet operasuffløse.

I 1941 spillede han i “Riddersalen” sammen

“Og så bli'r jeg, ser du, ser du” i Folkets Hus i København 1940. Foto: Ella Haahr, Billedbladet.

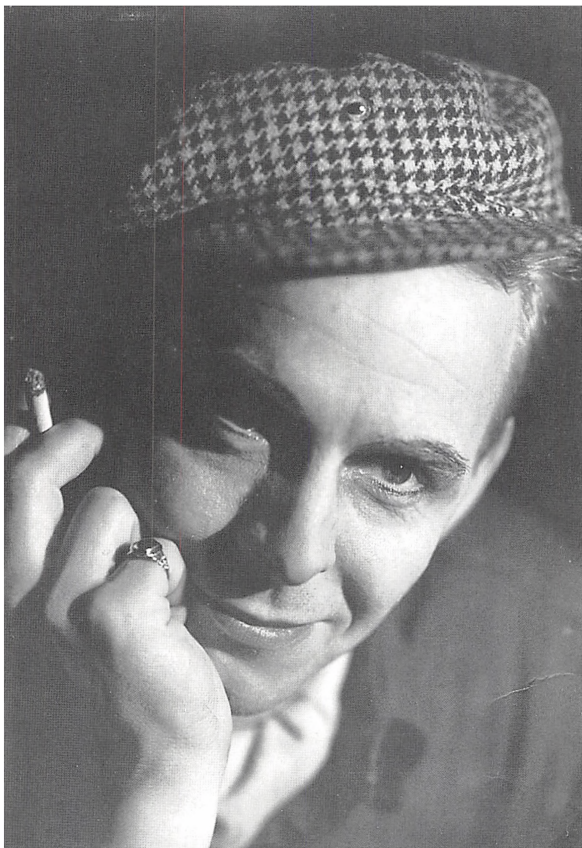

med Edvin Tiemroth og Gyrd Løfkvist i “Natten til 16. januar”. Derefter blev det til en god tid i Aksel Illums turne, hvor de spillede “Tre mænd i sneen” – et stykke, som han senere gerne vendte tilbage til og iscenesatte med stor fryd på flere af oplandets forsamlingshusscener. Vi har tit hørt anekdoter fra turneens færd. En gang, hvor min morbror diskret rensede sine negle i bussen, vendte Palle Reenberg sig, og sagde:

“Det er smukt at holde sine negle rene men gør det kun når du er alene”.

Der findes gemt nogle regninger fra de forskellige provinshoteller, hvor turneen boede. Det var ham en fryd at se sit navn på disse regninger, som “Hr. skuespiller Kjær”. Morsomt er det også at se, hvorledes tjenerne anførte, hvor mange rationeringsmærker der var afleveret til gengæld for bespisningen.

Men det gik ikke så godt. Min morbror led under sin generthed og mangel på albuer. Jeg er ikke i tvivl om, at han havde bæredygtigt talent, men han hadede at promovere sig selv. Han ville aldrig trænge sig på eller gøre opmærksom på sig selv, og dermed var hans skæbne beseglet. København var ikke som Kolding et sted, hvor hans kammerater ivrigt opfordrede ham til deltagelse og skubbede på, når der var gode roller at få. Min morbror hutlede sig gennem krigens år, men nød også bohemelivet i storstaden. Der var en større omgangskreds og sjove mennesker og mulighed for at deltage i noget af det, der havde interesse. Men han har også fortalt om, hvor lange og ensomme dagene kunne være, og

Thorshavn 1947. Fotograf ukendt.

hvilke spadsereture han foretog i mangel af bedre at tage sig til i storbyen.

Efter trange tider faldt han tilbage til boghandlerdisken og tog plads hos Møller-Rasmussen i Glostrup, mens han af og til havde mindre arrangementer i København. Ind imellem tog han hjem og fik nogle arrangementer i forskellige foreninger og tjente nogle penge. Der var næsten ikke den stationsby

eller landsby, han ikke havde en erindring om. Jeg kan huske, han fortalte, hvordan han tog rutebilen til Henne, hvor han skulle optræde på vandrehjemmet. Der var fire timers ventetid i en af de midtjyske byer, som han tilbragte i en vejgrøft, og han havde end ikke penge til et stykke wienerbrød hos en bager.

Efter 2. verdenskrig rejste han til Færøerne og fik plads hos Jakobsens Bokahandil i Thorshavn. Her var han i fire år. Fra disse år finder jeg udklip, der fortæller om deltagelse i "Barnahjelpargrunnin", hvor han instruerede og spillede med i revyen. Ja, han var oven i købet formand for lokalkomiteen, hvilket job han aldrig påtog sig siden.

Efter årene i Nordatlanten kom han tilbage til det københavnske, og fik atter plads i Møller-Rasmussens Boghandel i Glostrup. Det medførte tillige en lokal Glostrup-succes. Han blev hurtigt engageret til at spille med i Glostrup-Revyerne og optrådte i de lokale foreninger med viser og sketches. Venskabet med boghandlerfamilien varede livet igennem.

Tilbage i Kolding

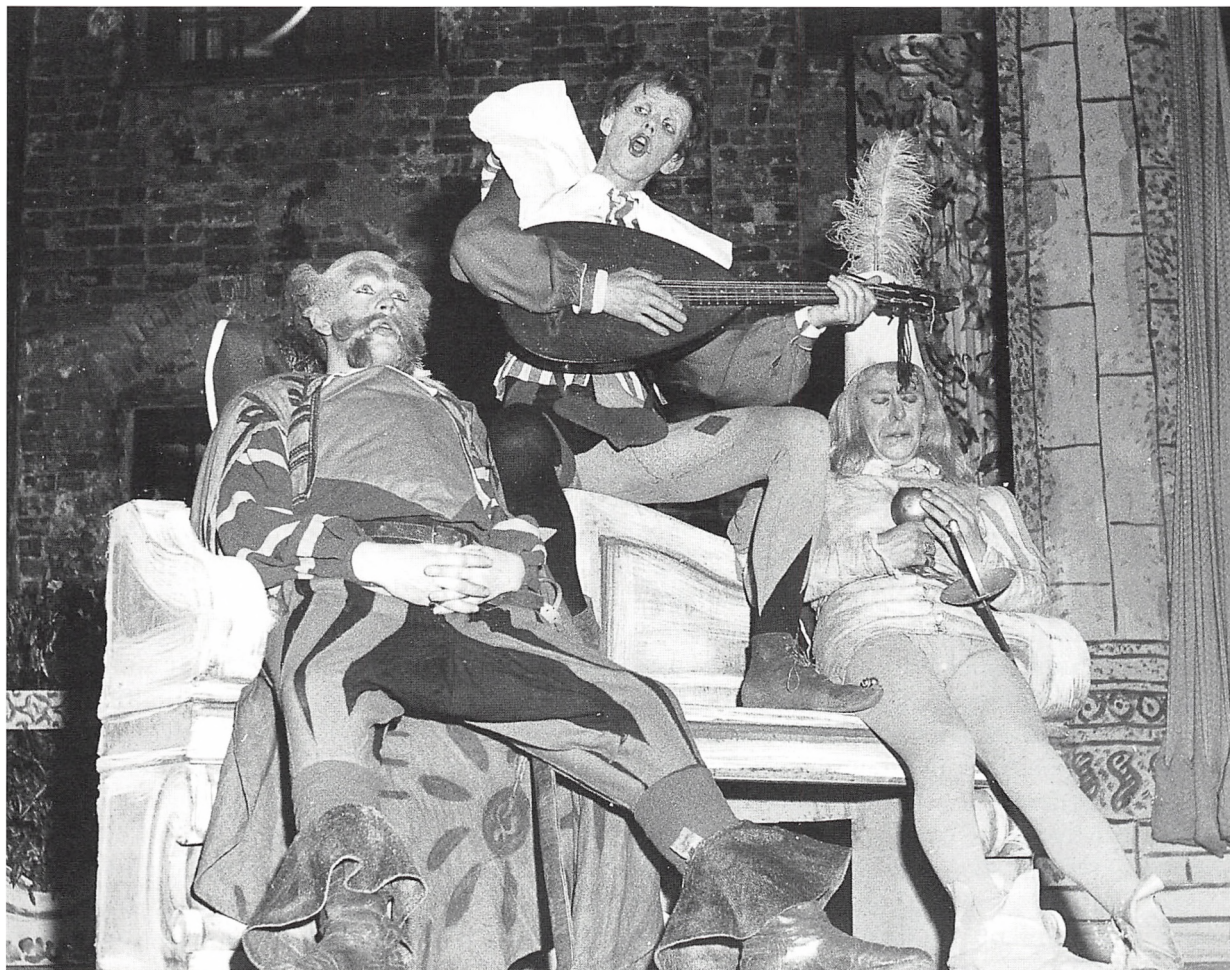
Da min mormor i 1953 blev ene i sit store hjem i Persillegade i Dons, flyttede min morbror hjem for at pleje hende i alderdommen. Han fik ansættelse hos forlagsboghandler Schæffer i Jernbanegade, og blev snart dybt involveret i KOTA, Kolding og Omegns Teater Amatørforening.

Arbejdet i den lokale teaterkreds blev min morbrors hjertebarn. Her fik han lejlighed til at spille de store tragiske roller, som han havde drømt om. En række store Shakespeare-

forestillinger blev spillet i Koldinghus Slots-
gård. Den første forestilling var "Slottet Bræn-
der", en forestilling af Rosgård Meier. Kritik-
ken var ikke god, men Søren Kjær blev frem-
hævet for sin kvalitet. Man spillede "To Her-

rer fra Verona", "En Skærsommernatsdrøm",
"Købmanden fra Venedig" og endelig glans-
nummeret "Helligtrekongersaften", hvor Erik
Larsen, Erik Paaske og Søren Kjær dannede
en uforglemmelig trio. Scenebilledet fra den-

Helligtrekongersaften 1956. Fra venstre Erik Paaske (Tobias Hikke), Erik Larsen (narren) og Søren Kjær (Andreas Blegnøb).

ne forestilling prydede i mange år kataloget fra "Dansk Teaterforlag" på Dyrehavevej, hvis indehaver, Aksel Andersen, var nær ven af min morbror og gift med "faster Eva", en søster til førnævnte Karl Bødker. Forestillingerne optog min morbror hele foråret og sommeren, og succesen bragte ham og KOTA stor anerkendelse. Senere spillede man "Det gamle Spil om Enhver", hvor både min mor, Anna-Lise Mulvad og min moster Rayna medvirkede. Bortset fra de store opførelser instruerede KOTA mindre stykker. Blandt andre "Bunbury", "Lysistrate" og "Antigone". Fru Margit Ørsleff, en fin skuespiller og bekendt fra ungdommen medvirkede i en del af disse stykker. KOTA var en væsentlig del af min morbrors liv gennem de år, hvor foreningen eksisterede. Jeg ved ikke, hvorfor foreningen gik ind, men det gjorde ham ondt, da det skete.

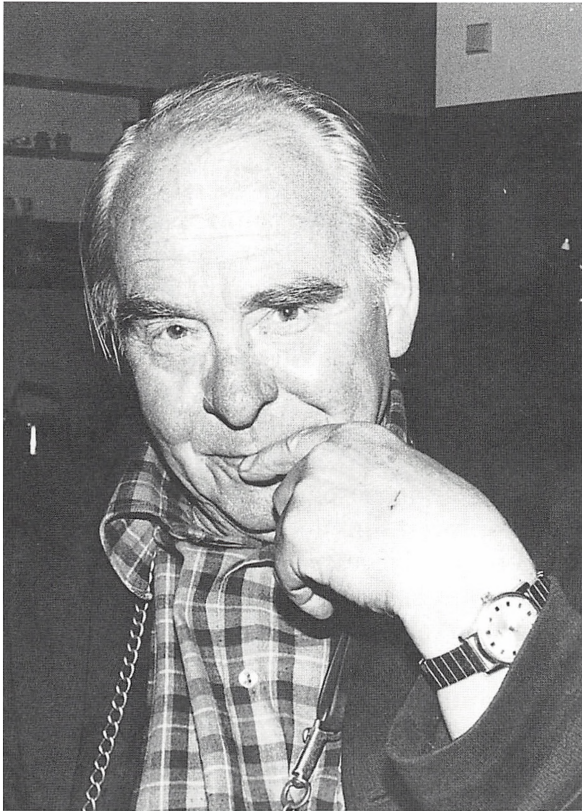
Senere flyttede jeg fra byen, og har ingen personlige erindringer om teaterlivet. De gamle scrapbøger fortæller om mangeartede opgaver ved byfester af forskellig art og i omegnens forsamlingshuse. Min morbror købte Teatergarderoben "Absalon" og blev stærkt engageret i driften af denne. Samtidig fik han aften- og natarbejde som scenemester på sommerteatret "Sans Souci" i Industriforeningens bygning i Jernbanegade. Omgangen med de mange udenlandske artister blev en berigelse. Duften af teater var som vitaminer for Søren Kjær. En dag hver sommer blev alle artisterne inviteret til hjemmet i Dons – og det kunne blive meget livlige eftermiddage. Et år var der krebsegilde på et par spandfulde krebs, som Georg Hübschmann fra Dons Mølle og jeg havde fanget i en mergelgrav. Det bulgarske

ægtepar Travelli og Ingrid var gennem adskillige år faste numre på plakaten, og de blev min morbrors personlige venner.

Selve scenearbejdet blev taget meget alvorligt. Det lusede og animerede, når artisterne roste ham og bl. a. sagde, at intetsteds i Europa var scenen så renvasket som i Kolding, og intetsteds gik det håndtrukne tæppe så elegant og gnidningsløst fra og for. En gang hver sommer kom jeg enten alene eller med mine forældre til forestillingen og spiste smørrebrød bagefter sammen med min morbror. Artisterne kom gerne til vort bord, hvad der naturligvis forhøjede aftenens værdi betydeligt for os.

Trods disse faste jobs, blev der tid til adskillige gæsteoptrædener ved revyer, kabareter og foreningsarrangementer. Ofte blev de gamle viser trukket frem: "Monsieur de Paris", "Så bli'r jeg, ser du, ser du.....", "Kasket-Karl-visen" og en række af Osvald Helmuths viser. Også min anden morbror, slagter Svend Kjær i Sønder Bjert, yndede, at optræde med disse viser. Det morede min morbror Svend, at han en gang blev præsenteret som bror til den kendte skuespiller Søren Kjær.

Det har været omtrent på denne tid, at Ejnar Phippenbring begyndte sit samarbejde med min morbror i "Kolding Smalfilmklub". Ejnar udkastede en række ideer til film, enten efter litterære forbilleder eller efter egen inspiration. Filmene blev drejet, hvor der kunne findes passende lokaliteter. En del af dem i hjemmet i Dons. I en af filmene medvirkede ovenomtalte Travelli. Filmene blev optaget af Jens Erik Kris, der var foreningens operatør. I 1964 fik "Natten" premiere, en film efter

Søren Kjær i Bogense-revuen 1980.

Friedrich Dürrenmath, hvor også Erik Larsen spillede med. I filmen "Huset i Skoven" spillede Søren Kjær alle syv roller og fik en glimrende anmeldelse. En anden filmoptagelse, der morede, var selskabet ASAs komiske film, der blev optaget på Kaalunds Sæbefabrikker. Fidusproduktet "Hi-Fi-Du-Sex" var en ingrediens, men jeg har glemt filmens navn. Til gengæld husker jeg, at der blev udbetalt et honorar til Søren Kjær på kr. 25 for hans medvirken.

I perioder fandt min morbror livet vanskeligt og undsagde sig medvirken i forestillinger. Men efter at have afhændet Teatergarderoben, tog han fat med friske kræfter. "Kolding Festspil" blev stiftet, senere som foreningen "Kolding Festspils Venner". Og som den ægte koldingenser, han var, greb de straks hans hjerte. I begyndelsen spillede man i Slotsgården og senere i Den Geografiske Have. Da Dronning Dorotheateatret i Zahmsgade blev etableret, varede det ikke længe, inden Søren Kjær var fast tilknyttet. Ganske vist var alderen begyndt at kunne ses på ham, men han spillede dog med dybt engagement biskoppen i Kaj Munks "Kærlighed" som sin sidste nye rolle i en alder af 79 år. Vanskelighederne ved at lære denne rolle havde dog været ham betydelige, og senere optrådte han kun som degn Ovesen i "Nøddebo Præstegård", hvilken rolle han gennemførte mere end 150 gange gennem årene.

Efter at du-formen havde vundet udbredelse, var han da for længst blevet kendt under sit familiekælenavn "Basse" af rigtig mange og vandt i sin alderdom mange nye venner på teatret. Det var formodentlig et af hans livs største oplevelser og triumfer, da han blev laurbærkranset og udnævnt til æresmedlem af "Kolding Festspils Venner". Laurbærkransen blev lidt afrakket med årene, men lå efter hans eget ønske på kisten ved begravelsen i februar i år.

Eltang-Vilstrup Kommunes sidste år

Af Jørgen Fønsskov

Allerede fra 1964, da økonomiinspektør Christian Christiansen, Koldingfjordskolen, afløste Knud Daugaard-Hansen som sognerådsformand, begyndte man i Eltang-Vilstrup Sogneråd at tale om vanskeligheden ved at klare de mange nye opgaver, der skulle løses.

Når drøftelserne faldt på byudviklingen i Strandhuse, kom bemærkningen: "Vi kan lige så godt blive sammenlagt med Kolding Kommune". Så kommunesammenlægningstanken var udbredt allerede på dette tidspunkt, men sognerådets positive holdning kom først officielt frem i den efterfølgende valgperiode. Først vil jeg dog nævne nogle af de andre områder, der beskæftigede sognerådet midt i 1960erne.

Skoleforholdene

Eltang Centralskole blev færdig, så alle børn fra Eltang og Sdr. Vilstrup kunne begynde på skolen efter sommerferien 1963. Året efter var gymnastikfløj og faglokaler klar, og skolen blev officielt indviet den 16. november 1964. Det blev en solid og fornuftigt indrettet skole. Arkitekt var Sigurd Madsen, der var en anerkendt skolearkitekt, der har bygget mange andre skoler i Vejle Amt.

I sommeren 1964 lukkede Nr. Bjert Skole, og alle børnene i Nr. Bjert kom til Strandhuse Skole.

I 1966 indgik sognerådet på Vejle Amts op-

fordring aftale med en gruppe fynske arkitekter samlet i et firma kaldet "Fynsplanen", der havde specialiseret sig i såkaldt rationelt skolebyggeri, om en ny skole i Strandhuse. Sognerådet stillede som betingelse, at arkitekt Bonnis, som man tidligere havde arbejdet sammen med, indgik i samarbejdet, og det var ham, der udarbejdede det skitseprojekt, der blev godkendt af sognerådet i 1966. Skolen skulle opføres, som en ensporet 7-klasses skole, men projekteres, så den kunne udvides til en tosporet skole, når behovet opstod. Skolens grund var desuden så stor, at der var taget hensyn til fremtidige udvidelser, eventuel realoverbygning og idrætsfaciliteter. Prisen blev anslået til 3 millioner, men det viste sig senere, at udgiften beløb sig til over 5 millioner. Projektet indarbejdedes i den omtalte "Fynsplan", fordi man regnede med derved at komme hurtigt i gang, så skolen kunne tages i brug efter sommerferien 1968, men byggetilladelsen blev stadig udskudt, og desuden havde sognerådet bekymringer over at skulle skaffe penge til byggeriet. Sognerådet havde sikret sig at kunne låne 500.000 kr. af Kolding Kommune, men det blev dog ikke nødvendigt. Alle disse kvaler fremskyndede tanken om kommunesammenlægning.

Nyt kommunekontor

Da Nr. Bjert Skole blev lukket, blev det beslut-

Sognerådslokalet i den tidligere Nr. Bjert Skole. Foto: N. Lisberg, 1966.

tet, at bygningen skulle indrettes til kommunekontor, når alle lærere var flyttet ud. Sognerådet havde længe overvejet at flytte kommunekontoret til Strandhuse-området, da størstedelen af kommunens borgere nu boede der, mens landdistrikterne blev affolkede.

Først i oktober 1965 flyttede den sidste lærer ud, så bygningen kunne indrettes til kommunekontor. Arkitekt Poul Mogensen udarbejdede

de tegningerne og vestfløjen – den tidligere lærerbolig blev indrettet til os. I midterfløjen blev indrettet sognerådslokale, et stort rummeligt lokale og forrest i østfløjen et stort ekspeditionslokale med tilstødende arkivrum og kontor til sognerådsformanden. Bagest blev indrettet kontor til bygningsinspektøren. Rådgivende ingeniør Evald Møller Nielsen var i maj 1964 blevet ansat som bygningsinspektør på honorarbasis, da der med bygningslovgivningen stilledes krav til viden om bygningsmæssige forhold – og større byggerier både i Strandhuse og Nr. Bjert var på tegnebrættet. Der var også lokaler ovenpå, som sjældent blev brugt, men de var en stor fordel i ligningstiden med indkaldelser af skatteydere til forhandling med sognerådet.

Bebyggelsesplan for Strandhuse-området
Efter tre års forløb kunne arkitekt Poul Mogensen forelægge en bebyggelsesplan i december 1965, og den blev offentliggjort lige før jul.

Der blev fra alle sider udtalt megen anerkendelse for sognerådets initiativ, og pressen skrev rosende om arkitektens enestående projekt. Projektet indeholdt samtidig beskrivelse af spildevandsproblemet, som skulle løses med tilslutning til Kolding Kommunes rensningsanlæg, hvad der var en vigtig og fornuftig beslutning.

Det har siden vist sig, at planen var så god, at der kun er sket meget få ændringer af den oprindelige plan. Området er nu udbygget, og der er endda inddraget yderligere arealer.

Kort før jul flyttede vi så til Nr. Bjert. Hvor vi i

Ekspeditionslokalet i det nye kommunekontor. Til venstre sognerådsformand Chr. Christiansen.

Eltang havde haft meget kontakt med naboer og befolkningen i det hele taget, var Nr. Bjert mere et bysamfund og havde dermed en anden mentalitet, hvor der ikke var et nabo-fællesskab på samme måde. Nr. Bjert var jo heller ikke fremmed for os, da vi kendte de handlende og håndværkerne, så det betød mindre.

Der havde gennem adskillige år været en af-

tale med Kolding Kommune om en sundhedsplejerskeordning for Strandhuse-området, men ikke den øvrige del af kommunen. Vejle Amt tilbød kommunen en ordning, der tilgodeså hele kommunen, og denne etableredes fra 1. oktober 1965, hvorved Kolding-aftalen ophørte. En kreds af borgere havde også rejst spørgsmålet om en børnehave i kommunen, men sognerådet mente ikke, der var et umiddelbart behov.

De Gamles Hjem

Bestyrerinden på hjemmet, Sigrid Jensen, meddelte i begyndelsen af 1966, at hun ønskede at fratræde sin stilling til 1. maj. Hun var nu 62 år og syntes det var for strengt for hende. Det blev sværere at få medhjælpere. Hun havde gennem flere år haft de samme medhjælpere, men nu måtte hun ofte skifte. Frk. Jensen havde bestyret hjemmet næsten fra dets start i 1940'erne og havde ydet en stor indsats for hjemmets ve og vel. Når en beboer var alvorlig syg, lagde frk. Jensen sig på en madras uden for døren, så hun var til hjælp, hvis der blev behov, og når en beboer var døende, sad hun hos den pågældende, til døden indtrådte.

Sognerådet ansatte derefter Kirsten og Viggo Juhl som bestyrerpar på De Gamles Hjem. Personalet blev nu organiseret, så der blev udarbejdet arbejdsplaner efter gældende arbejdstidsregler, ligesom der blev indført nattevagt, der kunne tilse beboerne i aften- og nat-tetimerne.

Sognerådsvalget marts 1966

Inden opstillingsmøderne havde fire sognerådsmedlemmer besluttet ikke at lade sig genopstille, nemlig arbejdsmand Emil Svendsen, Eltang, gårdejer Knud Daugaard-Hansen, Nr. Stenderup, gårdejer Eli Corydon-Petersen, Sdr. Vilstrup og fabrikant Bent Georg Jensen, Strandhuse.

De sædvanlige lokallister og socialdemokratiet opstillede, men en kreds af erhvervsfolk ønskede indflydelse på sognerådsarbejdet og dannede Strandhuse Erhvervsliste med direk-

tør Ole Hartmann Berg som spidskandidat. Socialdemokratiet mistede et mandat til den nye erhvervsliste. Den gamle Strandhuseliste beholdt sine tre mandater, og sognerådet konstituerede sig med Chr. Christiansen fra Strandhuselisten som formand og gårdejer Hans Henrik Krab fra Eltang/Lilballe-lokallisten som næstformand. De øvrige valgte blev:

Kedelpasser Vilhelm Lauridsen, Strandhuselisten, lærer Svend V. Møller, Strandhuselisten, direktør Ole Hartmann Berg, Strandhuse Erhvervsliste, murer Thorvald Fevre, Socialdemokratiet, fru Karen Jakobsen, Eltang/Lilballe lokalliste, gårdejer Peter Laurids Juul, Sdr. Vilstrup lokalliste, og gårdejer Niels Beck, Nr. Bjert lokalliste.

Kommunesammenlægningsforhandlinger

Ændringer i kommunestrukturen var aktuelle i de store købstæder, fordi byerne voksede ud over kommunegrænserne, desuden ville folk gerne bo i landlige omgivelser, hvor man desuden slap billigere i skat. Kolding Kommune nedsatte et teknikerudvalg for at udarbejde en betænkning om en sammenlægning med omegnskommunerne. Betænkningen omfattede kommunerne Dalby, Vonsild, Seest, Harte-Bramdrup og Eltang-Vilstrup. Man var dog åben for, at Sdr. Vilstrup Sogn måske ikke ville indgå i sammenlægningen, ligesom Sdr. Bjert og Sdr. Stenderup kommuner blev holdt udenfor af hensyn til en eventuel dannelse af en kommune bestående af de otte sogne. Betænkningen blev forelagt sognerådsformændene ved et møde den 22. april 1965,

men den fik en ret kølig modtagelse. Den generelle holdning var, at man ville afvente Kommunallovskommissionens udspil, men at der ikke var nogen, der ønskede sammenlægningen. En lovmæssig gennemførelse måtte man selvfølgelig bøjse sig for. Christian Chistiansen udtalte i denne sammenhæng, at en sådan sammenlægning tidligst kunne blive i 1974 eller 1978, og sognerådet ville da fastholde, at Sdr. Vilstrup Sogn skulle følge den øvrige del af Eltang-Vilstrup Sognekommune til Kolding – en holdning, der i overvejende grad også var befolkningens ønske.

I efteråret 1965 blev der afholdt orienterende møde med amtets embedsmænd, der – som det senere skulle vise sig – havde andre ideer.

I juni 1966 indkaldte borgmester Peter Ravn forstadskommunerne til forhandling om nedsættelse af en arbejdsgruppe, der skulle planlægge byudviklingen for Stor-Kolding for at sikre en fornuftig udvikling, og at denne blev koordineret. Uanset sognerådernes holdning til eventuel kommunesammenlægning, kunne alle se, at det var en god beslutning.

I efteråret 1966 havde repræsentanter for en del sognekommuner indbudt repræsentanter for samtlige sognekommuner i Trekantområdet med det formål at drøfte muligheden for at danne en "Trekantkommune" indbefattet de tre købstæder. Der var blandt sognekommunerne et stort flertal for denne tanke, og købstædernes borgmestre udtalte sig ikke afvisende, men Peter Ravn tilkendegav, at disse overvejelser ikke måtte forhindre købstæderne i at få afklaret deres problemer i forhold til forstadskommunerne, som det var

hensigten i Kommunalreformkommissionens forslag.

Et flertal af Eltang-Vilstrup sogneråd var positivt indstillet overfor tanken om en "Trekantkommune", der også fik stor opbakning fra Vejle Amts Sognerådsforening og amtets embedsmænd, bl.a. amtmænd Wamberg og amtsrevisor Lønvig.

En væsentlig forhøjelse af budgettet for 1967/68 i foråret 1967, hvoraf alene 500.000 kr. til henlæggelse til skolebyggeriet, fik nok sognerådet til at interessere sig for kommunesammenlægningen med Kolding Kommune. I hvert fald indledte man forhandlinger, "uformelle drøftelser", som det hed, hvor sognerådet tilkendegav, at såfremt der ved disse forhandlinger viste sig fordele ved en kommunesammenlægning, ville de gå ind for sammenlægning på frivillig basis inden 1970. Sognerådet havde nedsat et tre-mandsudvalg bestående af Christian Christiansen, Ole Hartmann Berg og Hans Henrik Krab til at føre forhandlingerne med Kolding Byråd. Sognerådet indledte samtidig forhandlinger med Vejle Amt, der jo i sidste instans skulle godkende sammenlægningen. I forhold til amtet var der nemlig også et økonomisk problem, idet amtet måtte sikre sig at få dækket de tab, som en sammenlægning ville betyde. Kolding Kommune tilbød at holde amtet skadesløs for de indtægtstab, som amtet måtte have ved en sammenlægning før 1970, hvad der også blev resultatet ved de endelige forhandlinger i 1968.

I december 1967 var forhandlingerne nået så vidt, at Kolding og Eltang-Vilstrup kommuner anmodede Vejle Amt om at godkende en

Sognerådet i Eltang-Vilstrup Kommune fotograferet i 1969. Fra venstre Svend Møller, Jørgen Fønsskov, Niels Beck, Thorvald Fevre, Ole Hartmann-Berg, Vilh. Lauridsen, Hans Henrik Krab, Peter Laurids Juhl, Karen Jakobsen og Chr. Christiansen.

sammenlægning fra 1. april 1969. To repræsentanter fra sognerådet ville blive medlemmer af Kolding Byråd indtil kommunevalget i 1970. Sognerådet havde ved alle forhandlingerne pointeret, at skulle der ske kommunesammenlægning – enten frivilligt eller ved lov – ville man stå fast ved, at det så skulle gælde hele kommunen – altså at de forskellige for-

slag om at udelukke Sdr. Vilstrup eller en del af Eltang sogn ikke ville kunne accepteres.

I foråret 1968 havde sognerådet forhandlinger med både Vejle Amt og Kommunalreformkommissionen, og sognerådets konklusion var fortsat: Én samlet kommune til Kolding Kommune! Vejle Amtsråd havde stadig en interesse i at få dannet en midterkommu-

ne i Trekantsområdet og fastholdt derfor deres holdning om, at en del af kommunen skulle indgå i en sådan kommune. I sommeren 1968 modtog sognerådet en skrivelse fra Kommunalreformkommissionen med meddelelse om, at kommissionen havde indstillet en deling af kommunen, såfremt midterkommunen blev dannet. Sognerådet var skuffet over denne holdning, der efter deres opfattelse kun var begrundet i, at den påtænkte landkommune i Trekantområdet kunne få en afrundet form, hvad man tilkendegav i en skrap skrivelse fra august 1968, hvor man ligeledes påpegede, at man stod uforstående over for amtsrådets holdning.

Det var kommunalpolitikernes opfattelse, at godkendelse af sammenlægning med Kolding pr. 1. april 1969 nok skulle blive realiseret, så i efteråret blev der på administrativt plan arbejdet ihærdigt med sagen.

Jeg deltog i en række møder med Kolding Kommunes administrative ledere for at få klarlagt alle forhold. Det var meget konstruktive møder, hvor jeg fik en fin behandling. De fleste forhandlinger havde jeg med kæmner Henriksen og hans nærmeste medarbejder Adolf Knudsen, og forhandlinger om de sociale forhold havde jeg med socialinspektør Andreas Sørensen, der var meget venlig og imødekommende. Han indviede mig i sine tanker for Socialforvaltningens opbygning efter den kommende kommunesammenlægning. Det havde nok indflydelse på mit senere ønske om Socialforvaltningen som min kommende arbejdsplads. Med hensyn til skatteforholdene havde jeg samarbejde med daværende souschef Charles Frederiksen (senere skat-

teinspektør), men skoleforholdene tog skoleinspektør Axel Jakobsen sig af.

Omkring oktober forelå Indenrigsministeriets afgørelse af Kommunalreformkommissionens indstilling – så nu var det sikkert, at Eltang-Vilstrup og Kolding kommuner skulle sammenlægges pr. 1.4.1969 – men stadig med mulighed for, at den nordlige del af kommunen kunne indgå i en Trekantkommune.

Den 28. oktober nedsatte sognerådet det endelige forhandlingsudvalg bestående af Christian Christiansen, Hans Henrik Krab, Ole Hartmann Berg, Vilhelm Lauridsen og Niels Beck. Sognerådet vedtog samtidigt, at Christian Christiansen og Hans Henrik Krab skulle tiltræde Kolding Byråd den 1. april 1969, og at Peter Laurids Juul og Vilhelm Lauridsen skulle tiltræde Ligningskommissionen i Kolding.

Afslutningen på kommunens historie

Jeg havde ikke troet, at kommunesammenlægningen blev før den 1. april 1970, da jeg ikke kunne forestille mig, at Indenrigsministeriet ville godkende en sammenlægning, der senere eventuelt skulle ændres. Men sådan gik det altså! Jeg fik nu en travl tid med de endelige administrative forhandlinger. I december 1968 var en sammenlægningsoverenskomst forhandlet på plads og godkendt både af by- og sogneråd.

Ved sognerådets sidste møde den 11. marts 1969 kunne sognerådsformanden oplyse, at Kolding Byråd i brev af 12. februar havde meddelt, at byrådet ved de fremtidige sammenlægningssforhandlinger ville stå fast ved, at der ikke blev udskilt nogen del af Eltang-

Borgmester Peter Ravn underskriver kommunesammenlægningsoverenskomsten den 28. januar 1969. Sognerådsformand Chr. Christiansen, Eltang-Vilstrup Kommune er nr. tre fra højre.

Vilstrup Kommune. Så kunne der ikke gøres mere! Med så klar en holdning blev der ikke i 1970 forsøgt at ændre herved.

Ved afslutningen på Eltang-Vilstrup Kommunes historie den 31. marts havde Kolding Byråd inviteret sognerådet og mig til den årlige sammenkomst for at markere det regnskabsmæssige årsskifte pr. 1.4.1969. I denne sammenkomst deltog samtlige byrådsmedlemmer, ligningskommissionen og alle kom-

munale ledende embedsmænd. Sammenkomsten foregik i Håndværker- og Industriforeningen, hvor der var dækket et stort bord i hesteskoform. Ved hovedbordet sad borgmesteren med Chr. Christiansen ved sin højre side og formanden for ligningskommissionen ved sin venstre side. Jeg havde plads ved siden af ligningskommissionens formand, og jeg blev siden gjort opmærksom på, at det var faldet mange for brystet, at jeg havde fået så for-

nem en placering. Sagen var imidlertid, at alle på nær de tre nævnte, trak sedler, hvoraf det fremgik, hvor man skulle sidde – jeg trak nr. 2 – så man kunne have sparet sig forargelsen over min placering.

Den 1. april 1969 om morgenen mødte sognerådsformanden, borgmester Ravn, kæmner Henriksen, revisor, og repræsentanter for amtsrevisionen og købstadsrevisionen for at foretage kasseoverdragelse. Som det fremgik af pressebillederne fik borgmester Ravn overdraget kassen – men journalisten havde opdaget, at kassen var tom! For nemheds skyld havde jeg efter aftale betalt regninger på posthuset med de sidste rede penge.

Det var en mærkelig fornemmelse at lukke kommunekontoret ved middagstid. De to ansatte gav jeg fri – det havde været en streng dag for os alle tre! Jeg skulle nu foretage regnskabsafslutninger og alle afleveringsforretninger ved de forskellige forvaltninger, og efter tre ugers sommerferie begyndte jeg den 22. juli 1969 mit arbejde på socialforvaltningen i Kolding. En epoke var slut! Den var blevet kortere, end jeg havde forestillet mig, da jeg blev ansat som kæmner i 1961. Det har været en meget rig tid – med mange udfordringer, og jeg har mødt mennesker, der med deres viden og erfaring har lært mig meget.

Møller H. Merrild og Merrild Kaffe

Af N. E. Thrane

Starten på det, som i dag er med til at "sætte smag på hele din dag", var uhyre beskedent. Det var en idé, der blev plantet på rette tid og sted med indbygget vokseværk takket være midtjysk initiativ og stædighed parret med en stor arbejdsindsats. Uden held og sidenhen også en loyal og dygtig medarbejderstab, som aldrig var bange for at spytte i næverne, hvis det kneb, var det heller ikke gået.

Historien om virksomhedens vækst fra den første, interimistisk indrettede butik i fire falddefærdige garager i Skolegade i Esbjerg til den teknologisk opbyggede og fuldt moderne drevne fabrik på Lærkevej i Kolding, baseret på et omfattende engrosled og et fintmasket net af jyske og fynske detailbutikker, er tillige historien om Møller Høflod Merrild, der flyttede til Kolding den 7. maj 1956.

To dage forinden var Møller H. Merrild blevet gift og ægteparret lagde al deres energi i at få gang i kolonialbutikken på Enevold Sørensens Vej 18, en forholdsvis ny butik, som var kørt ned af de to foregående indehavere. Der var tale om en decideret kvarterforretning, noget forskellig fra de butikker, Møller H. Merrild tidligere havde drevet.

Møller Merrild, der i dag er 67 år og stadig aktiv erhvervsmand, blev født i Vildbjerg Sogn ved Herning den 7. august 1930. Efter landsbyskolens 7. klasse kom han i lære i en mindre kolonialforretning, som foruden kolonialva-

rer også handlede med isenkram. Et år efter udstået læretid, kom han til Silkeborg som kolonialkommis, og et års tid senere flyttede han til Stjernholms Kolonial i Vejle.

Efter et par år i Vejle blev han tilbudt at blive kompagnon med en ældre købmand i Horsens. Da Merrild på det tidspunkt kun var 20 år, måtte hans far – på grund af myndighedskravet om 21 år – skrive under på næringsbrevet. Startkapitalen var 10.000 kr. De 2.000 lånte han af faderen, resten havde han erhvervet ved forskellige småhandler lige fra kaniner til motorcykler. Ved kompagniskabets indgå-

Forretningen på Enevold Sørensens Vej, hvor Møller H. Merrild i 1956 startede sin Kolding-karriere.

else var butiksomsætningen på Borgmestervej 49 i det, der nu kom til at hedde “Petersen & Merrill”, ca. 170.000 kr. Godt fire år senere ved partnerskabets ophævelse, var den vokset til lige ved en halv million kroner.

Ved starten på Enevold Sørensens Vej i Kolding i 1956 var den oprindelige driftskapital på de 8.000 kr. vokset til 45.000 kr., hvortil kom en del indbo og en betalt bil.

At det gik rigtig godt med forretningen i Kolding tilskriver Møller H. Merrild, at han var den første kolonialhandler her i byen, som udsendte løbesedler og virkelig lagde an på slagtilbud. Hele vognladninger æbler fra Fyn blev udbudt, og forretningen kunne til enhver tid præsentere et stort udvalg af frisk frugt og grønt. Og det faldt i kundernes smag. På de første to måneder omsatte han for lige så meget, som den tidligere indehaver havde omsat på et helt år. Det første halve år runde omsætningen 250.000 kr. mod den hidtidige årsomsætning på 140.000 kr.

Efter ti år, da butikken blev solgt, kunne han notere omsætningsrekord blandt byens selvstændige købmænd. På kun 62 m² omsattes kolonialvarer for et samlet beløb af 1,3 mio. kr.

Merrild 103 til engrospris

Firmaet “Merrild Kaffe” startede så småt allerede i 1962, idet Møller H. Merrild samtidig med driften af kolonialforretningen i Kolding erhvervede en mindre butik i Middelfart. Den indrettedes efter den tids ideer om en eksklusiv forretning til en kaffe-specialforretning suppleret med tilbehør og specialiteter i the

og kakao. Det var den eneste deciderede kaffeforretning indtil 1964, da Møller H. Merrild sikrede sig de fire faldefærdige garager i Esbjerg under navnet Merrilds Kaffelager for en 15 års periode og en månedlig leje à 200 kr.

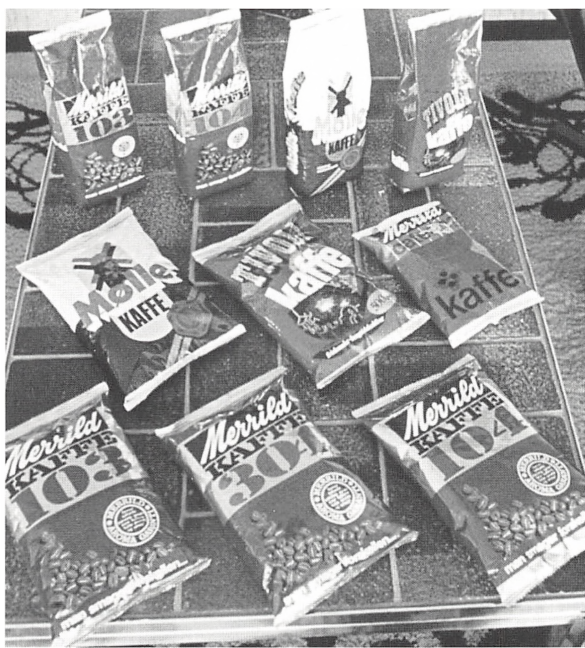
I Skolegade i Esbjerg indrettede Merrild sig helt på egen hånd og efter eget hoved. Stilen var “det grove”; – pudsede vægge og cementgulv overstrøet med savsmuld. Podier i rå brædder blev stillet op rundt om i lokalet, og på disse blev der anbragt kaffe i sække og the i originale kasser. Store kaffemøller, som dækkede en hel væg, formalede kaffen, alt imens kunderne stående ved runde borde kunne nyde en kop gratis kaffe med småkager til. Og til børnene var der kakao.

Det var en hidtil ukendt service, men den blev overmåde godt modtaget.

Møller H. Merrild fortæller:

– Og så blev der ellers kørt meget hårdt på med annoncer. Idéen var at sælge kaffe til private til engrospriser. Ud fra mit branchekendskab fandt jeg det helt urimeligt med en avance på en dagligvare på 60-70 pct. i købmandsleddet. Urimeligt, fordi købmanden ingen risiko havde i forhold til at sælge grøntsager eller andre let fordærlige varer. Altså sænkede jeg priserne, og samtidig indgik det i filosofien, at forbrugerne skulle have en vare af en væsentlig højere kvalitet, end de var vant til. For at differentiere kaffen valgte jeg numre på blandingerne fra 101 til 108, alt efter blanding og ristning. Nr. 103 blev den absolut mest solgte kaffe.

I kaffebranchen brugte man dengang normalt kun navne som Java, Mocca m.m., men for mig at se var de kun med til at forvirre for-

Kaffeposerne var let kendelige i deres røde farve, og de blev ekstra populære, da de formedes, så de kunne "stå op".

brugerne. Samtidig valgtes en rød farve til poserne. Den var meget iøjnefaldende, og næsten ingen andre anvendte denne posefarve. I dag bruger de fleste kendte kaffemærker næppe helt tilfældigt den røde farve på emballagen. Samtidig blev kaffeposen formet som en almindelig gammeldags firkantet pose, så den kunne stå op i modsætning til de dengang almindelige "strømpeposer". Udsalgsprisen lå 25 pct. under det normale, og jeg tør nok sige, at det blev en bragende succes med "kvalitetskaffe til engrospriser". Allerede om fredagen i den uge, vi var startet, måtte vi melde alt udsolgt og ved opslag for-

tælle kunderne, at vi først var leveringsdygtige igen fra mandag.

Efter fyraften og i weekenderne stod Møller H. Merrild selv og ristede kaffen i fyrrummet under kolonialforretningen på Enevold Sørensens Vej. Til formålet havde han formodelst 2.200 kr. købt en mindre ristemaskine i Grenå, og når bønderne var gjort klar til salg, gik turen til Esbjerg.

Møller H. Merrild fortæller, at han egentlig fik en nem start. Alle kolleger i branchen rystede på hovedet, og var overbeviste om, at det aldrig ville gå, så konkurrencemæssigt lod de ham i fred. Men kaffeforretningen i Esbjerg blomstrede og trak kunder langvejs fra, og for at holde trit med efterspørgslen blev der åbnet endnu en kaffeforretning i den anden ende af Esbjerg. Siden fulgte forretninger i Herning, Holstebro, Ikast og flere andre steder.

Flere kaffeforretninger

I 1966 måtte Merrild erkende, at nok var han købmand, men han var dog først og fremmest kaffemand. Han solgte købmandsforretningen på Enevold Sørensens Vej og beskæftigede sig herefter udelukkende med kaffe, fordi det interesserede ham mest. Allerede i Horsens havde han eksperimenteret med kaffe, og han havde også været på flere rejser til Columbia og Brasilien. Bl.a. havde han været i Brasilien i 1975, hvor der netop havde været en længere frostperiode. Kaffeplanterne var totalt svedet af som ved en brand, og misvæksten bevirkede de næste par år store prisstigninger.

Ingen var i tvivl om, hvor Merrild havde sine kaffebutikker. Facaden ligefrem trak kunderne til. Midt i 1970'erne var det blevet til 25 specialforretninger, heraf de 23 i Jylland.

I de følgende år skød stadig nye kaffebutikker op, og i løbet af ganske få år frem til 1972 var der ialt 25. Det var særligt i det midtjyske og ved Vestkysten, der havde kundernes store bevågenhed. Kunderne var så mange, at der blev indført nummersystem, og i butikken i Holstebro stod ikke færre end 10 damer dag efter dag og vejede kaffe af. Medens jeg en dag, fortæller Møller H. Merrild, stod og ventede i butikken, blev jeg prikket på skulderen af en mandlig kunde, som bemærkede: – “Det var dog fantastisk dette her. Hvem mon dog ejer den guldgrube”?

Kaffen trak mest, men også thesalget var eksplosivt. 34 forskellige blandinger blev udbudt, og som det gjaldt for kaffen, benyttede Møller Merrild sig også af at rejse ud og knyt-

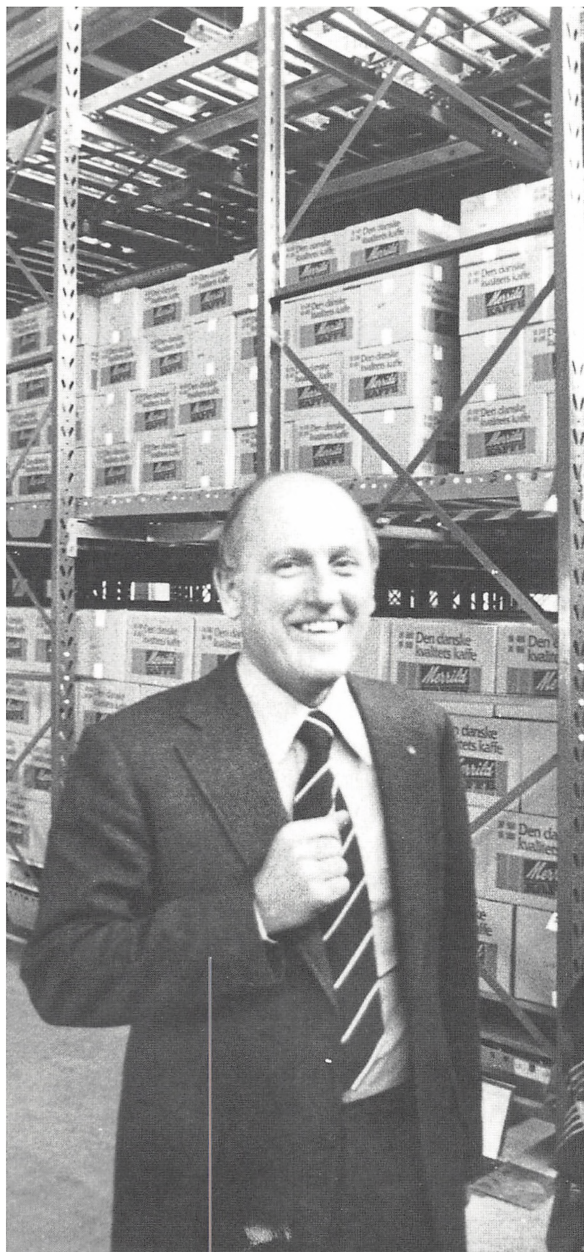
te de nødvendige kontakter i thelandene, så han til enhver tid var i stand til at levere kvalitetsvare til specialpris.

Fabrikken på Lærkevej

Samtidig med salget af købmandsforretningen flyttede Møller H. Merrild ind i Burcharths gamle farve- og lakfabrik i Vestergade. Her indrettedes lager, distribution og administration.

Da forholdene efter tre år blev for trange, flyttedes virksomheden i 1969 til et 800 m² stort nybyggeri på en hjørnegrund ved Lærkevej.

– Efter vores behov dengang, var det alt for stort, siger Møller Merrild. Jeg fik kaffen ristet på forskellige mindre risterier, bl.a. Dansk Kafferisteri i Munkegade, og reelt set var Merrild Kaffe på det tidspunkt kun et handelsfirma. Faktisk byggede jeg på Lærkevej med det for øje, at jeg om ikke andet kunne udleje en del af lokalerne til campingvogne, som dengang var meget oppe i tiden. Det blev nu ikke nødvendigt. Tværtimod. Allerede sidst på året fik vi monteret vort første automatiske ristianlæg, der dengang var blandt de mest avancerede i Nordeuropa. Og nu begyndte det rigtigt at gå stærkt. Omsætningen steg enormt, og det kom hurtigt til at knibe med pladsen. I 1973 blev virksomheden derfor udvidet til det fire-dobbelte – 2.400 m². Men Merrild Kaffe var nu blevet så populær, at det snart igen blev påkrævet at foretage dels en udbygning af teknikken, dels en udvidelse af lokalerne. I 1974 erhvervede Møller H. Merrild nabogrunden, Bollerups Planteskole på 2.000 m², hvor der

blev opført en 1000 m² stor lagerbygning. Sidenhen blev der købt yderligere jord til på H. C. Ørstedsvvej, og i 1976, da Møller Merrild kunne fejre 25-års jubilæum som selvstændig, var det samlede areal under tag nu bragt op på mere end $\frac{3}{4}$ tønde land. Ved jubilæet kunne Møller H. Merrild glæde sig over, at der hver dag året igennem blev drukket omkring 2 mill. kopper Merrild Kaffe.

Allerede året forinden var kaffefirmaet vokset til at være landets tredje største med en omsætning på over 100 mio. kr. Inkl. de 25 kaffespecialforretninger, hvoraf de 23 befandt sig i Jylland, var den samlede medarbejderstab i 1976 på ca. 250.

3000 forhandlere og catering

Fra starten lå det fast, at der ikke skulle foretages engrossalg, men i 1968 begyndte en brancheglidning i detailhandelen, således forstået, at eksempelvis bagerbranchen, som hidtil iflg. næringsloven ikke havde måttet forhandle andre end deres egne produkter, nu måtte begynde at interessere sig for bl.a. kaffe. – Der kom, fortæller Møller H. Merrild, henvendelse fra bagere i bl.a. Herning og Esbjerg med anmodning om at måtte forhandle vores kaffe. I starten sagde vi nej. Vi havde jo kunderne i vores egne detailforretninger, men siden gik vi med til at oprette et forhandlernet uden om vore egne detailbutikker, og et par år senere endte det med, at vi måtte begynde at distribuere kaffen med salgsvogne, og hertil blev indkøbt otte meget flotte og præsentable salgsvogne. Sælgerne lavede udstillinger for forhandlerne med skilte og blikfang, og herefter “kørte” vi nu en ren engrosline og en

Fabrikken på Lærkevej. På modsatte side ses råvarelageret.

ren detaillinie. Selv om vi nu også indførte betaling fra besøg til besøg som noget helt nyt, var der tale om et stadigt stigende salg til bagerforretningerne, idet kaffe og brød jo hænger naturligt sammen.

Engroslinien på bagerisektoren fik siden tilslutning af en koloniallinie baseret på supermarkeder. Købmændene kunne på deres markedsandele se, at Merrild Kaffe blev solgt fra bagerne, og de henvendte sig og bad om også at blive forhandlere. De opnåede en mindre avance, men blev til gengæld støttet med reklamefremstød. I 1975 kunne Merrild Kaffe notere omkring 3.000 forhandlere spredt over hele landet. Heraf tegnede bagersektoren sig for det største antal.

Det store salg hos bagere og supermarkeder

gjorde, at disse forretninger blev konkurrenter til de oprindelige kaffeforretninger, og derfor blev det besluttet at nedlægge dem. Det skete over en periode sidst i 1970'erne.

Cateringsalget i Merrild Kaffe startede oprindeligt i 70'erne med det, man i firmaet betegnede som "storsalg", og på den måde, at sælgerne – to for Jylland/Fyn og senere to i København og omegn – besøgte hoteller, storkøkkener og kantiner. Det var i begyndelsen meget svært at komme ind på dette marked, men det lykkedes med tiden, og det blev til en separat afdeling i firmaet.

Kvalitetskaffe

Den oprindelige prispolitik med kvalitet til lavpris fastholdt firmaet gennem de mange år,

Merrilds salgsvogne livede op i gadebilledet.

bl.a. ved selv at blive importør. Herved kunne den tidligere mellemandlavance konverteres til forhandlerne, således at kunderne fortsat blev sparet for fordyrende mellemlid.

Møller H. Merrild fortæller, at det længe var svært at få forbrugerne til virkelig at forstå, at man arbejdede med en så høj kaffekvalitet, som man gav udtryk for, men det blev klart for

enhver, da man gik over til at benytte oplysningerne hos Danmarks Statistik, for her kunne man aflæse, hvad der samlet importeredes til landet af de forskellige kaffesorter. Det viste sig, at Merrild Kaffe stod for ca. 26 pct. af importen af de bedste kvaliteter, medens gennemsnittet for landet som helhed lå på under det halve. Samtidig kunne vi aflæse, at "robu-

staen”, den dårligste kaffekvalitet, som vi overhovedet ikke anvendte, i gennemsnit blev brugt for 13 pct.s vedkommende af vore konkurrenter. De gode blandinger betød også, at der skulle bruges færre skefulde til en god kande Merrild Kaffe.

– Det har, understreger Møller H. Merrild, været væsentligt for os, at vi har kunnet holde kvaliteten. Det har simpelthen været sjælen i firmaet, og jeg tror, at en af årsagerne til, at vi har kunnet ekspandere så kraftigt, som tilfældet har været, er den, at vi til enhver tid har kunnet håndhæve kvaliteten. En anden er, at ingenting startes, uden at der ligger meget arbejde bag, og jeg har haft den glæde, at have gode medarbejdere, som aldrig har været bange for at gøre en ekstra indsats.

Konkurrenter på kaffemarkedet

Fabrikken på Lærkevej, som forestod den samlede kaffeproduktion, havde fra råkaffens indgang over ristningsprocessen til pakningen i aromatætte aluposer, en produktionskapacitet på 3 tons i timen. Ud over de kendte Merrild Kaffe blandinger produceredes og solgtes også under mærkerne Møllekaffe og Tivolikaffe. De blev medtaget som konkurrencemærker og var af billigere kvalitet end Merrild Kaffe.

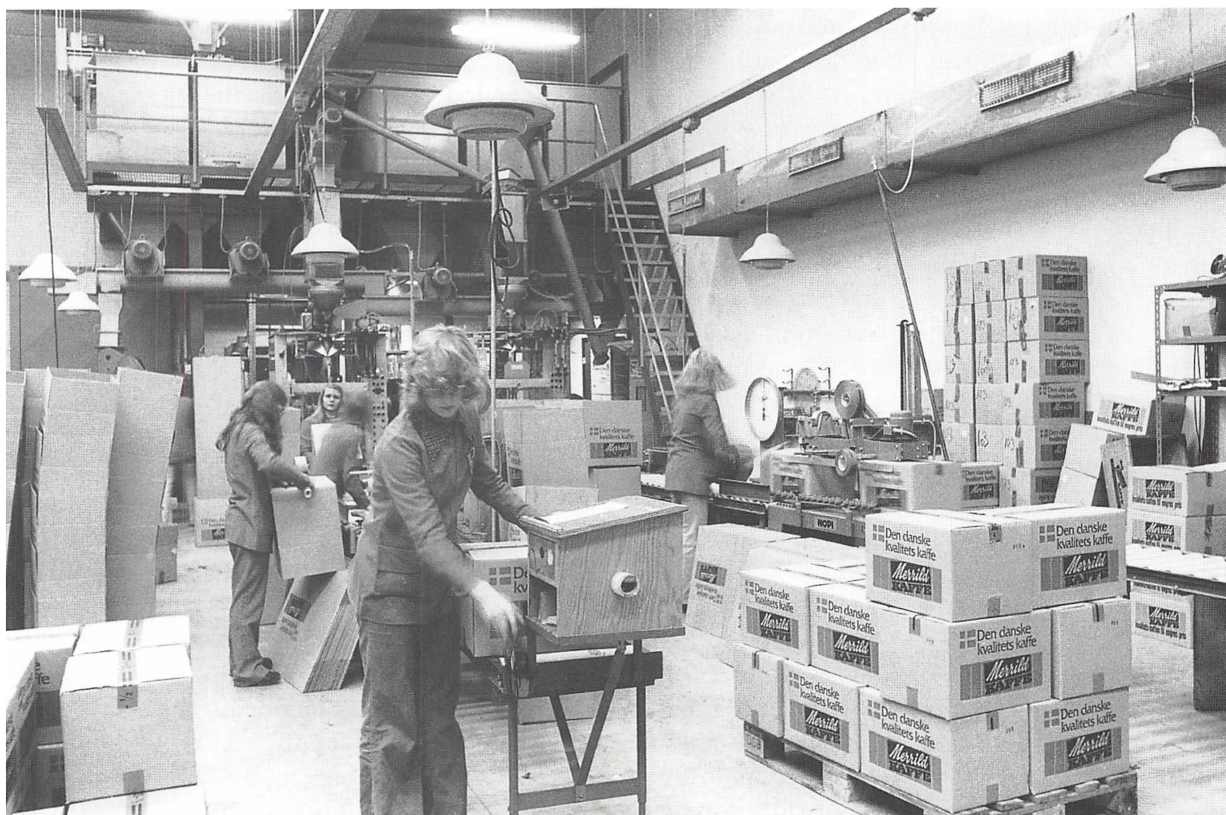
Specielt i 1975 var der krig på kaffemarkedet. Den tyske Jacobs Café ville ind på det danske marked, og havde bl.a. købt en konkurrent De forenede Kaffekompanier, som solgte under navnet Ali Kaffe. En anden stor udenlandsk udbyder var Gevalia, men Merrild Kaffe stod konkurrencen igennem, og

kunne år for år vise betydelig omsætningsfremgang.

Hovedparten af kaffen eller de ca. 65 pct. blev hjemtaget fra Brasilien. Henved 22 pct. kom fra Columbia og resten bl.a. fra Costa Rica, Venezuela, Guatemala og Angola. Kaffen ankom til Danmark med skib, og blev oplagret i Århus, hvor der til enhver tid lå en reserve svarende til en hel skibsladning. Fire gange om ugen blev kaffen hentet hjem til Kolding. Den blev “sækket af” i en rensemaskine, og gik derfra til siloanlægget, som kunne rumme 81 tons. Fra siloerne blev kaffen i den ønskede blanding trukket over til de fuldautomatiserede og hulkortstyrede ristemaskiner. Her opholdt bønnen sig i ca. 9 minutter under ca. 220 graders varme, inden de atter automatisk blev lukket ud i et kølesold, hvor der skete en hurtig og effektiv nedkøling. Derfra gik bønnen så via luftstrømme videre til andre siloer eller til pakkeriet, hvor kaffen blev formalet i store vandkølede kværne, og derfra videre til de fuldautomatiske pakkemaskiner med en kapacitet på 500 pakker i minuttet.

Salg til det hollandske Douwe Egberts

Møller H. Merrild afhændede i 1979 Merrild Kaffe. – Forlængst havde jeg, fortæller han, besluttet, at jeg ville pensionere mig selv som 50-årig, så da det tyske Jacobs Café og Douwe Egberts i Holland henvendte sig for at købe Merrild Kaffe, besluttede jeg efter lange forhandlinger at sælge til Douwe Egberts, som var Europas største kaffefirma. Ingen af de danske kaffefirmaer magtede på dette tidspunkt at overtage Merrild Kaffe. – Jeg vil godt

Et kikk ind i pakkeriet, hvor de fuldautomatiske kaffemaskiner havde en kapacitet på 500 pakker i minuttet.

i dag indrømme, at det var en meget følelsesladet beslutning at skulle sælge sit livsværk og sige farvel til firmaet og alle de loyale medarbejdere, som havde været med til at arbejde Merrild Kaffe op til et af de største i Danmark med en omsætning i nærheden af en kvart milliard kr. I salgsaftalen indgik, at jeg de følgende halvandet år fortsatte som firmaets administrerende direktør.

Note

Møller H. Merrild bor i dag privat på "Jagtgården" i Fromsøier Plantage i Vorbasse, og fra sin forretningsadresse i Søndergade 8 i Kolding arbejder han bl.a. med opbygning af en fabrik i Hjørring, hvor der produceres og hvorfra der sælges vildtfuglefoder til hjemmemarkedet, til de nordiske lande samt store dele af Europa.

Elev på Kolding Realskole

Af Else Severinsen

Jeg var meget glad for at gå på Sdr. Stenderup Skole, men det var hos os ude på landet almindeligt, at man kom ud af skolen ved konfirmationen. Vi afsluttede 7. skoleår den 1. april, som oftest blev vi konfirmeret i første halvdel af april, og så var vi klare til at komme ud at "tjene" den 1. maj.

I min klasse hørte vi, at nu havde den og den fået plads. Tit blev klasselæreren bestilt til at skaffe en dreng eller pige til nogle mennesker. Det var kun enkelte, der fik lov at komme på Kolding Realskole eller Kolding Højere Almenskole. Det var på vor egn mest drenge fra proprietærgårdene. Enkelte kom til optagelsesprøve til mellemskolen. En af lærerne blev bestilt til at læse ekstra med vedkommende inden prøven i slutningen af 5. klasse. I Realskolen begyndte man vistnok mest i 7. klasse. Vores førstelærer var ærgerlig over, at det var de dygtigste, der forsvandt fra skolen.

Jeg blev efterhånden noget betænkelig ved situationen og spurgte mor, hvad skal jeg? Du kan få lov at blive hjemme i sommer og være huslig, og så skal du ud at tjene, fik jeg at vide. Jeg blev stiv af skræk, jeg havde absolut ikke interesse for husligt arbejde, jeg havde hjulpet mor fra jeg var lille og havde altid fået at vide, at jeg var ikke noget værd i et hus. Det var rigtigt nok noget andet med min søster Esther, hun interesserede sig kun for rengøring, madlavning og håndarbejde.

Jeg gik derhjemme og skrantede, ingen vidste, hvad jeg fejlede, men jeg var ikke så rask, at jeg kunne få en plads, så et helt år gik. Endelig fik jeg lov at komme på Realskolen, og glad var jeg.

Min start på Realskolen i 1941

Jeg var noget betænkelig ved, at jeg skulle i skole helt i Kolding. Jeg var 15 år nu, og jeg skulle begynde i 8. klasse. De andre elever havde haft matematik i et år, tysk i et år og engelsk i to år, men jeg blev glædelig overrasket, alle lærere og elever gav mig en god modtagelse. Der var yderligere kommet en ny dreng til, som var 20 år. To drenge var begyndt på skolen 1. maj, de var 16 og 18 år.

Jeg var forfærdet over, at man kaldte skolebestyreren Lau og hans kone Moster Karen og hans søstre Tot og Cis. Naturligvis brugte vi ikke navnene i tiltale, men altid i omtale. Jeg har aldrig opdaget, nogen brugte dem som øgenavne, det var snarere hædersnavne. Sådanne hed de bare. Jeg fik Lau til fransk i 8. og 9. klasse og til engelsk i 9. klasse. Det mærkelige var, at de andre lærere hed frøken eller herr. Hvis Lau hørte, vi sagde Munch, rettede han det til herr Munch. Tot havde vi til geografi. Klasselæreren var Harry Mielche, ham havde vi til dansk og tysk. Erik Munch var inspektør, han underviste os i regning, matematik og fysik. Desuden fik vi frk. Thoustrup til gym-

nastik, hun blev gift, mens vi gik der, så derefter kaldte vi hende fru Thoustrup. Så havde vi frk. Olsen til historie og naturhistorie.

Alle disse mennesker var med til at præge mig på livstid, til at vise mig, at jeg kunne, hvad jeg ville. Jeg havde ellers ikke megen selvtillid, da jeg startede.

I den første dansktime havde Mielche en diktat, som havde været brugt som prøve på universitetet, og det viste sig, at kun ganske få havde under ti fejl, nogle havde endog 30-50 fejl. Vi var meget spændte på resultatet. Det viste sig, da vi fik diktaterne tilbage, at tallene lå omtrent som på universitetet. Jeg lå også meget pænt, vi havde virkelig fået en god danskundervisning, hvor jeg kom fra. Det var ikke i det fag, jeg ville få problemer.

I tysk var jeg jo blank, men Mielche sagde, mens han stirrede lige igennem mig, havde jeg indtryk af: "Vil du have det lært?" "Ja, naturligvis". "Godt, så læser du til hver gang, men jeg hører dig ikke den første måned". Jeg skulle åbenbart ikke dumme mig. Da måneden var gået, spurgte han: "Vil du høres i dag?" Ja, det ville jeg gerne. Det gik fint med oversættelsen, godt jeg havde ordbøger, men det var ikke så godt med oplæsningen, det måtte jeg gøre mere ved. Og derefter prøvede jeg at følge med på lige fod med de andre.

Min første regnetime startede med, at Munch spurgte, hvor jeg havde gået i skole. "Nå, så kan du ikke regne, men du kan lære det". Jeg kendte de fire regningsarter, kunne den lille og store tabel på fingerspidserne, men vidste dårligt nok hvad brøk- og procentregning var for noget. Vi startede med repetitionskursus i regning og matematik, det

mente Munch, mange trængte til. Vi gik meget hurtigt frem, var færdige på en måned. Så var jeg med og havde aldrig besvær med at følge med senere. Snart var regning og matematik mine bedste fag.

Skal jeg fortælle lidt om Realskolen, må jeg også fortælle noget om de lærere, som jeg kendte bedst:

Moster Karen har jeg aldrig haft som lærer, men jeg har fået mange smil og nik fra hende i gården. Jeg har hørt af hendes elever, at hendes måde at fortælle på var legendarisk.

Lau Christensen-Dalsgaard glemmer man aldrig. Han var altid parat til at sætte mod i os, når det kneb. Vi skulle ikke se på vore mangler, men glæde os over det, vi kunne og over, at vi var i stand til at lære. Vi skulle aldrig lade os slå ud, aldrig give op, hvor der er en vilje, er der en vej. Alle disse idelige skub hjalp os fremad, så gik man på med krum hals igen. Han kunne komme med en gemytlig replik, men han var bestemt, man løb ikke om hjørner med ham. Vi havde Lau til engelsk og fransk. Mit bedste sprog var fransk, jeg kom simpelthen til at elske det og sad tit og læste det for mig selv, blot fordi det lød så godt. Grunden til, at det var det bedste sprog, var nok også, at det fik jeg fra begyndelsen. I de andre sprog fik jeg en dårligere start. Jeg syntes udtale og grammatik var så reelt på fransk, man skulle ikke gætte sig til udtalen, som man tit måtte på engelsk. Det var sjovt, når vi malede hele tavlen fuld med et enkelt verbes bøjning. Jeg husker fra eksaminationen, at vi fik et stykke ekstemporal fra en bog med papegøjehistorier. Vi havde pastor Olsen fra

Lærerne på Kolding Realskole ca. 1950. Fra venstre Tot, moster Karen, Lau, Harry Mielche, Birkeland, Cis, frk. Olsen, Ragna Thoustrup og Erik Munch.

Vonsild som censor, han havde tidligere været lærer på Realskolen. Olsen lo hjerteligt, når vi oversatte historien, som om han aldrig havde hørt den før. I tre måneder havde vi *Bent Christensen-Dalsgaard* til at undervise. Han var frisk og underholdende, og vi lærte meget hos ham. Han var søn af Lau og moster Karen, han havde taget 3 måneders ferie på universi-

tetet for at prøve at undervise. Som et ekstra supplement fik vi lært ordsprog og kraftudtryk på fransk, men sidstnævnte måtte vi love ikke at anvende over for hans far. Engelsktimeerne startede altid med et: "Good morning, sit down please". Lau kunne sige det, så det trængte ind:" Du kan, hvis du vil. Og heldet følger altid arbejdet". Vi mærkede, at vi hver

især betød noget for ham. Der var ingen i klassen, han overså. Havde vi problemer, prøvede han at hjælpe os og forstå os, som én sagde: "Han var som en far for os".

Foran mig i klassen sad en dreng, som var gode venner med pigen bag mig, det vidste vi alle. Han hentede hende derhjemme om morgenen, så de kunne følges ad i skole, og de kom hånd i hånd. Vi var forlængst holdt op med at drille dem for det. I timerne var de slemme til at sende breve til hinanden. Jeg var postbud, da jeg sad imellem dem, og sendte papirlapperne videre. En dag opdagede Lau det og snuppede et brev, og så fik de det glatte lag. Han gjorde ikke meget ud af det, at de brugte timerne til det, at de var uopmærksomme. Nej, han slog meget mere på det, at de brugte kærlighedserklæringer. "Kærligheden mellem to mennesker er noget af det fineste og reneste, der findes, det skal I ikke gøre nar af, vent til jeres tid kommer". I frikvarteret tog de hinanden i hånden og gik hen til Lau og sagde, at de gjorde ikke nar af noget, de holdt så forfærdelig meget af hinanden. Vi så og hørte, hvad der skete, Lau tog dem om skuldrene og sagde: "Hvor er I søde, I to. Men vi gemmer lige brevene til efter timen". Ja, det lovede de.

En dag sagde Lau til en elev: "Jeg forstår ikke, du vil have dit navn stående inde på toiletet? Havde det så været på toppen af den højeste mastetop i havnen, så forstod jeg det bedre". Næste dag kom eleven og sagde til Lau: "Nu står mit navn på toppen af den højeste mastetop i havnen, og den var høj at komme op i"! Han blev senere havnemester i Kolding.

Lau fotograferet ved Løverodde.

Om morgenen startede de store klasser med morgensang samlet i gangen overfor indgangen. Lau sang for og bad Fadervor. Vi havde indtryk af, det var ikke tilfældigt valgte salmer, vi sang. Hver gang et hold konfirmander startede med undervisning hos præsterne, sang vi i hvert fald en gang om ugen: "Stol du kun på dit Fadervor", og han fortalte med få ord, hvorfor vi skulle synge den. Ellers var det nok mest besættelsen, som prægede hans valg.

Lau var meget kongetro, vi havde hørt, at den 9. april 1940 græd Lau, da han kom ind i klassen om morgenen. Da kong Christian en gang havde citeret salmelinien: ”Trange Tider langsomt skrider” fra salmen. ”Her vil ties, her vil bies”, så nævnte han det for os, og det blev til mange gange, vi sang den salme. Vi startede altid hans timer med en sang. I en engelsk-tid havde han sin bror fra Randers med inde i klassen. Chr. Dalsgaard forsøgte at overbevise os om, at vi skulle have vores nationalsang udskiftet, den var jo noget krigerisk. Vi skulle i stedet have ”I Danmark er jeg født”, og han lærte os den nye melodi til den.

Harry Mielche var vores klasselærer. Han var virkelig pædagog, han forstod at tage os på den rigtige måde og at lære fra sig. Han kunne ikke fordrage løgn, og han kunne se på en, når man stak en løgn. Han havde gymnastik og fodbold med de store drenge, det sidste foregik på Vidars bane på Mosevej. Det var ikke alle, der havde cykel, så det skete, at de hoppede to på en cykel. En dag sagde Mielche: ”Christian, jeg vil ikke se dig sidde bag på en cykel, når I skal til fodbold”. ”Det har jeg heller aldrig gjort”, løj Christian. ”Jeg har set det”, var svaret, og så faldt der en lussing. En dag havde Christian ikke afleveret stil. Mielche spurgte: ”Har du skrevet den?” ”Ja, den ligger hjemme på stuebordet”. ”Hvor bor du?” ”På Ejlersvej”. ”Hvor lang tid er du om at løbe hjem?” ”Et kvarter”. ”Løb så hjem efter den, men ikke over søen, isen kan ikke bære endnu”. Først i næste time kom Christian i sit søndagstøj med vandkæmmede hår. Han havde taget turen over søen, og den kunne ikke bære. ”Hvor er stilen?”, spurgte Mielche?

”Nåh, den glemte jeg”. Da vi om eftermiddagen sad og læste lektier på biblioteket, kom Christian, fandt en bog, satte sig og skrev af. Han skulle lige have skrevet stilen. Da Mielche gav ham den tilbage, sagde han: ”Hvilken bog har du skrevet det af efter?” Naturligvis kunne han se, det ikke var Christians måde at skrive på. Både Munch og Mielche langede lussinger ud, men der var ingen beskadigede trommehinder. De holdt hånden frem, drengen lagde hovedet på hånden, og så sad der fire fingre på kinden.

Erik Munch var vores inspektør. Nogle var lidt bange for ham, han kunne være bøs, meget bestemt, slå i bordet med pegepinden, så stumperne af den røg os om ørerne, mest når han terpede sætninger i matematik og

Erik Munch. Foto fra slutningen af 1940'erne.

fysik. De skulle kunnes til bunds. Typisk for ham var en udtalelse som: "Hvis jeg vækker dig i morgen tidlig kl. 4, så skal du fare ud af sengen og remse Pythagoras op. Sådan skal det kunnes". Jeg husker mange af hans sætninger: Centripetalkraften er den komponent i en virkende kraft, der i en cirkelformet bevægelse er rettet mod centrum. Jo, den sidder der endnu, og jeg har dog aldrig haft brug for den. De fleste af os holdt meget af ham, og når vi virkelig havde arbejdet, kunne han være drenget, pjatte og mest diskutere. Vi havde to store fodboldklubber i Kolding: KB og KIF. Munch holdt med KB, og derfor holdt alle vi andre med KIF, ellers kunne vi jo ikke få en diskussion ud af det. For mit vedkommende havde jeg ikke forstand på fodbold og ingen interesse i den retning, men jeg råbte naturligvis også op om, at KIF var bedst. Det skete, han havde violinen med og spillede Torricellis serenade for os, hans yndlingsmusik. Da han blev pensionist, burde han have nydt at kunne få tid til at dyrke musikken, men da var hans fingre så dårlige af gigt, så han ikke kunne spille violin.

Den sidste vinter, vi havde i skolen, forlangte Munch, at den dårligste halvdel af klassen i hvert fald fra byen skulle møde hos ham privat hver aften for at regne matematik. Tænk at få 10-15 børn ind i sit hjem hver aften. Jeg har aldrig været med, men de, der kom der, var glade for det. Matematik var nok det vigtigste fag på Realskolen. Sammenlignede vi os med Almenskolen elever, så var vi meget mere sikre i matematik, og vore karakterer i det fag var bedre end deres.

Vi elever, som skulle med toget hjem, skulle

opholde os i en togklasse, som omfattede elever fra alle skolens klasser. Der var en lærer til at holde opsyn med os. Jeg prøvede en dag at være med der. Men den arme lærer kunne nu ikke skaffe ro, så man kunne læse lektier, så næste dag bad jeg Munch om tilladelse til at gå ned på bibliotekets læsesal, jeg havde hørt, der sad nogle elever der. "Ja", sagde Munch, "men du skal vide, jeg har kontakt med læsesalsbibliotekaren af og til, for at høre om I er der, og om I opfører jer ordentligt". Jeg var glad for opholdet der, vi fik mange lektier til side, inden vi skulle med toget.

Frøken D. Dalsgaard, også kaldet Tot havde vi til geografi. Vi startede altid timen med en sang, der var altid flere forslag. Jeg ved ikke, om hun nogen sinde blev klar over, at der tit blev foreslået sange med mange og lange vers, så gik den tid da godt. Tit roste hun os for vore gode valg af sange. Tot havde en god måde at gøre timerne spændende på. F.eks. fik jeg engang det spørgsmål: Hvis det var

Tot fotograferet ca. 1960.

muligt at stoppe Mt. Everest ned i Fillippinergraven, hvor langt ragede den så op over vandet? På det tidspunkt havde jeg tallene i hovedet og kunne fortælle, der var langt ned til toppen under havets overflade. Jeg husker især, hvad vi lærte om klima. Et klima består af varme, vinde og væde, og passaten er altid østlig, nord for ækvator nordøstlig, syd for Ækvator sydøstlig, det blev slået fast igen og igen. Vi lærte at bestemme et lands klima efter højdekort og kort over havstrømme på atlasset. Det, syntes jeg, var spændende.

Frk. Olsen havde vi til historie og naturhistorie. Jeg havde aldrig tidligere brudt mig om historie. Derhjemme i skolen terpede vi årstal og krige, jeg husker ikke andet. Frk. Olsen fortalte så levende, så vi syntes, vi var med i handlingen, vi forstod, det var noget, der kom os ved, det var vort lands historie, det var, hvad vor egen slægt måske havde oplevet dengang. Naturhistorie gjorde hun også spændende for os. Jeg husker endnu, hun spurgte gang på gang: Hvad skal der til, for at en plante kan trives? Lys, vand og varme. Engang fik hun fra en elev svaret, vi kendte fra geografien: Hvad består et klima af?: varme, vinde og væde. Hun blev vred. Men det var jo ikke helt forkert! Desuden skal planter have: brint, ilt, kvælstof, svovl, fosfor, kalium, kalcium, magnesium og jern. Jo, det sidder der endnu. Jeg husker ikke så meget fra hendes zoologitimer, måske fordi hun var bange for en del dyr, og på kurser havde været med til at skære dyr op og undersøge dem, og det syntes hun var ækelt, det prægede nok hendes undervisning. Men vi fik lært, hvad vi skulle lære.

Vi piger i 9. b fik et særligt forhold til *pedel-*

Frk. Olsen blandt elever, ca. 1950.

lens kone – Pedella, som vi kaldte hende. 9. klassernes klasseværelser lå lige over for pedelboligen. Hun vidste, hvem der cyklede, og når det regnede, kom hun og tog det våde tøj og tørrede det, til vi skulle hjem, vi måtte så nøjes med vores gymnastiktøj, som lå i gymnastiksalen og en trøje, som Pedella lånte os, og hun havde altid uldne sokker, som udelukkende var strikket til os.

Isvintre

Under krigen havde vi tre isvintre. Den ene vinter, jeg gik på Realskolen, cyklede jeg til sidst i februar, da kom sneen først. Jeg havde sat mig for, at jeg ville cykle, så længe der var barfrost. Når sneen kom, var det mere besværligt, vejene blev jo ikke ryddet som nu. En

morgen cyklede jeg hjemmefra i 26 graders frost. Jeg nød trods alt den friske luft og moti-onen. I den kulde måtte man løbe meget af vejen ved siden af cyklen for at holde liv i fødderne. Jeg fulgtes med to piger fra Agtrup, men de første 4 km cyklede jeg alene.

En morgen, vi cyklede, var vejen spejlblank efter isslag, man væltede nogle gange i starten, men var man først i gang og holdt den samme fart, så gik det udmærket. Så nåede vi til Strårup, hvor banen gik over vejen, og der kom toget. Standse kunne vi ikke, så vi kørte alle tre i vejgrøften, og vore kammerater i toget morede sig godt over os.

Når vi købte månedskort til Sydbanetoget gav vi 16 kr for den første måned. For hver måned, kortet blev fornyet, kostede det 8 kr., og så måtte man tage cyklen med om morgenen, det var af hensyn til dem, som hellere cyklede hjem end ventede, til toget gik fra Kolding kl. 17,30. Det var hårdt for eleverne at

Lau og Karen Christensen-Dalsgaard.

komme i skole om vinteren, det var hårdt for skolen, at få økonomien til at hænge sammen, når alle de kakkelovne skulle fodres. Vi blev nødt til at holde vinterferie begge vintre, jeg gik på skolen. Jeg tror, ferien begge gange strakte sig over 14 dage. Men det var ikke ferie. Alle lærerne havde givet os lektier for, der svarede til 14 dage, eller lidt mere, mente vi da. To danske stile, engelske, tyske og franske opgaver, og jeg husker 50 sider i historie, matematik: 100 tidligere eksamensopgaver, regneopgaver osv. Vi talte om, at lærerne i hvert fald havde ferie, men til gengæld sled de nok næsten i døgndrift bagefter.

Hvad gjorde Realskolen til en speciel skole?

Jeg er tilbøjelig til blot at sige: lærerne, den gode omgang med dem, at lærerne var i skolegården i frikvartererne. Om vinteren, når vi tog med toget i skole, var forreste halvdel af forreste vogn i Sydbanetoget reserveret til skolebørn. Vi skændtes her tit med Almenskolens elever. De talte ofte nedsættende om deres lærere. Jeg husker aldrig, jeg har hørt nogen tale nedsættende om vore lærere og vores skole, og vi talte ikke, at de rakkede ned på den. En dag sagde en pige fra Almenskolen til mig: "Jeg ville ønske, jeg gik på Realskolen". "Hvorfor?" "I taler altid så pænt om jeres lærere".

Realskolens historie

Den 22-årige Egeriis Christensen-Dalsgaard havde taget sin lærereksamen i 1889. Året efter overtog han Frk. Straarups Institut, som

Kolding Realskole på Langelinie.

havde store problemer, efter at Døtreskolen var startet. Kort tid efter overtog Christensen-Dalsgaard også Løjtnant Hansens Drengeskole, der også havde økonomiske vanskeligheder, og nu startede Kolding Realskole som en fællesskole med 40 elever i fire klasser.

Egeriis Christensen-Dalsgaard fik sin bror Christian som hjælper og sammen fik de skolen op at stå. De to var sønner af en husmand på Silkeborg-egnen, på Dalsgaard mark, her hentede de navnet. Der var en børneflokk på 13, kun de 9 nåede at blive voksne, af dem blev en læge, og de andre otte blev lærere uden uddannelsesstøtte eller tilskud.

Egeriis var den ældste, og han fik tilnavnet "Gamle", et navn, som gamle elever endnu husker ham under. Hans kone hed Alba, på skolen blev hun kaldt Moster. Moster blev som den første kvinde indvalgt i Kolding Byråd i 1909.

Det var vanskelige år, de første på skolen, der var intet offentligt tilskud, i 1893 var der endnu kun 46 elever. Det år flyttede skolen til Langelinie 2, og her holdt man til indtil 1977. I 1894 oprettedes en 5. klasse og elevtallet steg til 86, i 1895 kom to nye klasser til, så elevtallet steg til over 100. Der oprettedes en kostafdeling, hvor udenbys elever for 30 kr. månedligt fik kost og logi. Brødrenes søster Anne fik også ansættelse på Realskolen. Efterhånden sluttede Marius, Lau, Dorthea og Cicilia sig også til. Det er ikke så underligt, at skolen tit er blevet kaldt Dalsgaards skole, det har været en rigtig familieskole. Også i dag ledes den af en Dalsgaard.

De første år havde skolen ikke eksamensret, man måtte tage eksamen ved Københavns Universitet. I 1896 søgte man om eksamensret, men fik afslag. Christian Christensen-Dalsgård forlod skolen i 1898 og overtog Randers Realskole, han ville gerne være med, hvor der debateredes, så han fik i familien tilnavnet "den talende", et modstykke til Christian den Tiende. I 1899 købte skolen Langelinie 4 og byggede en skolebygning bagved, den blev indviet i år 1900. Nu var der 180 elever, og skolen fik endelig eksamensret. Først fra 1902 fik skolen tilskud fra stat, amt og kommune.

I 1921 fik man en bygning mod Blæsbjerggade med tre klasseværelser, brændselsrum og to lejligheder ovenover til Tot og Cis, som de to søstre kaldtes. De to var et par fine gamle damer, men meget forskellige. Når man sad efter hos Tot, kom Cis listende med småkager som trøst. Så var der en pedelbolig i gården. På bagsiden af huset var der drengetoiletter, på forsiden pigetoiletter. Så var der en ret stor

Lærere og afgangselever fra Kolding Realskole juni 1935. I midten Egeriis og Alba Christensen-Dalsgaard.

plads til cykelparkering, midt på denne plads stod der et pæretræ. Jeg husker, at i en time var der en, der bad om at gå i gården. “Ja”, sagde Munch, “men skynd dig, jeg så også, der faldt en pære”.

I bygningerne ud til gaden boede skolebestyrerparret, og der var lærerværelse, et meget lille et. Det var skyld i, at mange lærere gik frem og tilbage i skolegården i frikvartererne, og hurra for det, de gik tit og talte med os elever, det kunne give en syn for, at man var noget værd. Ovenpå i disse bygninger var der værelser til en halv snes kostelever. Denne

afdeling hed kavallerfløjen, også nogle ugifte lærere boede her. Vi hørte mellem år og dag mange sjove historier fra kosteleverne, så vi undertiden var lige ved at blive misundelige på dem.

Langelinie var en hyggelig lille gade med små beskedne huse. Jeg tror den mest var beboet af ældre mennesker, for havde vi elever ikke været der, så man aldrig børn i gaden. Ved indgangen stod naturligvis den grønne låge, som var et klenodie for skolen, den holdt vi alle meget af. Da jeg i 1977 hørte, at skolen var flyttet, tænke jeg straks: Hvad med den

grønne låge? Det var med glæde, jeg hørte, at en tidligere elev frk. Daugaard-Nielsen havde foræret skolen en ny låge nøjagtig som den gamle. Den ses nu i Zahngade.

Vi følte os som kammerater med lærerne, men det gik ikke ud over disciplinen. Undervisningen var helt anderledes end i andre skoler. Vi arbejdede med liv og lyst. Det var på det tidspunkt ikke almindeligt, at man kunne snakke med lærerne, man henvendte sig kun, hvis man havde noget absolut vigtigt at sige. Man havde indtryk af, de så os noget over hovedet. Sådan var det på min barndoms skole. Der var ikke noget stort og prangende over Realskolen, men der var liv, og det var der, vi hørte til.

Da Gamle og Moster i 1940 stoppede og flyttede til Strandhuse, havde Gamle et ridderkors i reverset. Det blev nu Gamles bror Lau, som var gift med Moster Karen, der fortsatte som skolebestyrer. Efter Laus død i 1951, drev Moster Karen skolen i 5 år, så overtog sønnen Bent og hans kone Solveig hvervet. Solveig og Bent valgte i 1977 at lade Kolding Realskole blive til en selvejende institution og forærede så at sige skolen med bygninger og inventar til institutionen, en meget gavmild gestus, de sikrede dermed skolens eksistens.

Ved deres pensionisttilværelses start havde de ikke en arving, der kunne fortsætte. Det blev så en nevø, Peter, og hans kone Kirsten, der blev næste generation på Realskolen. De startede i 1987 som skolebestyrere.

Skolen har altid været indeklemmt. Da der i 1950 var mulighed for at købe Døtreskolen, slog man til. Igen blev skolen for lille, og i 1977 flyttede den til Vesterbrogade, hvor Teknisk

Lågen til Realskolen i Langelinie.

Skole før holdt til. En ting blev desværre ikke filmet i den anledning, nemlig da de små i børnehaveklassen hjalp med flytningen. Hver tog sin lille stol og gik i en lang række hen til den nye skole. Den dag brød trafikken sammen i Katrinegade, har jeg hørt.

Der er ikke mulighed for udvidelser i Vesterbrogade, men i 1989 købte man afholdsloge IOGT, der ligger overfor Realskolen. Her til flyttede man formning, håndarbejde og musiktimerne. Ikke så underligt, at man gav bygningen navnet: "Instituttet for de skønne Kunster", og samtidig købte man af Kolding Kommune Boblehallen på Kolding Stadion, der blev brudt ned for at give plads for en ny hal, hvor man også kan holde skolefester og translokation.

Jeg var her i sommer med til translokation på Kolding Realskole. Det var en oplevelse at se skolebestyreren iført Laus gamle mørke habit

fra 1941. Han fortalte, at der hvert år holdes væddemål mellem lærerne, om han kan passe den. I år kunne han i hvert fald.

Realskolen i dag

I dag er Realskolen en selvejende institution med en forældrevalgt bestyrelse. Den har en formålsparagraf, der lyder: "I en atmosfære af trykthed og trivsel at føre hver enkel elev så langt i hvert enkelt fag, som evner og interesser rækker og derved sikre eleverne en grundviden, der sætter dem i stand til en selvstændig stillingtagen til de mangeartede påvirkninger, som tilværelsen udsætter dem for".

Der er i dag 540 elever. skolen må ikke blive større trods ventelister – to år frem i tiden, og reservationer helt frem til år 2010 beviser, at privatskolerne ikke hører fortiden til. Man bruger bogen side om side med EDB-skærmen, det er en meget faglig orienteret skole. Det gør det nemmere at stille krav til eleverne.

Da skolen i 1990 fejrede sin 100-års fødselsdag, skrev Peter Christensen-Dalsgaard i jubilæumsavisen: "Vi respekterer de enkelte elever og tager hensyn til deres faglige formåen, men vi forventer også, at de bestiller noget, vi kræver medansvar og forberedelse. Et hovedkrav til Kolding Realskole skal være, at eleverne har det godt, når de går på skolen. En forudsætning for at lære noget er, at man oplever skolen som et rart sted at være, hvor kammeraterne og lærerne er mennesker, der er til for at hjælpe og vejlede. Et andet krav til skolen er, at vores elever fornemmer, at de også lærer noget, mens de er her, – og at en ekstra indsats også har sin betydning. Hvad de lærer, og hvor meget de lærer, kan være svært at måle;

det vigtigste ligger i at give den enkelte elev en tro på sit eget værd – gode arbejdsvaner – og en lyst til fortsat at lære."

Kilder:

Kolding Realskole – 100 år.

Realskolen – et slægtsvirke gennem 100 år.

Kolding Ugeavis: På Kolding Realskole er ledelsen gået i arv.

Kolding Folkeblad: Elever: vi lærer mere i privatskole.

Koldingbegivenheder

1. september 1996 - 31. august 1997

Af Søren Flø Sørensen

Presse

Kolding Nærradio har økonomiske vanskeligheder, men reddes af fagforeningerne og LO, der giver 500.000 kr i økonomisk støtte. Senere må Kolding Nærradio dog alligevel lukke, men vendte tilbage i æteren 1. maj. (4/9, 1/11, 10/4, 11/4)

Kirke

Ved menighedsrådsvalget 12. november er der kampvalg i Vonsild, Brændkjær, Sct. Nicolai, Kristkirken, Bramdrup og Sdr. Bjert. I Vonsild blev stemmeprocenten 25 og i Sdr. Stenderup 34. Kristkirkens sogn er kendt for kampvalg, men stemmeprocenten blev kun knap 8. (3/10, 13/10)

Fællesplænen på Harte Kirkegård indviet med skulptur forestillende sten med vinge på. Vingen er udført i bronze af kunstneren Thorkild Jungren Have fra Djursland. (30/4)

Ombygningen af Vonsild Kirke med tilbageførsel af C.F. Hansens lave tårn afsluttet. (9/8)

Kolding Kommune og andre offentlige myndigheder

Vejle Amtskommune vil sætte amtsskatten for 1997 0,1% op til 10,4 bl.a. for at reducere ventelisterne til sygehusene og for at få gjort noget ved de forurenede grunde.

Socialdemokratiet fik forlig med SF og C om det kommunale budget for 1997. Hovedelementerne i budgettet er en skattestigning på 1% til 21,5%, en nedsættelse af dækningsafgiften fra 10 til 9%, 10 mio. ekstra til børnepasning, over 4 år 41 mio. til skolerne og 5 mio. i 1997 og 1998 til at forbedre bykernen. Der skæres 18 stillinger i administrationen. (13/9)

Kolding Kommune har fået hjemmesider på Internettet. (8/11)

Den russiske ubåd og dens placering ved Marina Syd diskuteres. En underskriftindsamling giver 1750 underskrifter imod placeringen ved Marina Syd. Ubådens tilhængere samler også underskrifter. Et byrådsflertal beslutter 11. november, at ubåden skal væk, da kommunen ikke har råd til at have den liggende. Ubåden lukker for besøgende 2. marts. Det lykkes at flytte ubåden, så den kan fragtes til Nakskov. (27/9, 8/10, 15/10, 12/11, 26/11, 27/2, 19/3, 30/3)

Ubåden blev frigjort fra land ved lystbådehavnen den 18. marts 1997, så den kunne transporteres til Nakskov. Foto: Ludvig Dittmann.

Den vragede konservative byrådspolitiker Peder Møller Jensen forlader partiet og bliver løsgænger i byrådet. (20/9)

Kolding Byråd har vedtaget venskabsbyforbindelse med den japanske by Anjo. (25/2, 29/4)

Uddannelse

Ungdomsskole Nord på Fynsvej er flyttet til lokaler på C.F. Tietgensvej. (11/9)

Daghøjskolerne Mødestedet og Kreativcentret må fyre lærere, da der er færre kursister. (7/10)

FOF starter Kolding Tekstilskole. (29/1)

Kultur

Foreningen Kolding Miniby stiftes. Hensigten er med tiden at opføre en miniby af Kolding ca. 1865 i størrelsesforholdet 1:10. Minibyen får nye lokaler i den gamle saftstation, men plages af indbrud og hærværk. (23/10, 27/4)

Møbelmuseum, ny udstillingssal på Trapholt og Finn Reinbothes Trapholtmur indvies under overværelse af prins Joachim. (22/11)

De fire købstæder i Vejle Amt har underskrevet betingelserne for et treårigt regionalt kulturforsøg i Kulturministeriet. Kulturministeren lægger hvert af de tre år 3 mio. kr i forsøget. (19/12, 22/12)

Kolding Festsplil aflyses i 1997 p.g.a. økonomiske problemer. (5/2)

Rockhuset i DSB's tidligere godstermi-

nal er taget i brug og bliver døbt "Godset". (14/2, 21/2, 22/3)

Sydbanks nystiftede kulturpris går til maleren Erling Jørgensen. (12/3)

Koldinghus har fået en udviklingsfond. (12/3)

Inga og Ole Lachmann deponerer deres sølvsamling hovedsagelig bestående af æggebægre og servietringe på Museet på Koldinghus. (22/3)

Kolding Folkebiblioteks bogbus er blevet dekoreret af kunstneren Birgitte Fløe. (6/8)

Kulturmaten, introduceret i forbindelse med Kulturbyåret 1996, gentages i 1997 og har rekordtilslutning. (23/8, 24/8, 26/8)

Vejle Amts Triennalepris i keramik går til Martin Kaldahl, Kolding Kommunes pris til Ann Linnemann. (29/8)

Socialt arbejde

Kolding har større udgifter til bistandshjælp sammenlignet med andre kommuner. Årsagen er bl.a., at man i Kolding satser på at aktivere bistandsmodtagere i stedet for at sende dem på førtidspension. (7/9)

Det er blevet svært at få kursister til Socialforvaltningens projektgrupper KVIL og Det Rullende Galleri. Specielt for de sidste er klientellet ændret fra at være unge, som ikke vidste, hvad de ville, til en gruppe af mennesker, der er kørt fast alle andre steder. (8/9)

Nordeuropas mest moderne plejecen-

*Orkestret Pikku Buddha spillede ved Godsets indvielse den 21. marts 1997.
Foto: Jonas Ahlstrøm.*

ter Olivenhaven bliver taget i brug og indviet af boligminister Ole Løvig Simonsen. 3000 besøgte plejecentret på åbent hus-dag. (11/9, 3/10)

Børnehaven Marcus Allé indvies fredag den 31. januar. Der er tale om kommunens første økologiske daginstitution. (27/1, 1/2)

Låsbyhøj genindvies efter renovering, nu som genoptræningscenter. (29/1)

Et enigt Socialudvalg beslutter at nedlægge Det Rullende Galleri. Projektet blev etableret i 1988 og arbejdsløhedssituationen er forbedret siden. (6/2)

Tæt ved Dalby Præstegård indvies en ny daginstitution med plads til 20 vuggestuebørn og 40 børnehavebørn. (26/3)

Kolding Kommunes nyeste daginstitution Nørremarken er en megainstitution med plads til 150 børn. (27/5, 31/5)

Bybilledet og trafikken

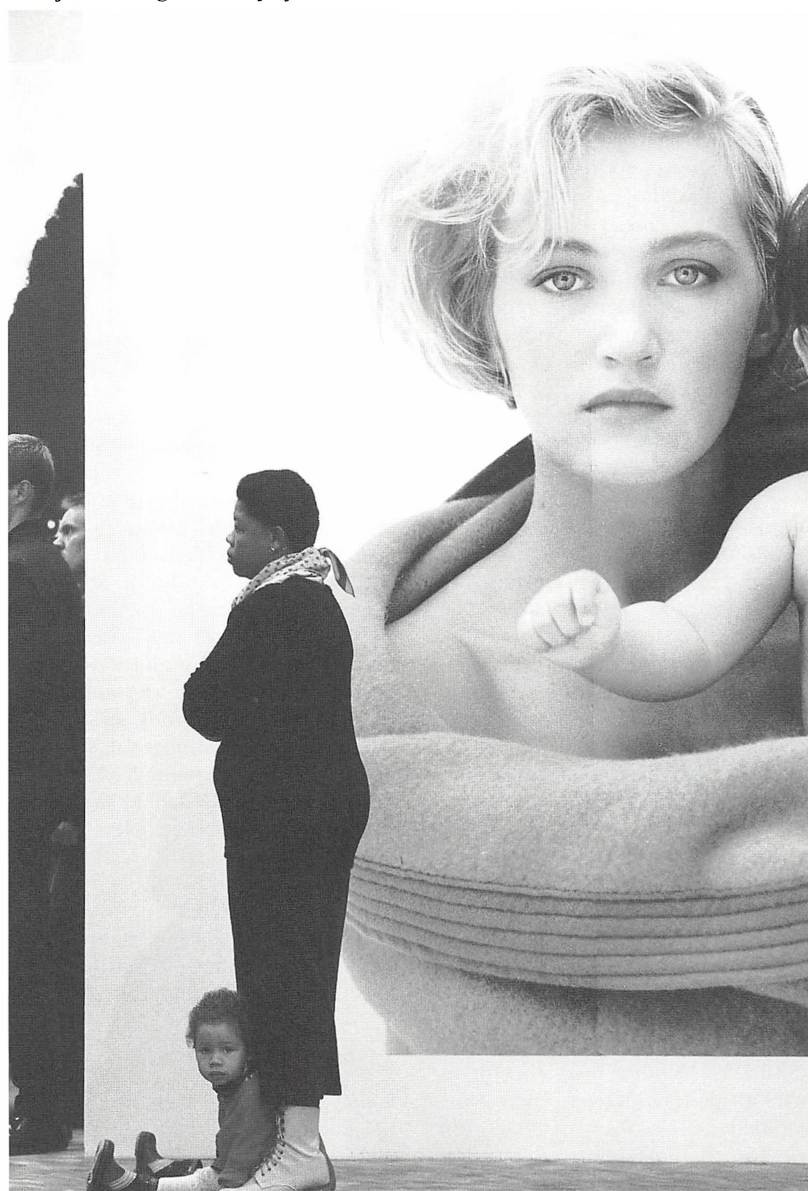
Den kommunale arkitekturpris tildeles 3 byggerier: Solrækkehusene i Vonsild, renoveringen af Jernbanegade 29 og Indiana Tubes erhvervsbyggeri på Kokbjerg. (2/10)

I 1996 blev opført 427 nye boliger i Kolding. (23/11)

Jes Nordby har lavet jernskulptur til Sdr. Stenderup, "Pragtfluglen", og tillige et kunstværk til KOE. (26/11, 19/8)

En udsmykning ved Kolding Byferie udført af Kristina Kristensen og Mette Bjørn afsløres. (4/12)

Kunstmuseet Trapholt viste Benetton-fotografen Oliviero Toscanis fotografier. Foto fra åbningen 7. maj af Orla Lund.

Erhverv

DSB-restauranten lukker ved nytår og erstattes af en fast food-café. (4/9, 30/12)

Kolding Havn og Kolding Havneterminal holdt fælles indvielse af nyt kajanlæg og pakhus på nordhavnen. I 1996 faldt omsætningen på Kolding Havn – omsætningen på Vejle Havn er nu større end i Kolding. (3/10, 3/1)

Ekstrabladets butiksavis Extra Ekstra har udnævnt Kolding til årets serviceby. Økonomiminister Marianne Jelved sidder i dommerkomiteen og uddeler prisen. (11/10)

Simon Nicolaisen, tidligere Krybily Kro, har åbnet bagerforretning Den Gyldne Ovn i Bredgade. (8/11)

Efter Højesterets dom i Satair-sagen om selskabstømning vil politiet i Kolding gå i gang med at søge de 44 lokale tilfælde. (23/1 f.)

Initiativprisen fra Kolding Handelsstandsforening går til Annie Svenningesen fra Den Blå Café. (14/3)

Unibanks Initiativpris går til Kolding Havneterminal. (30/4, 6/5)

De gode tider giver anledning til genoptagelse af Koldings flydende bådudstilling. (31/8)

Miljø

Slotssøen er i klar bedring. Jagten på skidtfisk kombineret med stop for tilførsel af spildevand giver renere Slotsø. (28.9)

Kiras har stået for affaldsindsamlingen i

Kolding i 16 år, men Østjydsk Miljøservice har et billigere tilbud og erstatter Kiras. (19/9)

Sverre Fehns letlershus i Åparken forbliver en sokkel. Kommunen vil ikke færdiggøre huset p.g.a. den vanskelige økonomi. (20/9)

Koldings grundvand er erklæret giftfrit efter analyse for 120 pesticider. (8/10)

Fredericia Kommune har opsagt aftalen med Kolding Kommune om lossepladsaffald, og Kolding må igen til at undersøge, hvad kommunen kan stille op med sit affald og ikke mindst, hvor en losseplads ikke skal placeres. Miljøministeriet beslutter, at lossepladsen i Seest skal genåbnes efter 8 år. Eksperten vurderer, at en losseplads i Seest ikke vil forurene grundvandet, dog kan det lille Hylke Vandværk komme i nærheden af en risiko for forurening. 24 medlemmer af Byrådet iværksætter efter pålæg fra miljøministeren planlægningsgrundlag for en mulig genåbning af Seest losseplads. Kolding Byråd stemmer enstemmigt for en aftale med Grindsted Kommune, så Kolding Kommunes lossepladsaffald kan afleveres dertil. Lossepladsproblemet synes dog ikke løst hermed. (18, 21/12, 15, 16, 18/1, 25/3, 17/8)

Et nyt affaldssystem kaldet Bates Combi System, skal afprøves i Mariesminde, Tved, Rebæk og Vonsild. (16/5)

Sport

EM Snipe afholdes i Hejlsminde Bugten med Kolding Sejlklub som vært. (28-29/8)

Kolding Motions 4 x 400 meter-hold vandt guld ved danmarksmesterskaber for veteraner. (2/9)

Mogens Pedersen, Kolding Roklub, får årets lederpris af Gunnar Nu Fonden. (20/10)

Metal Cup, 4-nationers turnering, afholder dame-landskampe i håndbold i Kolding Hallen. (26/10)

For første gang nogensinde afholdes Håndbold-Pokalgalla for både damer og herrer. Stævnet afholdes i Kolding Hallen. (28-29/12)

Kolding-rytteren Finn K. Hansen hædres af Folkebladets læsere som årets sportsmand. (1/2)

Årets Sportsfest afholdes for tiende og foreløbig sidste gang. Kolding Sejlklub bliver valgt til Årets Forening. Årets idrætsleder i Kolding blev Ib Olesen, der har været formand for Sdr. Stenderup IF siden 1979. (2/2, 5/2)

KIF Håndbold er for første gang i klubbens historie i en Europa Cup finale mod tyske Nettelstedt. Desværre taber KIF. (20/4)

Kolding Taekwondo Klub er vært i Harte-Bramdrup Hallerne for De åbne danske Mesterskaber. (3/5)

Unidanmarksfondens idrætspris går til den 18-årige skiløber Eske Stig Hansen. (21/5)

Nordiske mesterskaber for herre ungdomshåndbold afholdes i KFUM Hallerne. (31/7-4/8)

Kort fortalt

Byfesten i Bramdrupdam giver 300.000 kr i overskud. Årets bramdrupdammer bliver Lindy Moesgaard, træner i BGIF. (25/9)

Bent Eliassen udgiver julemærke 1996 med de tidligere kreaturstalde på Marina Syd som motiv. (2/11)

Lydia Weinberg fra Ødis, uddannet fra Kunstakademiet i Flensborg, har tegnet julemærket for Selskabet til Udgivelse af Koldingjulemærket. (30/11)

Den 20. Koldingplakat er tegnet af Gitte Kath fra Christiansfeld, uddannet på Kunsthåndværkerskolen i Kolding. (18/1)

Bikubens Kjørmespris på 15.000 kr går til museumsdirektør Sven Jørn Andersen. (3/2)

Æren som Årets Bjert-borger, der afsløres ved borgerfesten i Bjerthallen, bliver delt mellem Ludvig Dittmann, kasserer i idrætsforeningen og håndboldtræner for de mindste, og Erik Lund, formand for Bjert Idræts Forening. De får lige mange stemmer. (8/4)

Årets eventyrspil i Den Geografiske Have er Pippi Langstrømpe. (8/6)

Årets Herkules og den sidste af slagsen blev formanden for Koldinghus-gaderne ejendomsmægler Lars P. Henriksen. (14/8)

Årets Ungdomskoldingenser blev den 23-årige Bo Nielsen, der er ungdomsformand for KIF Fodbold. (23/8)

Nye bøger

Laura Meyer Hansen: Vonsild i krig og

Prins Joachim åbnede udstillingen om Den danske Brigade på Museet på Koldinghus den 4. juni.

fred – fra svenskekrigene til landbo-
reformerne. Stadsarkivet, 1996. (1/11)

Glimt af livet i Kolding i 100 år – set
af Koldingfotografer. Stadsarkivet,
1996. (18/12, 25/12)

Kim Mikkelsen: Da Krøbbel-Johanne
blev brændt. Stadsarkivet, 1996.
(26/11)

Martin Castenstein: Gøgler Martins
erindringer. (15/3)

Jytte Ortmann: Tag til Kolding. (29/5,
1/6)

Eksperimenter! Kolding Højskole 25
års jubilæum 1972-1997.

**Kolding
Kommune**
Kulturudvalget